

परवानीपुर गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १०

संख्या: ०१

मिति:- २०८३/०३/३२ गते

भाग-२

स्थानीय तहको शिक्षा योजना

२०८३/२०८४ देखि २०९३/२०९४

गाउँ कार्यपालिकाबाट पारित मिति: २०८३/०३/२५ गते

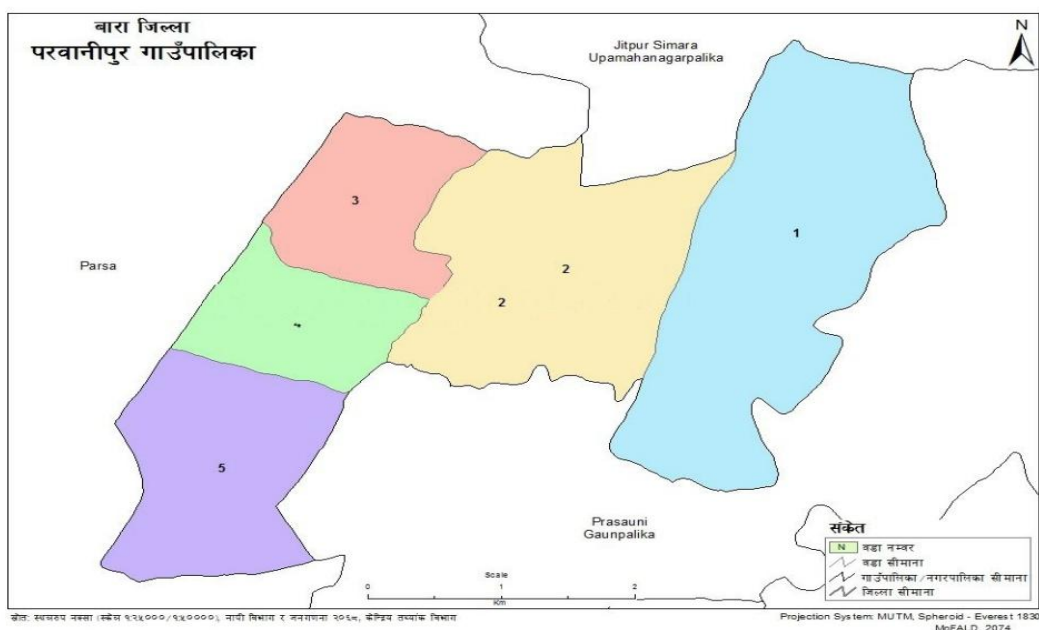
स्थानीय तहको शिक्षा योजना

२०८३/२०८४ देखि २०९३/२०९४

परवानीपुर गाउँपालिका, बारा

Local Education Plan (2026/27-2036/34)

Parwanipur Rural Municipality, Bara

परवानीपुर गाउँपालिका, बारा

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाख

विशेष सुझाव :	रामक्षत्री प्रसाद कुर्मी - गाउँपालिका अध्यक्ष
	मुन्ना साह रौनियार - प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	सुगान्धि देवी कनुइन - गाउँपालिका उपाध्यक्ष
तयारकर्ता	अजय कुशवाहा- सामाजिक विकास शाखा, प्रमुख
	रविन्द्र कुमार मिश्र- शाखा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख
	रुपेश मण्डल- योजना शाखा - प्रमुख
	बलिराम प्रसाद शर्मा- प्रधानाध्यपक
	रवि जयसवाल- सुचना प्रविधि अधिकृत
प्राविधिक सहयोग:	मुनीलाल बैठा
प्रकाशक	परवानीपुर गाउँपालिका ,
प्रकाशन प्रति	२० प्रति
सर्वाधिकार	प्रकाशकमा
प्रकाशन मिति	२०८३।०३।३१ गते

हाम्रो भनाइ

स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात परवानीपुर गाउँपालिका मा नेपालको संविधान २०७२ ले दिएको अधिकार अनुरूप स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ बमोजिम आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरू स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा विद्यालय शिक्षा लगायत समग्र गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको दीर्घकालीन योजना तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको सर्वविदित नै छ।

देश विकासका लागि योजनाले मार्गदर्शन गर्दछ र यो एक निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो। यिनै योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट राष्ट्रले अपेक्षा गरेका उपलब्धिहरू हासिल भई समृद्धितर्फ उन्मुख हुने विश्वास लिइएको छ। यसै सन्दर्भमा परवानीपुर गाउँपालिका ले स्थानीय आवश्यकताहरू, अवसरहरू तथा चुनौतीहरूलाई मध्यनजर गर्दै शिक्षा क्षेत्रमा सुधार, पहुँच विस्तार र गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना (२०८३/२०८४ – २०९२/२०९३) तयार गरेको छ।

यो शिक्षा क्षेत्र योजना गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक विकासको दीर्घकालीन मार्गचित्र (रोडम्याप) हो। यस योजनाले आगामी वर्षहरूमा शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम, बजेट तथा रणनीतिहरू निर्धारण गर्न स्पष्ट दिशानिर्देश प्रदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। साथै, सबै बालबालिकाको शिक्षा पहुँच सुनिश्चित गर्दै समावेशी, गुणस्तरीय, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको विकासमा टेवा पुऱ्याउने विश्वास लिइएको छ। यस शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण प्रक्रियामा गाउँ कार्यगाउँपालिका, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, योजना निर्माण समिति, प्राविधिक समिति तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सहयोग, सुझाव र सल्लाहप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। अन्त्यमा, यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत परवानीपुर गाउँपालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा उल्लेखनीय सुधार भई समग्र मानव विकासमा टेवा पुग्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

.....

रामक्षेत्री प्रसाद कुर्मी

अध्यक्ष

परवानीपुर गाउँपालिका, बारा

शुभकामना मन्तव्य

देश विकासका लागि योजनाले स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ र यो एक निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो। योजनाबद्ध विकासकै माध्यमबाट राष्ट्रले अपेक्षा गरेका उपलब्धिहरू हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने विश्वासका साथ परवानीपुर गाउँपालिकाले स्थानीय आवश्यकता, प्राथमिकता तथा चुनौतीहरूलाई आत्मसात गर्दै शिक्षा क्षेत्रमा सुधार, पहुँच विस्तार तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना (२०८३/२०८४ – २०९२/२०९३) तयार गरेको छ।

यो शिक्षा क्षेत्र योजना गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक विकासको दीर्घकालीन मार्गनिर्देशक दस्तावेज हो। यस योजनाले आगामी वर्षहरूमा शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम, बजेट तथा रणनीतिहरू तर्जुमा गर्न महत्वपूर्ण आधार प्रदान गर्नेछ। साथै, समावेशी, गुणस्तरीय, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको सुनिश्चिततामा टेवा पुऱ्याउने विश्वास लिइएको छ। यस योजना निर्माण प्रक्रियामा गाउँ कार्यगाउँपालिका, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, योजना निर्माण समिति, प्राविधिक समिति तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सहयोग, सुझाव र सल्लाहप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय सुधार भई समग्र मानव विकासमा सकारात्मक योगदान पुग्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

.....

मुन्ना साह रौनियार

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परवानीपुर गाउँपालिका, बारा

प्राक्कथन

शिक्षा मानव विकासको आधारशिला हो र समृद्ध समाज निर्माणको प्रमुख साधन पनि हो। यसैलाई मध्यनजर गर्दै परवानीपुर गाउँपालिका ले स्थानीय आवश्यकता, चुनौती तथा अवसरहरूको पहिचान गरी शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, समता, गुणस्तर तथा व्यवस्थापन सुदृढीकरण गर्ने उद्देश्यले १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना (२०८३/२०८४ – २०९२/२०९३) तयार गरेको छ। यो योजना गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको दीर्घकालीन मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा रहनेछ। यसले विद्यालय शिक्षा प्रणालीको सुधार, सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि, शिक्षक क्षमता विकास, प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ तथा समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

यस योजना निर्माण प्रक्रियामा गाउँ कार्यगाउँपालिका, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, योजना निर्माण समिति, प्राविधिक समिति, विद्यालय तथा सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सहयोग, सुझाव र सल्लाहप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत परवानीपुर गाउँपालिकामा गुणस्तरीय, समावेशी तथा दिगो शिक्षा सुनिश्चित भई समग्र शैक्षिक विकासमा टेवा पुग्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद।

रविन्द्र कुमार मिश्र
शिक्षा शाखा प्रमुख
परवानीपुर गाउँपालिका

विषयसूची

योजनाको सारांश	१
१. विषय प्रवेश.....	१
२. शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य	१
३. स्थानीय तहमा योजना निर्माणको औचित्य	२
४. शिक्षा योजना निर्माणका आधार	२
५. शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया	३
६. योजना लेखाजोखा.....	४
७. योजना दस्तावेजको स्वरूप	४
परिच्छेद १: परिचय	६
१.१ वर्तमान अवस्था.....	६
१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण	१२
१.३ शिक्षाक्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण	१३
१.४ अवसर	१५
परिच्छेद २: दूरदृष्टि, ध्येय, रणनीति तथा लक्ष्य.....	१६
२.१ स्थानीय तहमा योजना निर्माण गर्दा लिनुपर्ने आधार.....	१६
२.२ परवानीपुर गाउँपालिकाको दूरदृष्टि.....	१६
२.३ लक्ष्य.....	१६
२.४ उद्देश्य	१६
२.५ रणनीति	१७
२.६ कार्यनीति	१८
२.७ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि	१९
२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण.....	२०
परिच्छेद ३: विधालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरु	२३

३.१ बालविकास शिक्षा	२३
३.१.१ परवानीपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था	२४
३.१.२ उद्देश्य	२६
३.१.३ रणनीतिहरू	२६
३.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	२६
३.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य	२८
३.२ आधारभूत शिक्षा	३१
३.२.१. परवानीपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था	३१
३.२.२ उद्देश्य	३३
३.२.३ रणनीतिहरू	३४
३.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजाहरू	३५
३.२.५. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	३७
३.३ माध्यमिक शिक्षा	४२
३.३.१ वर्तमान अवस्था	४३
३.३.२. उद्देश्यहरू	४४
३.३.३ रणनीतिहरू	४५
३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा	४६
३.३.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	४७
३.४ प्रावधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम	५४
३.४.१ वर्तमान अवस्था	५४
३.४.२. उद्देश्य	५५
३.४.३ रणनीति	५५
३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा	५६

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य	५७
३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई	६०
३.५.१ वर्तमान अवस्था	६०
३.५.२. उद्देश्य	६२
३.५.३ रणनीतिहरु	६२
३.५.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	६२
३.५.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	६४
परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु	६७
४.१ पाठ्यक्रम तथा मुल्याङ्कन	६७
४.१.१. वर्तमान अवस्था	६८
४.१.२ उद्देश्य	७०
४.१.३ रणनीतिहरु	७०
४.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा	७१
४.१.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य	७२
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	७७
४.२.१ वर्तमान अवस्था	७८
७. शिक्षक तयारी, क्षमता विकास तथा पेशागत सहयोग संयन्त्रको आवश्यकता पहिचान गरी व्यवस्थापन गर्नु।	८३
४.२.४. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	८५
४.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	८७
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण	९०
४.३.१ वर्तमान अवस्था	९१
४.३.२ उद्देश्यहरु	९२
४.३.३ रणनीतिहरु	९२

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	९३
४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	९४
४.४ विधालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	९६
४.४.१ वर्तमान अवस्था	९८
४.४.२ उद्देश्य	९९
४.४.३ रणनीतिहरू	९९
४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१००
४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	१०१
४.५ विधालय सुरक्षा विपद् न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता	१०२
४.५.१ वर्तमान अवस्था	१०३
४.५.२ उद्देश्यहरू	१०५
४.५.३ रणनीतिहरू	१०५
४.५.४ उपलब्धिनतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ,	१०६
४.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	१०८
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	११०
४.६.१ वर्तमान अवस्था	१११
४.६.२ उद्देश्य	१११
४.६.३ रणनीतिहरू	११२
४.६.४ उपलब्धिनतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य ,	११२
४.६.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	११३
४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	११४
४.७.१ वर्तमान अवस्था	११५
४.७.२ उद्देश्यहरू	११६

४.७.३ रणनीतिहरू	११६
४.७.४ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	११७
४.७.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	११९
परिच्छेद ५: योजनाको नतिजा खाका (अन्य उपक्षेत्र)	१२२
५.१ योजनाको समग्र नतिजा खाका.....	१२२
परिच्छेद ६: सुशासन तथा व्यवस्थापन	१२७
६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास.....	१२८
६.१.१. वर्तमान अवस्था	१२९
६.१.२ उद्देश्य	१२९
६.१.३ रणनीतिहरू	१३०
६.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	१३०
६.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य	१३२
६.२ स्थानीय शिक्षा योजान कार्यान्वयनको प्रबन्ध.....	१३४
६.२.१ वर्तमान अवस्था	१३४
६.२.२ उद्देश्य	१३७
६.२.३ रणनीति.....	१३७
६.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा	१३८
६.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य	१३९
७.१ वर्तमान अवस्था.....	१४०
७.२ उद्देश्य	१४३
७.३ रणनीतिहरू.....	१४४
७.४ प्रमुख उपलब्धि	१४५
७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	१४५
७.६ योजनाको वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया (हजारमा)	१४७

७.७ योजना कार्यान्वयनका लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	१४८
परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१४९
८.१ वर्तमान अवस्था	१४९
८.२ उद्देश्य	१५१
८.३ रणनीति	१५१
८.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा उपलब्धि	१५२
८.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य	१५२

योजनाको सारांश

१. विषय प्रवेश

स्थानीय तहको शैक्षिक सेवाहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न एवम् शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्नको लागि शिक्षा योजनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । परवानीपुर गाउँपालिकाको विद्यालय तहको शिक्षाको विकासका लागि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गर्न लागिएको हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ जारी भएपश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाका कार्यक्रमहरु स्थानीय तह मार्फत कार्यान्वयन भईरहेका छन् । अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा हाँसिल गर्नका लागि ७५३ वटै स्थानीय सरकारहरुले संघीय र प्रदेश सरकारका योजनालाई आधार मानी आफ्ना आवश्यकताहरुलाई प्राथमिकतामा राखी स्थानीयस्तरमा शिक्षा योजना निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यसै सन्दर्भमा परवानीपुर गाउँपालिकाले स्थानीय तहको शिक्षा योजना तयार गरेको छ ।

२. शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य तथा विद्यमान शिक्षा सम्बन्धी ऐन कानुनले प्राथमिकतामा राखेका नीति, कार्यक्रम तथा लक्ष्यहरुलाई संघीय संरचना अनुरूप कार्यान्वयन गर्न र शिक्षा क्षेत्रको विकासलाई दिशानिर्देश गर्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहमा विद्यालय शिक्षा योजनाको निर्माण गर्न आवश्यक देखिएको छ । विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्न र सृजनशील, सक्रिय तथा नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी नागरीक तयार गर्नका लागि शिक्षाको योगदानलाई समय सापेक्ष बनाउन पनि शिक्षा क्षेत्रको योजना मार्फत समग्र शिक्षा प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार अन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (११,ज) ले आधारभूत तथा माध्यमिक

तहको लागि २३ वटा शिक्षाको अधिकार तोकेको छ । यस ऐनको दफा २४ (१) मा स्थानीय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था समेत गरेको छ । यी प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्नको लागि परवानीपुर गाउँपालिकाले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्न लागेको छ । शिक्षामा रहेका आर्थिक तथा सामाजिक लगायतका कारणले सुविधा विहीन, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न तथा प्रत्येक बालबालिकामा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै समग्र विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर तथा सान्दर्भिकता अभिवृद्धि गर्न शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) तयार गरेको छ । यसै आधारमा मधेश प्रदेश सरकारले प्रदेश शिक्षा निति र शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण गर्ने प्रक्रियामा छ । यसै परिवेशमा यस परवानीपुर गाउँपालिकाले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आवश्यकतालाई महसुस गरी स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण तथा विकास गरिएको हो ।

३. स्थानीय तहमा योजना निर्माणको औचित्य

- तीनै तहमा बन्ने शिक्षा योजनाका बिच लम्बीय (Vertical) र क्षितिजीय (Horizontal) सहसम्बन्ध स्थापित गर्न ।
- संघ र प्रदेशबाट प्रदान गरीने स्रोतहरूलाई योजनामा आधारित बनाई व्यवस्थापन, परिचालन र उपयोग गर्न ।
- कार्यक्रम र स्रोतमा देखिएका अभाव, दोहोरोपना, स्रोत परिचालनमा असक्षमता जस्ता समस्यालाई न्यूनीकरण गर्न ।
- साझा विषयमा लागत साझेदारी, समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन ।
- शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता हासिल गर्न सहयोग पुर्याउन ।

४. शिक्षा योजना निर्माणका आधार

यस परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा निम्नलिखित दस्तावेजलाई मूलआधार बनाइएको छ ।

- नेपालको संबिधान
- सोह्रौँ आवधिक योजना
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तर सम्बन्ध) ऐन, २०७७
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी ऐन, नियमावली
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) र सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना
- शिक्षा नीति मूलतः राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७९
- विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति
- दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाचा
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र स्थानीय तहको विकास योजना
- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन
- विद्यालय सधुर योजना र अन्य सरकारी, गैर-सरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम
- मस्यौदा प्रदेश शिक्षा नीति मधेश प्रदेश आदि

५. शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

- परवानीपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यगाउँपालिकाको बैठकबाट शिक्षा योजना निर्माण गर्ने सहमति, आवश्यकता बारेमा छलफल भई योजना निर्माण गर्ने निर्णय गरेको ।
- सरोकारवालाहरुलाई यस पलिकाको शिक्षाको वर्तमान अवस्था बारे अभिमुखीकरण र साझा सहमतिमा स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धि समाजिक विकास समितिको संयोजकको संयोजकत्वमा सरोकारवाला सम्मिलित कार्यदल गठन गरेको ।

- मानव स्रोत तथा शिक्षा विकास केन्द्रले तयार गरेका Toolkits भरेर सोही अनुसार विश्लेषण गरिएको ।
- योजना लेखन बारे १ जना विषय विशेषज्ञ नियुक्त गरी कार्य गरेको
- योजनाको विषयगत रूपमा लेखिएको मस्यौद माथी सानो सानो विषयगत जनाकार व्यक्तिहरुको समुहबाट पृष्ठपोषण संकलन गरी योजनामा समावेश गरिएको ।
- सराकारवालाहरुको बैठक बोलाई शिक्षाको मस्यौद माथी ब्यापक छलफल गरी सुझाव संकलन तथा समावेश गरी अन्तिम शिक्षाको मस्यौदा शिक्षा समितिमा पेश गरिएको र शिक्षा समितिले योजनालाई निर्णयार्थ कार्यपलिकाको निर्णय बमोजिम गाउँ सभामा बाट शिक्षा योजना पास भई, राजपत्रमा प्रकाशित भएको छ ।

६. योजना लेखाजोखा

यस चरणमा तयार गरिएको शिक्षा क्षेत्र योजना (Education Sector Plan) को प्रारम्भिक मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखा गरिन्छ। योजना कार्यान्वयन योग्य, यथार्थपरक र उद्देश्यअनुसार सुसंगत छ कि छैन भन्ने सुनिश्चित गर्न शिक्षा शाखाको आन्तरिक योजना टिम तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूले स्व-मूल्याङ्कन (Self-Appraisal) सम्पन्न गरेका छन् ।

यस क्रममा योजनामा समावेश भएका उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा सूचकहरूको सान्दर्भिकता, स्पष्टता र व्यवहारिकताको विस्तृत समीक्षा गरिएको छ। आवश्यक सुधार, परिमार्जन तथा सुझावहरू समावेश गरी योजनालाई अझ परिष्कृत, प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउने कार्य गरिएको छ। यस प्रक्रियाले योजनाको गुणस्तर वृद्धि गर्दै यसको सफल कार्यान्वयनका लागि आधार तयार गरेको छ।

७. योजना दस्तावेजको स्वरूप

प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्र योजना (ESP) दस्तावेजलाई व्यवस्थित, स्पष्ट र प्रयोगमैत्री बनाउनका लागि निम्नानुसारको संरचना (format) अवलम्बन गरिएको छः

१. प्रस्तावना (Introduction)
२. हाम्रो भनाइ (Statement / Foreword)

३. पृष्ठभूमि (Background)
४. उद्देश्य (Objectives)
५. दीर्घकालीन सोच तथा लक्ष्य (Vision and Goals)
६. योजना लेखाजोखा / Pre-Appraisal प्रक्रिया
७. रणनीति तथा कार्यनीति (Strategies and Approaches)
८. कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप (Programs and Activities)
९. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली (Monitoring and Evaluation System)
१०. आर्थिक व्यवस्थापन (Financial Framework)
११. कार्यान्वयन व्यवस्था (Implementation Arrangements)
१२. अनुसूचीहरू (Annexes)

परिच्छेद १: परिचय

नेपालको संविधानले समतामूलक, समावेशी र समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माणको लक्ष्यसहित शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक अधिकारका रूपमा स्थापित गरेको छ। यसलाई कार्यान्वयन गर्न निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५, तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नीतिगत तथा कानुनी आधार प्रदान गरेका छन्। साथै, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ।

योजना बिना विकास सम्भव नहुने भएकाले विभिन्न कालखण्डमा शिक्षा विकासका लागि विभिन्न योजना तथा नीतिहरू लागू हुँदै आएका छन्। पछिल्लो चरणमा दीगो विकास लक्ष्य (SDG 2015–2030) र विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (2016–2022) को आधारमा परवानीपुर गाउँपालिका ले आगामी १० वर्षे शिक्षा योजना (२०८३/२०८४–२०९२/२०९३) तयार गरेको छ। यो योजना शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधार, गुणस्तर अभिवृद्धि र दीर्घकालीन विकासका लागि मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा रहेको छ।

१.१ वर्तमान अवस्था

नेपालको वर्तमान संविधान अनुसार पुरानो संरचनालाई पुनः संरचना गर्दा शिक्षाको पनि संस्थागत संरचना भएको पाइन्छ। पहिला शिक्षाको सम्पूर्ण कार्य जिल्ला शिक्षा कार्यालय तथा स्रोत केन्द्रहरू मार्फत संचालन भईरहेको हुदाँ शिक्षा सम्बन्धि सबै कार्यहरू एउटा लयमा संचालन भईरहेको थियो तर देश संघीयतामा गइ सकेपछि विद्यालय शिक्षाको सम्पूर्ण कार्य स्थानीय तहलाई दिई सकेपछि शुरुको पाँच बर्षमा संघ र स्थानीय बीच अधिकार क्षेत्रलाई लिएर केहि अन्योलता भए तापनि हाल त्यो समस्या समाधन भएको पाइन्छ। विद्यालय शिक्षा स्थानीय निकायको जिम्मा आइसकेपछि अवसर र चुनौती दुवै एकै चोटी आएको छ। शिक्षामा देखिएको समस्यालाई स्थानीय स्तरबाटै प्राथमिकताको आधारमा सम्बोधन गर्न सकिन्छ भन्ने चुनौती मानव स्रोतको अभाव, गुणस्तरियता सुनिश्चितताको लागि गाउँपालिकाको स्रोत अभावको कारण ससर्त अनुदानमा आधारित हुनु तथा शिक्षक ब्यवस्थापनमा चुनौतीको रुपमा देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा सबै प्रकारको विद्यालयको संख्या १६ रहेको जस मध्ये ९ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेको छ। बालविकासमा खुद भर्ना दर ३५.३ छ जुन राष्ट्रिय औषत भन्दा निकै कम देखिन्छ। कक्षा १ मा खुद भर्ना दर ७५.४

प्रतिशत छ जसले विधालय भर्ना दर नाजुक अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । कक्षा १ देखि ५ सम्मको टिकाउः दर प्रतिशत ३८ छ भन्ने कक्ष कक्षा १ देखि ८ सम्मको टिकाउ दर २५ प्रतिशत रहेको तथ्यांकले देखाउँछ माथी उल्लेखित तथ्यांकले शिक्षाको अवस्था कमजोर अवस्थामा रहेको देखाउँछ जसका लागि शिक्षाको हरेक क्षेत्र जस्तै शिक्षक ब्यवस्थापन, क्षमता अभिवृद्धि, ब्यवस्थापन समिति गठन तथा परिचालन, अभिभावक परिचालन आदि कार्य एकै पटक योजनाबद्ध रूपले गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

(क) भौगोलिक अवस्थिति तथा जनसाङ्ख्यिक संरचनाको विश्लेषण

नेपालको सबभन्दा सानो गाउँपालिकाको रूपमा परिचित परवानीपुर गाउँपालिका हो । परवानीपुर गाउँपालिका मधेस प्रदेशको बारा जिल्ला भित्र पर्छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १५.४८ वर्ग कि.मि. रहेको छ जुन नेपाल कै सबभन्दा कम क्षेत्रफल भएको गाउँपालिका हो । नेपालको जनगणना, २०७८ का अनुसार यहाँको जनसंख्या २४,७४५ रहेको छ जस मध्ये महिलाको संख्या ११,७०५ र पुरुषको संख्या १३,०४० रहेको छ भने ३९७२ घरधुरी बसोबास गर्दाछन्। जम्मा ५ वटा वडाहरू रहेको यस गाउँपालिकामा साबिकका गाउँ बिकास समितिहरू बहुअरी, लिपनीमाल, रामपुर टोकनी र बुनियाद समावेश रहेका छन् । ५.४६ बर्ग किलोमिटर क्षेत्र भएको वडा नं. १ (बुनियाद) मा ६१९६ जनसंख्या टोकनी सहित ३.९७ बर्ग किलोमिटर क्षेत्र भएको वडा नं. २ मा ३५०५, लिपनीमाल सहित १.७६ बर्ग किलोमिटर क्षेत्र भएको वडा नं. ३ मा ४४११, चैनपुर विर्तासहित १.५७ बर्ग किलोमिटर क्षेत्र भएको वडा नं. ४ मा ५६५१ र बहुअरीसहित २.७२ बर्ग किलोमिटर क्षेत्र भएको वडा नं. ५ मा ४९८२ जनसंख्याको बसोवास रहेको छ । यस गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं. ३ लिपनीमालमा रहेको छ। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा बारा जिल्लाको प्रसौनी गाउँपालिका, पश्चिम र दक्षिणमा पर्साको जिल्लाको वीरगज महानगरगाउँपालिका र भने उत्तरमा जितपुरसिमरा उप-महानगरगाउँपालिका रहेको छ ।

कृषि प्रधान जिल्लाको रूपमा परिचित बारा भित्र पर्ने २ उप-महानगरगाउँपालिका, ५ नगरगाउँपालिका र ९ वटा गाउँपालिका गरी १६ वटा स्थानीय तहका गाउँपालिकामध्ये परवानीपुर गाउँपालिका साँस्कृतिक, धर्मिक र सामुदायिक बिबिधतायुक्त एउटा गाउँपालिका हो । जिल्लाको पश्चिममा रहेको यो गाउँपालिका पर्सा बारा औद्योगिक क्षेत्रको हिस्सा पनि हो । औद्योगिक हिसाबले यसले देशमै महत्व राख्दछ । यहाँ कृषि, पशुपालन, माछापालनका साथै हाँस-कुखुरा, परेवाजस्ता घरपालुवा पंछीपालनको आधारमा यहाँको परम्परागत आर्थिक ब्यवस्था रहेको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाका

धेरै व्यक्तीले वडा नं. ३, ४ र ५ मा विभिन्न उद्योगहरूमा रोजगारी प्राप्त गरेका छन्। साना व्यवसाय, बैदेशिक रोजगारी तथा जागिरजस्ता व्यवस्थित आर्थिक स्रोत पनि स्थानीयले अपनाएको पाइन्छ। धानबाली, गहुँबाली, दलहन, तेलहन, मकै र तरकारी यहाँका मुख्य कृषि उपज हुन्।

(ग) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण

परवानीपुर गाउँपालिका सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतायुक्त स्थानीय तह हो। साविकको परवानीपुर गाविसको नामले नै यस गाउँपालिकाको नाम परवानीपुर नामाकरण भएको हो। यहाँ विभिन्न जातजातिका फरक फरक संस्कार, संस्कृति, रीतिरिवाज एवम प्रचलनहरू रहेका छन्। यहाँ बसोबास गर्ने जातिहरू ब्राह्मण, यादव, चौहान, रौनियार, कानु, कुर्मी, गिरी, हजाम, कलवार, तेली, मुस्लिम, चमार, आदि हुन्। यहाँ भोजपुरी मातृभाषा भएको समुदाय रहेको छ। यो स्थानीय तहमा हिन्दू, र मुस्लिम धर्मावलम्बीहरू बसोबास गर्छन् भने उनीहरूले दशैं, तिहार, छठपर्व, माघेसंक्रान्ति र फागुपुर्णिमा, जनै पूर्णिमा, तीज, पञ्चमी, इद र बकरिद जस्ता चाडपर्वहरू मान्ने गर्दछन्। यस गाउँपालिकाभित्र रहेका बहुविशेषताहरू बीचमा एकीकरण भएको अवस्था छ। अनेकताबीच एकता कायम रहेको छ। त्यसैले सामाजिक सद्भाव, सहयोग, सहकार्य, सह-अस्तित्व, सहिष्णुता, मेलमिलाप कायम रहेको छ।

(घ) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण:

कम आय भएको मुलुकबाट नेपाललाई मध्यम आय भएको राष्ट्रमा पुर्‍याउने सरकारको महत्वाकांक्षी लक्ष्यलाई टेवा दिन परवानीपुर गाउँपालिका ले विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई अगाडि बढाउँदै आएको छ। यहाँका बासिन्दाहरू मुख्यतः कृषिमा निर्भर छन् र धान, गहुँ, उखु, तेलहन तथा तरकारी खेती प्रमुख रूपमा हुने गर्दछ।

यसका साथै, यस गाउँपालिकामा ठूला-ठूला उद्योग तथा कारखानाहरूको उपस्थितिले स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सुदृढ बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। यहाँका अधिकांश मानिसहरू ती उद्योग तथा कारखानाहरूमा रोजगारीमा संलग्न रहेका छन्, जसले आयआर्जनका अवसरहरू विस्तार गरेको छ।

स्थानीय बासिन्दाहरूको आर्थिक स्तर उकास्न उन्नत जातको पशुपालन, बीउविजन, व्यावसायिक खेती, रोजगार तथा स्वरोजगारमुखी कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्। यसका अतिरिक्त वैदेशिक रोजगारीले पनि यहाँको आर्थिक अवस्थामा सकारात्मक योगदान पुर्‍याएको देखिन्छ।

तर, महामारीका रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ ले समग्र आर्थिक क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पारेको छ, जसका कारण उत्पादन, रोजगारी तथा आयआर्जनमा केही हास आएको अनुभव गरिएको छ।

(ड) शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण:

विधालय शिक्षा स्थानीय निकायको जिम्मा आइसकेपछि अवसर र चुनौती दुवै एकै चाटि आएको छ अवसर यो मानेमा कि शिक्षामा देखिएको समस्यालाई स्थानीय स्तरबाटै प्राथमिकताको आधारमा समबोधान गर्न सकिन्छ भन्ने चुनौती मानव स्रोतको अभाव, गुणस्तरियता सुनिश्चितताको लागि गाउँपालिकाको स्रोत अभावको कारण ससर्त अनुदानमा आधारित हुनु तथा शिक्षक ब्यवस्थापन चुनौतीको रूपमा देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा सबै प्रकारको विधालय संख्या १६ रहेको जस मध्ये ९ वटा सामुदायिक विधालय रहेको छ । प्रविधि धार भएको विधालय एक सहित सो विधालय नमुना विधालयको रूपमा स्थापित छ । बालविकासमा खुद भर्ना दर ३५.३ छ जुन राष्ट्रिय औषत भन्दा निकै कम देखिन्छ । कक्षा १ मा खुद भर्ना दर ७५.४ प्रतिशत छ जसले विधालय भर्ना दर नाजुक अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । कक्षा १ देखि ५ सम्मको टिकाउः दर प्रतिशत ३८ छ भन्ने कक्ष कक्षा १ देखि ८ सम्मको टिकाउ दर २५ प्रतिशत रहेको तथ्यांकले देखाउछ जसका लागि शिक्षाको हरेक क्षेत्र जस्तै शिक्षक ब्यवस्थापन, क्षमता अभिवृद्धि, ब्यवस्थापन समिति गठन तथा परिचालन, अभिभावक परिचालन आदि कार्य एकै पटक योजनाबद्ध रूपले सबैको सहयोगमा गर्दै जादाँ अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुन्छ ।

नीतिगत प्रबन्ध

नेपालको संविधान, २०७२ को भाग ३, धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हकको व्यवस्था गरिएको छ। उक्त संविधानमा आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक, आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क, माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क, आर्थिक रूपले विपन्न र अपाङ्गता भएकालाई कानुन बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक तथा आधारभूत तहसम्म मातृभाषामा शिक्षा पाउने मौलिक हकको संवैधानिक व्यवस्था गरिएको छ। त्यसै गरी आधारभूत शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवम् गुणस्तरयुक्त बनाउन अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी नियमावली, २०७७ ले प्रत्येक नागरीकको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा अधिकार

कार्यहरु प्रदान गरे अनुरूप परवानीपुर गाउँपालिकाले गाउँ शिक्षा नियमावली निर्माण लगायत यहाँको समग्र शैक्षिक गुणस्तरलाई वृद्धि गर्न शैक्षिक अन्तरक्रिया, पेशागत क्षमता विकास, शैक्षिक गुणस्तर सुधार लगायतका योजना तथा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ।

उपलब्धिको अवस्था

१) कक्षागत रुपमा सञ्चालित विधालयहरुको विवरण (Schools Running by Grades)	L_Basic (1-5)	U_Basic (6-8)	Sec (9-10)	Sec (11-12)
कक्षागत र तहगत जम्मा विधालय सङ्ख्या (सबै प्रकारका)	6	2	4	4
कक्षागत र तहगत सबै प्रकारका समुदायिक जम्मा विधालय सङ्ख्या	4	1	2	2

२. प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा

२.१	कुल भर्नादर (प्रतिशत)	९१
२.२	खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	३५.२
२.३	कक्षा १ का नवप्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको (प्रतिशत)	६३.८

३. आधारभूत शिक्षा

३.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेश दर (प्रतिशत)	१०९.९
३.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (प्रतिशत)	७१.४
३.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर (प्रतिशत)	११८.७
३.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	८४.७
३.५	कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर (प्रतिशत)	३८.६
३.६	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर (प्रतिशत)	९७.६

३.७	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	७४.३
३.८	कक्षा १-८ खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचांक (प्रतिशत)	१.०९
३.९	कक्षा ८ सम्म टिकाउ दर (प्रतिशत)	२५.९
३.१०	५-१२ बर्ष उमेरका विधालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	११.१

४. माध्यमिक शिक्षा

४.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	६६.१
४.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	३९.३
४.३	कुल भर्नादर कक्षा ११-१२	३२.८
४.४	खुद भर्नादर कक्षा ११-१२	१३.
४.५	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	२५.७
४.६	एस.इ.इ २०८२ को नतिजा प्रतिशत	
४.७	कक्षा ९-१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.१२

परवानीपुर गाउँपालिकाको विगत वर्षहरूको शैक्षिक उपलब्धि स्तर र शैक्षिक वर्ष २०८३ को उपलब्धि स्तरलाई समीक्षा गर्दा विगतका वर्षहरूको भन्दा हालको उपलब्धि स्तर क्रमशः खस्कदै गएको स्थिति छ। कोभिड-१९ महामारीको समयमा वैकल्पिक शिक्षण जस्ता विधिबाट सिकाइ निरन्तरता गर्ने प्रयास गरिएको थियो । महामारीले बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धिमा क्षति गरेकोले त्यसको आपुरण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्र विकास योजनाको कार्यान्वयन

स्थानीय तहको शिक्षा योजना २०८३-२०९२ ले विभिन्न शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरू परिकल्पना गरी अगाडि सारेपछि, सो योजनालाई सहयोग पुर्याउने हेतुले परवानीपुर गाउँपालिकाले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापनमा केही पहल कदमी गरे तापनि, दरबन्दी तथा दरबन्दी अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या,

शैक्षिक समस्याहरू, तथा शैक्षिक क्षेत्रमा सरोकारवालाहरूको उदासीनताका कारण चुनौतीहरूको सामना गर्नु परिरहेको छ। जसका कारण योजना कार्यान्वयनमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त हुन सकेको देखिँदैन।

दीगो विकास लक्ष्यहरू

दिगो विकास लक्ष्य २०१५-२०३० अन्तर्गतको लक्ष्य नं. ४ ले सबैका लागि समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य राखेको छ। उक्त लक्ष्य पूरा गर्न नेपाल सरकारले सन् २०१५ मा दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा सम्पन्न “दिगो विकासका लागि शिक्षा” कार्यक्रम तथा सेप्टेम्बरमा संयुक्त राष्ट्र संघको साधारण सभाको बैठकबाट पारित प्रतिबद्धताअनुरूप कार्य गर्दै आएको छ।

यसै सन्दर्भमा, लक्ष्य नं. ४ हासिल गर्न परवानीपुर गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण गरेको छ। सो लक्ष्य प्राप्तिका लागि यस गाउँपालिकाले दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति, लक्ष्य तथा कार्यक्रम सहित १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रयास गरिरहेको छ।

१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण

परवानीपुर गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक सन्दर्भ तथा विद्यालय शिक्षाका उपलब्धिहरूका आधारमा विद्यालय शिक्षाको क्षेत्रमा देखिएका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू निम्नानुसार छन्:

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र कक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन गर्नु।
- नक्शाङ्कनका आधारमा सुलभ दूरीमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गर्नु।
- बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री तथा लैङ्गिकमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्नु।
- इन्टरनेट, सूचना तथा प्रविधिको पहुँच विद्यालयमा पुऱ्याउनु।
- भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गर्नु।
- आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई पूर्ण रूपमा निःशुल्क बनाई गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्नु।

- व्यवहारिक सीपलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म एकीकृत गर्दै सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग अनुकूल बनाउन पाठ्यक्रम परिमार्जन गरी विद्यालय शिक्षाको औचित्य वृद्धि गर्नु।
- विपद् तथा आपतकालीन अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिकाइलाई निरन्तरता दिनु।
- व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपयुक्त संरचना तथा कार्यक्रम विकास र कार्यान्वयन गर्नु।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी सिकाइमा प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्नु।

१.३ शिक्षाक्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण

यस परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको सबल पक्ष, अवसर, चुनौती र सुधार गर्ने पक्षलाई तल विश्लेषण गरिएको छ

क) शिक्षा क्षेत्रका सबल पक्षहरू

यस गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका सबल पक्षहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

- यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा विद्यालयहरूको उपलब्धता रहेको छ, जसले बालबालिकालाई सुलभ रूपमा शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरेको छ ।
- शिक्षकहरूको सहभागिता तथा सक्रियता सन्तोषजनक रहेको छ, जसले शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।
- यस गाउँपालिकाका ७ वटा विद्यालयहरूमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र (ECD) सञ्चालनमा रहेका छन्, जसले बालबालिकाको प्रारम्भिक सिकाइ र समग्र विकासमा सहयोग पुऱ्याइरहेको छ ।
- यस गाउँपालिकाको सेवा क्षेत्रमा राष्ट्रिय रूपमा ख्यातिप्राप्त विद्यालयहरूको स्थापना भएको छ।

ख) शिक्षा क्षेत्रका अवसरहरू

- संवैधानिक प्रावधान अनुसार यस गाउँपालिका शिक्षाको विकास गर्न तत्पर रहेको छ।
- गाउँपालिका शिक्षा सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था गर्न प्रयासरत रहेको छ ।
- यस गाउँपालिकाले शिक्षा सम्बन्धी बजेट विनियोजन गर्न सुरु गरेको छ ।

- यो गाउँपालिका शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि अनुकूल रहेको छ ।
- यस गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न संघ संस्थाहरू कार्यरत रहेका छन् ।
- अध्यक्ष सगुन योजना ।
- बालिकाको जन्मसँगै बीमा कार्यक्रम

ग) शिक्षा क्षेत्रका सुधार गर्ने पक्षहरू

- विद्यालयमा बालबालिकाको निरन्तरता र टिकाउ सुनिश्चित गर्न विद्यालय व्यवस्थापनलाई सक्रिय बनाउँदै स्थानीय तहबाट निरन्तर अनुगमनमा जोड दिनुपर्ने ।
- विद्यालयमा खाजा व्यवस्थापन भए तापनि त्यसको गुणस्तर सुधार गरी स्थानीय परिवेश अनुसार बनाउन र नियमित अनुगमन गर्नुपर्ने ।
- छिमेकी स्थानीय तहहरूको साक्षरता दरअनुसार अगाडि बढ्न यस गाउँपालिकाले विशेष ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने
- प्रारम्भिक कक्षाहरूको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने।
- स्थानीय तहले शिक्षा क्षेत्रको बजेट वृद्धि गर्न जोड दिनुपर्ने।
- निजी विद्यालयहरूसँग तुलना गर्न सक्ने खालको गुणस्तरीय शिक्षा तथा भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- महानगरको छिमेकी गाउँपालिका भएको कारण मानिसहरूको आवश्यकता पूरा गर्न सक्ने खालको सीपमूलक शिक्षाको विकास गर्नु आवश्यक छ।"

घ) शिक्षा क्षेत्रको चुनौतीहरू

परवानीपुर गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक सन्दर्भ तथा विद्यालय शिक्षाका उपलब्धिहरूका आधारमा विद्यालय शिक्षाको क्षेत्रमा देखिएका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू निम्नानुसार छन्:

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र/कक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन गर्नु ।
- नक्शाङ्कनका आधारमा सुलभ दूरीमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गर्नु ।
- बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री तथा लैङ्गिकमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्नु ।

- इन्टरनेट, सूचना तथा प्रविधिको पहुँच विद्यालयमा पुऱ्याउनु ।
- आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई पूर्ण रूपमा निःशुल्क बनाई गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्नु ।
- व्यवहारिक सीपलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म एकीकृत गरी सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग अनुकूल बनाउन पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्दै विद्यालय शिक्षाको औचित्य वृद्धि गर्नु।
- व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपयुक्त संरचना तथा कार्यक्रम विकास र कार्यान्वयन गर्नु।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी सिकाइमा प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्नु।
- आपतकालीन अवस्थामा वैकल्पिक शिक्षण-सिकाइ विधिको प्रयोग गर्नु।
- शिक्षक व्यवस्थापन, विषयगत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्नुका साथै दरबन्दी मिलान गरी आवश्यक शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

१.४ अवसर

माथि उल्लेख गरिएका चुनौतीहरू समाधान गरी विद्यालय शिक्षाको प्रभावकारी विकासका लागि निम्न अवसरहरू रहका छन्:

- विद्यालय शिक्षाको पहुँच, समता विकास तथा गुणस्तर वृद्धिका लागि कार्यान्वयन गरिएका कार्यक्रमहरूले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वाधारका रूपमा उपयोग हुन सक्ने ।
- शिक्षामा सरकारको राजनीतिक प्रतिबद्धता तथा सक्रिय सहभागिता देखिएको।
- दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सहकार्य र प्रतिबद्धता रहेको ।
- सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तर सुधारका लागि सकारात्मक जनमत रहेको ।
- गाउँपालिका औद्योगिक क्षेत्रमा रहेको ।

परिच्छेद २: दूरदृष्टि, ध्येय, रणनीति तथा लक्ष्य

२.१ स्थानीय तहमा योजना निर्माण गर्दा लिनुपर्ने आधार

“औद्योगिक सुधार र स्वरोजगार: समृद्ध परवानीपुर निर्माणको आधार” भन्ने नारालाई सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले यस परवानीपुर गाउँपालिकाको १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना तयार गरिएको हो। नेपालको संविधान, २०७२ ले शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तहसम्म अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरेको छ। साथै, समावेशी, गुणस्तरीय तथा मातृभाषामा शिक्षाको अधिकार पनि प्रत्याभूत गरिएको छ।

संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा स्थानीय आवश्यकताका आधारमा गुणस्तरीय, सीपमूलक र प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्यका साथ शिक्षा क्षेत्र योजना (२०२४-२०३३) निर्माण गरिएको हो। यस योजना निर्माणमा विभिन्न सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ र स्थानीय स्रोत-साधनको अधिकतम उपयोग गर्दै विकेन्द्रीकरण तथा Bottom-up Planning Approach अपनाइएको छ।

यस योजनाले अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा, साक्षरता र जीवनपर्यन्त सिकाइका लक्ष्य हासिल गर्नुका साथै औद्योगिक विकास र स्वरोजगार प्रवर्द्धनमा टेवा पुर्‍याई समृद्ध परवानीपुर निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान दिने अपेक्षा गरिएको छ।

२.२ परवानीपुर गाउँपालिकाको दूरदृष्टि

“गुणस्तरीय शिक्षा परवानीपुर गाउँपालिकाको आजको आवश्यकता, सुखी र समृद्ध समाज रूपान्तरणका लागि व्यवसायिक प्रावधिक शिक्षा “

२.३ लक्ष्य

नवप्रवर्तनशील, दक्ष तथा जीवनोपयोगी सीपयुक्त, सामाजिक मूल्य-मान्यता, समता र समावेशिताप्रति सचेत नागरिक तयार गर्ने।

२.४ उद्देश्य

१. सबै बालबालिकाहरूका लागि गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनु।
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तर वृद्धि गर्नु।

३. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।
४. सबै नागरीकका लागि जीवनपर्यन्त र निरन्तर सिकाइमा अवसर उपलब्ध गराउनु ।
५. विद्यालयहरूमा सुशासन प्रवर्धन गरी सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु ।
६. विद्यालयलाई भय, विभेद र दुर्व्यवहारमुक्त तथा विविधता अनुकूल बनाइ बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरण प्रदान गर्नु ।
७. आपतकालीन, संकटपूर्ण र महामारीजस्ता जोखिमपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्नु ।
८. विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु ।
९. सिर्जनशील, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरीक तयार गर्नु ।

२.५ रणनीति

- सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि विद्यालयको नक्साङ्कन गरी आवश्यकताको आधारमा शैक्षिक सेवाको पहुँच विस्तार गर्न ।
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तर वृद्धि गर्न सुशासन, प्रभावकारी नीतिगत व्यवस्था, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास, अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास जस्ता पक्षहरूमा जोड दिने ।
- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्न शैक्षिक सुशासन, नीतिगत व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास, अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास, अनुगमन, सुपरीवेक्षण, निर्देशन तथा मूल्याङ्कन जस्ता पक्षहरूमा जोड दिने ।
- सबै बालबालिका तथा नागरीकका लागि जीवनपर्यन्त र निरन्तर सिकाइमा अवसर उपलब्ध गराउनको लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको पूनर्वितरण र कार्यशैलीमा सुदृढीकरण गर्ने ।
- विद्यालयहरूमा सुशासन तथा सामाजिक परीक्षणको असल अभ्यासको प्रवर्धन गरी सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि गर्न विद्यालयहरूमा उत्तरदायित्व बोध भएका जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने, सुशासन प्रवर्धन मापक सूचकहरू

निर्धारण गरी सुशासन प्रवर्धनको मापन गर्ने साथै निरीक्षण, अनुगमन, सुपरीवेक्षण र निर्देशन जस्ता गतिविधिलाई प्रभावकारी बनाउन जोड दिने ।

- स्वतन्त्र र भयरहित सिकाइ पद्धतिका सक्षमका लागि जनशक्ति निर्माणमा जोड दिने ।
- विद्यालयमा आपतकालीन, संकटपूर्ण र महामारी जस्ता जोखिमपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्न वैकल्पिक विधि, माध्यम, पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न निश्चित नीति नियम निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जोड दिने ।
- विद्यालय विपद् व्यवस्थापन तथा विपदको समयमा सिकाइ निरन्तरता गर्न बृहत विद्यालय सुरक्षा, हरित विद्यालय अभियान जस्ता नीति तथा कार्यक्रमहरु लागु गर्ने ।
- सिर्जनशील, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरीक तयार गर्न स्वतन्त्र सिकाइ, अतिरिक्त क्रियाकलाप, प्रयोगात्मक सिकाइ वातावरण तथा बालमैत्री शिक्षण पद्धतिको प्रयोगलाई महत्व दिने ।
- अध्यक्ष सगुन योजनालाई विस्तार गरि बालिकाहरुको उच्च शिक्षामा पहुँच बढाउने ।
- बालिकाको जन्मसँगै बीमा व्यवस्था लागू गरी बालिकाका समस्याहरु समाधान गर्ने, बालविवाह न्यूनीकरण गर्ने र उच्च शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्ने

२.६ कार्यनीति

यस परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षाको कार्यनीति यस प्रकार हुनेछ :

१. विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा विस्तार गरीनेछ ।
२. विद्यालय शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नका लागि विद्यालय भर्ना तथा स्वागत कार्यक्रम, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, विद्यालय पोसाक, शैक्षिक सामग्री वितरण, अभिभावक शिक्षा आदि जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरीनेछ ।

३. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने अभियानलाई निरन्तरता दिइ विभिन्न प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्थानीय तहले आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र कुनै पनि बालबालिका बाहिर नरहेको घोषणा गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरीनेछ ।
४. सबैका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सुनिश्चित गर्न शारीरिक तथा सामाजिकरूपमा पछाडि परेको बालबालिकालाई विशेष सिकाइ सामग्री र उचित शैक्षिक अवसरको सिर्जना गरीनेछ ।
५. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन शिक्षणमा विभिन्न विधिहरूको प्रयोग गर्दै उपयुक्त पाठ्यसामग्री, सन्दर्भ सामग्री, स्रोतसामग्री, उपयुक्त कक्षाकोठा व्यवस्थापन, शिक्षक पेसागत क्षमता विकास जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरीनेछ ।

२.७ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि

शिक्षा क्षेत्रको योजनाको अन्त्य (सन २०३७) सम्ममा निम्नानुसारको मुख्य उपलब्धि प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ

१. सबै बालबालिकाहरूले गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको पहुँच र अवसर पाएका हुने ।
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा प्रविधिको पहुँचसहभागिता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि भएको हुने ,
३. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार आएको हुने ।
४. सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार सहितको उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर पाएको हुने ।
५. आधारभूत तहमा कार्यान्वयनमा रहेको स्थानीय पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकता तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू,स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानसकारात्मक सोच ,, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरीक तयार गर्ने महत्वपूर्ण साधन भएको हुने ।
६. सबै नागरीकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने ।
७. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चितता भएको हुने ।
८. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको अवस्थामा सुधार आएको साथै स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने ।

१. आर्थिक अभावका कारणले कुनै पनि बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित भएको अवस्था नहुने ।
१०. हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाले भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित भएको हुने ।
११. समुदाय तथा विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री वातावरण निर्माण भई विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुशासन प्रवर्धन भएको हुने ।
१२. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुने ।
१३. प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरू सम्बोधन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माण भएको हुने ।

२.८ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

परवानीपुर गाउँपालिकाको १० बर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन् २०२६/२७-२०३५/३६)क मुख्य कार्य सम्पादन सूचक तथा परिमाणात्मक लक्ष्य निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.स.	सूचकहरु	आधारवर्षको अवस्था २०२६	लक्ष्य	
			सन् २०३१	सन् २०३६
१. प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा				
१.१	कुल भर्नादर	९१.०	९५.४२	१००
१.२	खुद भर्ना दर	३५.३	५९.०३	१००
१.३	कक्षा १ का नवप्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको प्रतिशत	७५.४	८५.६	९८
२. आधारभूत शिक्षा				
२.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर	१०९.९	१०५.५७	१०१.४१

२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेशदर	७१.४	८६	९९
२.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर	११८.७	१०९.४७	१००
२.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर	८४.७	९१.६५	९९.२
२.५	कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर	३८.६	५८.६	८८.९६
२.६	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर	९७.६	१०१.५८	१०५.७
२.७	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	७४.३	८५.९१	९९.३५
२.८	कक्षा १-८ खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.०९	१.०९	१.०९
२.९	कक्षा ८ सम्म टिकाउ दर	२५.९	३६.५६	५१.६१
२.१	५-१२ बर्ष उमेरका विधालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	१४.५	८.५	२.०
३. माध्यमिक शिक्षा				
३.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	६६.१	८०.३४	९७.६५
३.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	३९.३	५९.६८	९०.६
३.३	कुल भर्नादर कक्षा ११-१२	३२.८	५३.५१	८५.२५
३.४	खुद भर्नादर कक्षा ११-१२	१३.	२९.७५	६८.०९
३.५	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	२५.७	४०.०३	६२.३६
३.६	एस.इ.इ २०८२ को नतिजा प्रतिशत			
३.७	कक्षा ९-१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचांक	१.१२	१.१४	१.१६
४. अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाई				
४.१	५-१४ बर्ष माथिको साक्षरता दर	६२.	७५.५	१००
४.२	१५-२४ बर्षको साक्षरता दर	८५.२	८५.	१००

४.३	१५ वर्ष माथीको साक्षरता दर	५१.९	७०.	९६.
५. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम				
५.१	प्राविधिक तथा व्यवसायिक सिप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिकरूपले सक्रिय जनशक्ति			
६. सुशासन तथा व्यवस्थापन				
६.१	प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षामा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	३९	३०	२५
६.२	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विध्यालय)	४०	४०	४०
६.३	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विध्यालय)	६७	५५	४०
६.४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विध्यालय)	४७	४३:०१	४०
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विध्यालय)	५४	४०	३५
६.६	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा बिद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विध्यालय)	४८	४०	३०

परिच्छेद ३: विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

परिचय

यस शिक्षा क्षेत्रको योजना सन् २०२६-२०३७ का लागि परिच्छेद दुईमा पहिचान गरीएका विद्यालय शिक्षाका दृष्टिकोण तथा उद्देश्यहरूका आधारमा प्रमुख क्रियाकलापहरू निर्धारण र लक्ष्यहरू आकलन गरी पहिलो पाँच वर्षका अर्थात् सन् २०२६-२०३१ लागि लागत अनुमान सहित योजनाको खाका तयार गरिएको छ। पहिलो परिच्छेदमा यस शिक्षा क्षेत्रको योजनाको सन्दर्भ र विद्यालय क्षेत्रको वर्तमान अवस्थाको समग्र समीक्षा गरिएको छ। यसले शिक्षा क्षेत्रको योजनाको आवश्यकता तथा प्राथमिकता पहिचान गर्ने आधार तयार गरेको छ। परिच्छेद दुईमा यस योजनाका समग्र दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्यहरू पहिचान गरिएको छ।

तेश्रो परिच्छेदमा विद्यालय क्षेत्रअन्तर्गतका विभिन्न उपक्षेत्रहरू बालविकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ भने पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन र शिक्षक विकास तथा व्यवस्थापनजस्ता सबैजसो उपक्षेत्रसँग अन्तर विषयहरूको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ। यसमा प्रत्येक उपक्षेत्रको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा र पहिचान गरीएका चुनौतीहरूलाई दृष्टिगत गरेर योजनाका उद्देश्य, चुनौतीहरू सामना गरी उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक उपक्षेत्रगत रणनीतिहरू र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गरिएको छ।

३.१ बालविकास शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३९ (३) ले प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा सहभागिताको हक सुनिश्चित गरेको छ। साथै, शिक्षा ऐन २०२८ को आठौँ संशोधनले बालविकास शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगका रूपमा मान्यता दिएको छ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमले बालबालिकालाई केवल अक्षर र अङ्क चिनाउने भन्दा उनीहरूको सर्वाङ्गीण विकास गर्दै आधारभूत शिक्षाका लागि तयार पार्ने उद्देश्य राख्दछ। निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन,

२०७५ र राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०६७ अनुसार चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाका लागि एकवर्षे कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ, जसलाई पन्ध्रौँ र सोह्रौँ योजनाले पनि समेटेका छन्।

सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्र, स्थानीय सरकार, समुदाय र विद्यालयहरूको सहकार्यबाट गाउँपालिकामा यस कार्यक्रमको विस्तारमा उल्लेखनीय प्रगति भएको छ। बालबालिकाको समग्र विकास गर्दै आधारभूत शिक्षाको तयारी गराउने यस कार्यक्रमलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु स्थानीय सरकारको दायित्व हो। त्यसैअनुसार परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.१.१ परवानीपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा सामुदायिक विद्यालयतर्फ १४ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन्। चार वर्ष उमेर समूहका जम्मा २३८० बालबालिका रहेका छन् भने बालविकास केन्द्रहरूमा ५४० जना भर्ना भएका छन्। प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा कुल भर्ना दर ९१.०० प्रतिशत रहेको छ। कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा अनुभवसहितको भर्ना दर ७५.४ प्रतिशत रहेको छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा लैङ्गिक समता सूचक ०.८५ रहेको छ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कार्यरत सहजकर्ताहरू १०० प्रतिशत महिला रहेका छन्। गाउँपालिकामा कार्यरत सबै सहजकर्ताहरूले नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम शैक्षिक योग्यता पूरा गरेको देखिन्छ। दूरीका हिसाबले बालबालिकाहरूको पहुँच सुनिश्चित गरिएको छ र बालबालिकालाई आवतजावतमा खासै कठिनाई छैन। आवश्यकता अनुसार बालविकास केन्द्रहरूको वितरण गरिएको छ। गाउँपालिकाबाट बालविकास सहजकर्ताहरूलाई थप सेवा-सुविधा उपलब्ध गराउने कार्य पनि भइरहेको छ। बालविकासको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य भइरहेको छ। साथै, सन्तुलित दिवाखाजा कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय स्तरमा उत्पादित दूध, अण्डा तथा फलफूलको नियमित उपलब्धता रहेको छ।

तर, भौतिक पूर्वाधारको हिसाबले हेर्दा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड निर्देशिका, २०६७ (पहिलो संशोधन २०७५) अनुसार गाउँपालिकाअन्तर्गत कुनै पनि बालविकास केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेको देखिँदैन । अधिकांश केन्द्रहरू बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिकमैत्री बन्न सकेका छैनन् । सहजकर्ताहरूको उत्प्रेरणा र मनोबल बढाउन पर्याप्त पारिश्रमिकको अभाव रहेको छ । प्रत्येक वर्ष ECD (बाल विकास) सहजकर्तालाई पुनर्ताजगी तालिम लगातार भइरहेको छ ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा देखिएका विद्यमान समस्या र चुनौतीहरू ;

१. २७.२ प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका छैनन्।
२. ७७ प्रतिशत बालबालिकाहरू तोकिएको उमेरमा बालविकास कक्षामा भर्ना भएका छैनन्
३. सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिकका लागि पर्याप्त स्रोत व्यवस्थापन भएको छैन।
४. पोषणयुक्त दिवा खाजाको उचित व्यवस्थापनमा समस्या रहेको छ।
५. कक्षा १ मा कुल भर्नामध्ये ७५.५ प्रतिशत बालबालिकाले मात्र बालविकासको अनुभव प्राप्त गरेका छन् ।
६. १०० प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा व्यवस्थापन समिति गठन भएको देखिँदैन ।
७. ७० प्रतिशत केन्द्रहरूमा सिकाइका '६ कुना' व्यवस्थापन गर्न चुनौती रहेको छ ।
९. कक्षाकोठाको भौतिक अवस्था जिर्ण रहेको छ ।
१०. बालबालिकाहरू सक्रिय रूपमा सहभागी भएका छैनन् ।
११. अभिभावकहरू बालविकास केन्द्रप्रति सक्रिय छैनन् ।
१२. प्रारम्भिक बाल सिकाइ तथा विकास मापदण्ड (ELDS) को प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन भएको छैन ।
१३. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग भएको छैन।
१४. उमेर अनुसार बालबालिकाहरूको पहुँच सुनिश्चित भएको छैन।
१५. वडागत विवरण उपलब्ध छैन ।
१६. अपाङ्गता मैत्री शिक्षण सामग्री उपलब्ध छैन ।

३.१.२ उद्देश्य

सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु बालविकास र शिक्षा कार्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य हो । यो उद्देश्य परिपूर्तिका लागि शिक्षा क्षेत्रको योजनाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ -

१. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्नु ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।
३. तोकिएको न्युनतम राष्ट्रिय माप दण्ड का सिकाइ कुनाको विकास गर्ने ।
४. बाल बिकास शिक्षिकाहरूलाई तोकिएको अनुसारको क्षमता अभिवृद्धि तालिम दिनु ।
५. बाल विकासमा अध्यनरत वालवालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षणको व्यवस्था मिलाउनु ।
६. सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु ।

३.१.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीने छ -

१. १०० प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा न्यूनतम् मापदण्ड पूरा गराउन शिक्षकहरूलाई आधारभूत तालिम दिने ।
२. प्रारम्भिक बालविकासका केन्द्रका भौतिक संरचना, बालमैत्री समावेशी भयरहित वातावरण बनाउने ।
३. अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रमहरू गराउने ।
४. सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक वृद्धि, वृत्ति विकासका लागि सम्बन्धीत निकायहरू संग समन्वय गर्दै जाने ।
५. कुल भर्नादरको आधारमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन गर्दै जाने ।
६. आवश्यकता अनुसार प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको विस्तार गर्दै लैजाने

३.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

● अपेक्षित नतिजाहरू

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने वातावरण तयार हुनेछ ।

२. सबै प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताहरु मन्टेश्वरीमा आधारित १० दिने तालिम प्राप्त हुनेछन ।
३. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण गरी २० मिनेटको दूरी भन्दा बढी नपर्ने गरी नयाँ बालविकास केन्द्र विस्तार गरिएको हुनेछ ।
४. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्र, गाउँपालिका र विधालयहरुलाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८२/०८३)	२०८३/ ०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८७/०८८	२०८८/०८९
१	प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना %	९१.०	९१.०	९३	९५	९८	१००
२	न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेको बालविकास केन्द्रको %	६२.८	६२.८	७०	८०	९०	१००
३	प्रारम्भिक बाल बिकासमा शिक्षकहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने दर	१००	१००	१००	१००	१००	१००
४	४ वर्ष उमेर समुहका बालबालिकाहरुको प्रारम्भिक बालविकास	३५.३	३५.३	५०.०	६५.५	८०.०	१००

	केन्द्रमा खुद भर्नादर(प्रतिशत)						
--	-----------------------------------	--	--	--	--	--	--

३.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	पूर्व प्रा/.बि.ECD कक्षा केन्द्रमा/ तोकिएका न्युनतम मापदण्डहरूको (Minimum Standards) कार्यन्वयन गर्ने	केन्द्र	३	४	४	३	०	१४	१४
२	विद्यमान ECD/PPC (संस्थागत विद्यालय सुविधासहित) को पुनरावलोकन गर्ने र आवश्यकता पहिचानका	केन्द्र	२	२	२	२	२	१०	१०

	आधारमा नयाँ ECD केन्द्रको स्थापना गर्ने								
३	राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्डको अनुसार ECD केन्द्रको व्यवस्थापन गर्ने	केन्द्र	२	२	२	२	२	१०	१०
४	विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई सहयोग	%	२०	२०	२०	२०	२०	१००	१००
५	गाउँपालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरू मार्फत वार्षिकरूपमा बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य जांच गर्ने	केन्द्र	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४
६	ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता शिक्षकको/ तलब भत्ता	जना	१४	१६	१८	२०	२२	२२	२२
७	ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता शिक्षकका/ लागि पोशाक भत्ता	जना	१४	१६	१८	२०	२२	२२	२२

८	ECD कक्षाहरूका सामग्री र सिकाई कुनाका लागि बजेट अनुदान	केन्द्र	१४	१६	१८	२०	२२	२२	२२
९	शिक्षक/सहयोगी कार्यकर्ता क्षमता विकास	जना	१४	१६	१८	२०	२२	२२	२२
१०	अभिभावकलाई हेरचाह स्याहार र सचेतना कार्यक्रम संचालन	केन्द्रमा	प्रत्येक केन्द्रमा	प्रत्येक केन्द्रमा	प्रत्येक केन्द्रमा	प्रत्येक केन्द्रमा	प्रत्येक केन्द्रमा		

३.२ आधारभूत शिक्षा

परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार “आधारभूत शिक्षा ” भन्नेले प्रारम्भिक शिक्षा देखि कक्षा आठ सम्म दिइने शिक्षा हो । विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७२ ले पुन संरचना गरेर कक्षा १ -८ लाई आधारभूत शिक्षा र ९-१२ लाई माध्यामिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गरे पछि विद्यालय शिक्षा हाल दुइ तहको भएको छ । प्राथमिक र निम्न माध्यमिक तहलाई मिलाएर बनाइएको आधारभूत तहलाई संविधानको धारा ३१ मा ना (१)गरीको मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको छ । गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षाले गरीबी घटाउन मद्दत गर्ने र व्यक्तिको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सक्ने तथा यसबाट समाज र राष्ट्रलाई नै विकासको पथमा अगाडि बढ्नमा सहयोग हुने कुरा विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन् । युनेस्कोको एउटा प्रतिवेदनले यदि कम आय भएका मुलुकका सबै विद्यार्थीहरूले आधारभूत पढाइ सीप हासिल गरेर विद्यालय छाड्ने हो भने १७ करोड १० लाख मानिसलाई गरीबीबाट माथि उठाउन सकिने तथ्य प्रकाशन गरेको छ । आधारभूत तहको शिक्षाको महत्वलाई दृष्टिगत गरेर नै यसलाई योजनाबद्ध रूपमा व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउनका लागि परवानीपुर गाउँपालिकाले यस योजनामा आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा १ देखि ८ सम्मको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर तथा समता र व्यवस्थापकीय प्रवन्धको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि यस तहको शिक्षा विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारभित्र पनि राखेको छ। संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकार जिम्मेवार हुनुपर्ने देखिन्छ ।

३.२.१. परवानीपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था

- कक्षा १ मा **भर्नादर १०९.९%** हुनु सकारात्मक देखिए पनि यो उमेर भन्दा बढी वा कम उमेरका बालबालिका भर्ना भएको संकेत हो । **खुद भर्नादर ७१.४%** मात्र हुनु भनेको लक्षित उमेरका धेरै बालबालिका अझै विद्यालयमा **भर्ना** नगरेको देखिन्छ।

- कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर ११८.७% र खुद भर्ना दर ८४.७% रहेकोले प्रारम्भिक तहमा पहुँच विस्तार भए पनि उमेरअनुसारको सही भर्ना चुनौतीपूर्ण छ।
- कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर ७४.३% हुनु अझै पनि उल्लेख्य संख्यामा बालबालिका विद्यालय बाहिर वा ढिला भर्ना हुने अवस्थालाई देखाउँछ।
- कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर ३८.६% मात्र छ, जसले अर्धभन्दा बढी बालबालिका कक्षा ५ पुग्नअघि नै विद्यालय छोड्ने अवस्था देखाउँछ।
- कक्षा १-८ मा लैङ्गिक समता सूचकांक १.०९ रहेको छ, जसले केटीहरूको सहभागिता केटाभन्दा केही बढी रहेको सकारात्मक संकेत गर्दछ।
- ८ सम्म टिकाउ दर झन् घटेर २५.९% पुगेको छ, जुन अत्यन्त चिन्ताजनक हो।
- कक्षा १-८ मा लैङ्गिक समता सूचकांक १.०९ रहेको छ, जसले केटीहरूको सहभागिता केटाभन्दा केही बढी रहेको सकारात्मक संकेत गर्दछ।

आधारभूत शिक्षामा देखिएका बिधमान चुनौतीहरू

१. विधार्थी संख्याको आधारमा शिक्षक दरवन्दी कम हुनु ।
२. खुद भर्ना दर ७४.३ प्रतिशत मात्र हुनु ।
३. १-८ कक्षा सम्म पुनः उहि कक्षा दोहोर्याउने संख्या ८.५ प्रतिशत हुनु ।
४. कक्षा छाड्ने दर १४.४ प्रतिशत हुनु ।
५. कक्षा उन्नति गर्ने दर ७७.१ प्रतिशत मात्र हुनु ।
६. निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता नहुनु।
७. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि दर शत प्रतिशत नहुनु ।
८. विद्यालयको प्रशासनि, भौतिक तथा शैशिक बातावरण सुधार ल्याई बिद्यालय लाई अपांग मैत्री, बाल मैत्री बनाउन नसक्नु।

९. विद्यालय व्यवस्थापनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्र र सरोकारवालाहरुको अर्थपूर्ण जनसहभागिता नहुनु ।
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको दक्षतामा वृद्धि गरी शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग नहुनु ।
११. विद्यालयमा अनावश्यक राजनैतिक हस्तक्षेप हुनु ।
१२. मौसम अनुसारको कक्षा कोठाको व्यवस्थापन नहुनु ।
१३. अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना नहुनु
१४. गुनासो सुनुवाइको व्यवस्था नहुनु
१५. अपाङ्गतामैत्री शौचालय तथा कक्षासम्म पहुँच र संकेतीक शिकाइ सहचिकरण खेलकुद व्यवस्था नहुनु ।
१६. आधारभूत तहमा विद्यालय नर्सको व्यवस्था नहुनु ।
१७. स्वास्थ्य परिक्षण कम्तिमा तीन महिनामा एक पटक साथै स्वास्थ्य सम्बन्धि मनोपरामर्श सेवा नहुनु ।
१८. लैंगिक मैत्री विद्यालय तथा शिक्षण सिकाइ प्रभावकारी रूपले संचालन नभएको ।
१९. छात्रामैत्री पोशाकको सूची वा डेस नभएको

३.२.२ उद्देश्य

यस योजनाले आधारभूत शिक्षासम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्य राखेको छ -

१. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
२. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि राष्ट्रिय औसत उपलब्धि बराबर बनाउनु,
३. विद्यालयको भौतिक, शैक्षिक र व्यवस्थापकीय बातावरण सुधार गरि बालमैत्री समावेशी, सुरक्षित र जवाफदेही बनाउनु,
४. खुद भर्ना दर ७४.३ प्रतिशत बाट शतप्रतिशत पुर्याउनु ।
५. कक्षा ६-८ मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपातलाई ४० मा ल्याउनु र विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु।
६. १-८ सम्म कक्षा दोहोर्याउने विद्यार्थीहरुको लागि विशेष कक्षा संचालन गर्नु।

७. कक्षा छाड्ने दर १४.४ लाई ५ प्रतिशतमा ल्याउनु ।
८. विधालयभित्र अनावश्यक राजनैतिक हस्तक्षेपलाई शुन्य बनाउनु ।
९. सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।
१०. सामुदायिक विद्यालयका पूर्वाधारहरु बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गमैत्री बनाउनु ।
११. विधालयलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउनु ।

३.२.३ रणनीतिहरु

योजनाका उद्देश्यहरु हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरु अवलम्बन गरीनेछ -

१. विद्यालय नक्साङ्कनमार्फत् सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालय दरबन्दीलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने ।
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकारले आवश्यक कानून तर्जुमा तथा आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।
३. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरुको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा उनीहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
४. अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाई सुनिश्चित गर्न वैकल्पिक, खुला, परम्परागत शिक्षा तथा सिकाइ जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
५. विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चितता गर्ने ।
६. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको दक्षतामा वृद्धि गरी शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने ।
७. विद्यालयमा अनावश्यक राजनैतिक हस्तक्षेप न्युनीकरण गर्न राजनितिक दलका पदाधिकारीहरुको लागि विद्यालय शान्ति क्षेत्र कार्यविधि सम्बन्धी अभिमुखीकरण संचालन गर्ने ।
८. शिक्षकलाई पेशागत तालिमको लागि आवश्यक वातावरण सिर्जना गर्ने ।
९. मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ कै अभिन्न अङ्गको रूपमा प्रयोगमा ल्याएर विद्यार्थीलाई कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने ।

१०. विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण गर्ने ।

११. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार गर्न स्थानीय स्वास्थ्य एकाइ मार्फत विद्यालयमा पोषण कर्नर स्थापना गरी सचित्र स्थानीय पोषण पाठ्यक्रम तयार गरी लागू गर्ने ।

१२. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन तथा न्यूनीकरण सम्बन्धी ज्ञान दिने ।

१३. विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने ।

१४. टोल शिक्षा निगरानी समूह गठन तथा परिचालन गर्ने ।

१५. विद्यालयहरूमा अभिभावक शिक्षा सचेतना कार्यक्रम लागू गर्ने ।

३.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजाहरू

क) अपेक्षित उपलब्धिहरू

१. ५-१२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूले अनिवार्य तथा निःशुल्क गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षा प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

२. सबै विद्यालयहरू न्यूनतम गुणस्तरीय सिकाइ मापदण्ड (PMEC) पुरा गरेका हुनेछन् ।

३. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरू अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाइको अवसर प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

४. आधारभूत तहको विद्यार्थीहरूको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि ८५ प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८३/८२)	२०८३/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६

१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा विधालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	४१२	४१२	४११	४०९	४०४	३९८
२	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा तालिम प्राप्त शिक्षकको सङ्ख्या %	४३	१००	१००	१००	१००	१००
३	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पुरा गरेका आधारभूत तहका विधालयको सङ्ख्या	४	२	२	१	९	९
४	EMIS मा Complete Data entry गर्ने विद्यालयको संख्या	९	९	९	९	९	९

३.२.५. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८२	२०८३	२०८४	२०८४	जम्मा	
१	सामुदायिक आधारभूत विधालयमा कक्षा १-५ स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकक लागी तलब भता	शिक्षक संख्या	४३	४३	४३	४३	४३	४३	४३
२	सामुदायिक आधारभूत विधालयमा कक्षा ६-८ स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकक लागी तलब भता	शिक्षक संख्या	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५
३	आधारभूत तह ६-८ क लागी थप नया शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	शिक्षक संख्या	१५	२	२	२	२	२३	२३

४	सामुदायिक आधारभूत तह १-८ विधालयहरूमा कार्यरत कर्मचारी र सहायक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	शिक्षक संख्या	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३
५	सामुदायिक आधारभूत तह १-५ विधालयहरूका लागि व्यवस्थापनस/ञ्चालन खर्च शिक्षक सिकाई सामग्री कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि(	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९
६	सामुदायिक आधारभूत तह १-८ विधालयहरूका लागि व्यवस्थापन संचालन खर्च शिक्षक सिकाई सामग्री कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९

	निर्देशिका र Book corner समेतका लागि(								
७	आधारभूत तह १-८ का लागी प्र.अ.को भत्ता	शिक्षक	९	९	९	९	९	९	९
८	आधारभूत बिद्यालय कक्षा १-८ क लागि संचालन र व्यवस्थापन वापत एकमुष्ट अनुदान)SIP निर्माण अधवधिक , SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि(	विधालय	९	९	९	९	९	९	९
९	बहुकक्षा/बहु भाषिक कार्यक्रम) MGML program) सञ्चालन	विधालय	४	३	२	०		९	९

	भएका विधालयका लागि सन्चालन अनुदान								
१०	गाउँपालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँगको समन्वयमा विधालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सन्चालन अनुदान	विधालय	९	९	९	९	९	९	९
११	आधारभूत कक्षा १-५ का पाठ्य पुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	रकम	५८९६	८०१०	१०५१३	१३४९१	१७१६४		
१२	आधारभूत तह ६-८ को लागी पाठ्य पुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	रकम	२३५४	२३७६	२४४५	२६१२	२७६७		
१३	कक्षा ६-८ का छात्रा हरुलाई Sanitary Pad वितरण बापतको बजेट अनुदान	रकम	११९६	१२१०	१२४८	१३३६	१४१८		
१४	विधालयहरूमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	विधालय	२	२	२	८	१	९	९

१५	SMC र PTA को क्षमता अभिवृद्धि र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय	१	१	१	१	१	१	१
१	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका विपतहरूको प्रभावबाट जोगाउन प्र.अ., विद्यालय व्यवस्थापन समिति र बाल क्लबहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९
१९	विद्यालयमा अनावश्यक राजनैतिक हस्तक्षेप न्युनीकरण गर्न राजनितिक दलका पदाधिकारीहरूको लागि विद्यालय शान्ति क्षेत्र कार्यविधि सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक/ संख्या	१८ (वर्षको २ पटक)	१८ (वर्षको २ पटक)	१८ (वर्षको २ पटक)	१८ (वर्षको २ पटक)	१८ (वर्षको २ पटक)		

२०	बाल क्लब गठन तथा परिचालन	पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक
२१	विद्यालय नर्स शिक्षक तथा प्राथमिक उपचार	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९
२२	बालिका तथा समावेशि शिक्षा संजाल गठन र परिचालन	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९
२३	अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको पहिचान तथा सहयोग	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९
२४	गुनासो सुनवाई संयन्त्रको स्थापना र सबलिकरण	विद्यालय	९	९	९	९	९	९	९

३.३ माध्यमिक शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरीकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ । संविधानले एकातिर विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने अर्कोतिर संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारभित्र पनि राखेको छ । संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले आम नागरीकका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकारलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट दिशा निर्देश गरेको छ । शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९-१२ सम्मलाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा राखेको छ अनिवार्य आधारभूत शिक्षा अन्तर्गत सबै बालबालिकाले कक्षा सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा

प्राप्त गरिसकेपछी विद्यार्थीको रुचि र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा परम्परागत, प्राविधिक र साधारण धारको शिक्षा छनौट गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ। यस तहको शिक्षालाई जीवनोपयोगी, उत्पादनमूलक, प्रविधियुक्त, सीपमूलक र व्यावहारिक बनाउनु पर्दछ। आधारभूत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सीपको उपयोग गरेर आफ्नो रुचि र क्षमताअनुसार विद्यार्थीले साधारण शिक्षाको लक्ष्य लिएर विभिन्न विषय मा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने लक्ष्य लिने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक र व्यावसायिक सीप हासिल गरेर भविष्यमा आय आर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने निर्णय माध्यमिक तहको शिक्षाले गर्नुपर्दछ। परवानीपुर गाउँपालिकाले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री, र समावेशी गराउने नीति लिएको छ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

परवानीपुर गाउँपालिका भित्र हाल कक्षा १-१० सञ्चालित-३-कक्षा १, १२ सञ्चालित १ गरी माध्यमिक तहको विद्यालयहरूको संख्या २ वटा रहेको छ। माध्यमिक तह कक्षाको ९-१० सम्मको २.४ र कुल भर्नादर ८६.६ रहेको छ। माध्यमिक तहमा विद्यमान अवस्थामा लिङ्गको आधारमा विद्यार्थी हेर्दा सामुदायिक विद्यालयतर्फ कक्षा ९-१० सम्मको ५२.९ प्रतिशत छात्रा र ४७.१ प्रतिशत छात्र भर्ना भएको अवस्था छ। यस तहमा खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचक १.१२ र शिक्षक विद्यार्थी अनुपात ६९:१ रहेको छ। माध्यमिक तह कक्षा १० मा पुनःउहिकक्षा दोहोर्न्याउने दर ०.४ प्रतिशत, कक्षा छाड्ने दर ०.४ प्रतिशत र कक्षाउन्नति दर ९९.२ प्रतिशत रहेको छ।

- माध्यमिक शिक्षामा शिक्षक र शिक्षिकाहरूको नैतिकत्व सम्बन्धि तालिम र अवसरको श्रीजना भएको।
- बल कलब गठन, संचालन र क्षमता बिकाश भएको।
- लैंगिक मैत्री शिक्षक तालिम र सिकाई बिधि राम्रो भएको।
- अतिरिक्त क्रियाकलापमा समबेशिताको आधारमा सिमान्तकृत, दलित बालबालिकाको सहभागिता रहेको।

माध्यमिक शिक्षामा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरू:

१. निःशुल्क माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा भए पनि १४.८ प्रतिशत बालबालिकाहरू कक्षाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेको

२. कक्षा १ को बिधार्थी कक्षा १० पुरा गर्ने दर २२.० प्रतिशत पुरा गरेका र बाकि ७८.० बालबालिकाहरु मा.बि. तहका शिक्षण सिकाइबाट बाहिर देखिएको
३. माध्यमिक तहमा न्युनतम सिकाई सक्षमतामा बिज्ञान र अंग्रेजीमा ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको
४. माध्यमिक तह कक्षा ९- १२ मा २९.८ प्रतिशत बिधार्थीहरु यी कक्षामा बाहिर देखिएको
५. विषय गत शिक्षकको (अंग्रेजी, नेपाली, सामाजिक, गणित , बिज्ञान, ऐ. विषय) कमि देखिएको
६. माध्यमिक शिक्षामा अभिभावकमा चेतना अभिवृद्धि नरहेको र मनोसामाजिक परामर्श नरहेको र बिद्यार्थीहरुमा लगु औसध सम्बन्धि सचेतनाको कमि ।
७. बल विबाह सामाजिक त्रुटीमा सचेतनाको कमि रहेको ।

३.३.२. उद्देश्यहरु

१. माध्यमिक शिक्षा को पहुच भन्दा बाहिर रहेका बालाबालिकाहरुको पहिचान गरी वैकल्पिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यम बाट शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।
२. विद्यालयहरुको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार गरी बालमैत्री, समावेशी , मैत्री र सुरक्षित बनाउनु ।
३. सबै विद्यालयहरुमा न्युनतम सिकाई मापदण्ड सुनिश्चित गरी बालबालिकाहरुको सिकाई उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु
४. माध्यमिक शिक्षामा खुद भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउनु र कक्षा छोड्ने र दोहोर्न्याउने दर घटाउनु ।
५. बिधार्थीको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी र विषय गत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु ।
६. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु र प्राविधिक तथा व्यवहार कुशल सीपलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।
७. अपांगता भएका बालबालिकाहरुको पहिचान गरी शिक्षण सिकाइको व्यवस्थापन गर्नु ।
८. सिकाई कमजोर भएका बालबालिकाहरुका पहिचान गरी Remedial कक्षाको व्यवस्थापना गर्नु ।
९. शिक्षकहरुको लागी पेशागत. विषय गत दक्षता अभिवृद्धि गर्नु
१०. बिधार्थी र शिक्षकमा सूचना प्रविधिको पहुँच पुर्‍याउनु ।

३.३.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ :

१. विद्यालय नक्शाङ्कनमार्फत सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण ,समायोजन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
२. विद्यालयमा सहज भर्ना , सिकाउने टिकाउने र बिकाउने वातावरण तयार गर्ने ।
३. अभिभावक भेला, बि.व्य.स., सी.अ.स. को बैठक . बिधार्थी शिक्षक बिच छलफल तथा घरदैलो कार्यमा बढी जोड दिने ।
४. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न क्षमता विकास तथा पहिचान भए अनुसारको व्यवस्थापन गर्ने ।
५. हरेक विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सुनिश्चितता गर्ने ।
६. विद्यालयको भौतिक शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री समावेशी मैत्री बनाउने ।
७. सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आकर्षण बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने ।
८. आवश्यकता अनुसार विषय गत शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण, समायोजन तथा थप गर्ने ।
९. अपांगता भएका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी शिक्षण सिकाइको व्यवस्थापन गर्ने ।
१०. सिकाई कमजोर भएका बालबालिकाहरूका पहिचान गरी Remedial कक्षाको व्यवस्थापन गर्ने ।
११. गुनासो सुनवाई संयन्त्रको विकास गर्ने।
१२. गाउँपालिका स्तरीय बालिका संजाल गठन तथा परिचालन गर्ने।
१३. विषय गत सिकाई समुह गठन तथा परिचालन गर्ने।
१४. विद्यालयहरूमा न्युनतम सिकाई मापदण्ड सुनिश्चित गरी नमुना विद्यालयको संख्या अभिवृद्धि गर्ने ।
१५. विद्यालय स्वास्थ्य नर्सको व्यवस्था गर्ने।
१६. प्र अ को नेतृत्व क्षमता बिकास तालिमको व्यवस्थापन गर्ने

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) अपेक्षित उपलब्धि

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने छ ।
२. सबै विधालयहरूले न्यूनतम राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गरेका हुने छन्
३. कम्तिमा ९५ प्रतिशत बालबालिकाहरूलाई माध्यमिक शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरीने छ
४. माध्यमिक तहमा बिज्ञान र अंग्रेजी विषय को न्यूनतम सिकाई उपलब्धि ९५ प्रतिशत पुर्याइने छ
५. सबै माध्यमिक विधालयहरूमा विषय गत शिक्षकको सुनिश्चितता गरीने छ

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८२)	२०८३/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा भर्ना भएका विधार्थी सङ्ख्या	६९७	८५०	१०५०	१२००	१३००	१५००
२	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा भर्ना भएको विधार्थी सङ्ख्या	१७४	२५०	३५०	४२५	५००	५५०
३	माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर	७२.२	७२.२	७५.	८०.	९०.	१००
४	मा.बि.तहको शिक्षक संख्या	१८	२२	२२	२४	२५	२५
५	न्यूनतम सिकाई मापदण्ड पुरा गरेका	१	१	०	०	०	२

	माध्यमिक विधालयहरूको संख्या						
६	स्वास्थ्य नर्स भएको विधालय संख्या	०	०	१	१	०	२
७	गुनासो सुनवाई संयत्र भएको विधालय संख्या	२	२	०	०	०	२
८	गाउँपालिका स्तरीय बालिका संजाल गठन	१	१	०	०	०	२
९	विषय गत सिकाई समुह सक्रिय भएको विधालय संख्या	१	१	१	१	१	१
१०	बिशेष विधालय संख्या	०	०	१	०	०	१

३.३.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	माध्यमिक तहसम्म संचालित विधालयहरूको सङ्ख्या	विधालय	२	०	१	१	१	५	६
२	सबै प्रकार र तहका विधालय नक्शांकन,	विधालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

	समायोजन र पुनरवितरण कार्यक्रम सन्चालन								
3	माध्यमिक तह ९-१२ का लागी प्र.अ भता	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
4	सामुदायिक माध्यमिक तह ९-१२ विधालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र सहायक कर्मचारीहरुका लागि तलब भत्ता,पोशाक भता	विधालय	२	०	०	१	१	६	६
5	सामुदायिक माध्यमिक तह ९-१२ विधालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरुका लागि तलब भत्ता,पोशाक भता	विधालय	२	०	०	१	१	५	६
6	माध्यमिक विधालय (कक्षा ९-१२ कालागि संचालन व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान)SIP निर्माणअद्यावधिक/ शिक्षण सिकाई सामग्री,	विधालय	२	०	१	१	१	५	६

	कम्तिमा १ १ सेट/ पाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी)								
7	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२ कालागि एकमुष्ट अनुदान)SIP निर्माणअद्यावधिक/, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, (	विद्यालय	२	१	१	०	१	५	६
8	माध्यमिक तह (कक्षा ९- १० कालागि पाठ्य पुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	विद्यालय	१०४२	१०४२	१०४२	१०४२	१०४२	सबै	सबै

9	माध्यमिक तह कक्षा) -११-१२ (कालागि पाठ्य पुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	विधालय	५५४	५५४	५५४	५५४	५५४	सबै	सबै
१०	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये कक्षा ९-१० अति बिपन्न छात्रवृत्ति)Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	विधालय	११५	१३५	१४६	१५६	१६७	सबै	सबै
11	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये ११- १२ अति बिपन्न छात्रवृत्ति छात्रवृत्ति)Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	बिद्यार्थी	१०	१५	२०	२५	३०	सबै	सबै

12	कक्षा ९-१२ छात्राहरुलाई Sanitary Pad वितरण बापतको बजेट अनुदान	विधालय	४४०	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै
13	माध्यमिक विधालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	विधालय	१	१	१	१	१	४	६
14	माध्यमिक विधालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	विधालय	०	१	१	१	१	५	६
15	ध्यमिक विधालय तहमा ICT प्रयोगशाला स्थापना, सिकाई सामग्री र सन्चालन बजेट अनुदान	विधालय	०	१	१	१	१	५	६
1६	नमूना विधालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विधालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय)	विधालय	१	१	१	१	१	५	६

	व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, सामग्री र किट्सहरू, आदि का लागी बजेट अनुदान								
18	अभिभावक भेला	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
19	शिक्षक ,बिधार्थी. बि.व्य.स. र शिक्षक अभिभावक स. बीच अन्तरक्रिया	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
19	Remedial Class	आवस्यक ता अनुसार	३	३	३	०	०	०	०
20	बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य परीक्षण ,अपाङ्गता पहिचान तथा सहयोग कार्यक्रम	पटक(कम्तिमा १ पटक)	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२२	गुनासो सुनुवाई सयन्त्रको कार्यन्वयन	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
	खेलखुद/ मनोरजनको व्यवस्थापन	गाउँपालि काको कार्यतालि का अनुसार	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

२३	स्यनेटरी पेड वितरण तथा व्यवस्थापन	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२४	विधालय स्तरीय बाल क्लब तथा बालिका संजाल गठन तथा परिचान	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२५	विषय गत सिकाई समुह गठन तथा परिचालन	विधालय	२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२६	प्र.अ. तथा शिक्षक हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन भत्ता	विधालय	२	२	२	२	२	२	२
२७	बृहत विधालय सुरक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन	विधालय	०	२	२	२	२	२	२
२८	हरित विधालय स्थापन अभियान	विधालय	०	१	१	०		२	२
२९	बिशेष विधालय स्थापना	विधालय	०	०	१	०	०	१	०
३०	प्र अ को नेतृत्व क्षमता बिकास तालिमको व्यवस्थापन गर्ने	विधालय	२	२	२	२	२	२	०

३१	शिक्षक दरबन्दी पदपूर्ति गरीने	शिक्षक	१८	३	३	३	३	३०	४७
३२.	शिक्षक पेशागत क्षमता बिकास तालिम	शिक्षक	१८	३	३	३	३	३०	४७

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम

परिचय

शिक्षाले जीवनोपयोगी तथा रोजगारीमुखी सीप प्रदान गर्न नसकेको र शिक्षालयहरू बेरोजगार उत्पादन गर्ने थलोका रूपमा सीमित भएको गुनासो सर्वत्र सुनिन्छ। यस अवस्थालाई सम्बोधन गर्न माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारको व्यवस्था गरिएको छ र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदमार्फत सामुदायिक विद्यालयहरूमा विभिन्न प्राविधिक कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका छन्। एक विद्यालयले कृषि कार्यक्रम सुरु गरेको भए पनि हाल सञ्चालनमा छैन। कक्षा ९-१२ उत्तीर्ण गरी उच्च शिक्षामा जान नसक्ने वा रुचि नभएका विद्यार्थीहरू अन्योलमा पर्ने भएकाले त्यस्ता युवाहरूलाई लक्षित गरी गाउँपालिकाले रोजगारीमूलक सीप विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले यस योजनामा समावेश गरिएको

३.४.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षाले जीवनोपयोगी तथा रोजगारीमुखी सीप प्रदान गर्न नसकेको र शिक्षालयहरू बेरोजगार उत्पादन गर्ने थलोका रूपमा सीमित भएको गुनासो सर्वत्र सुनिन्छ। यस अवस्थालाई सम्बोधन गर्न माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारको व्यवस्था गरिएको भए पनि यस गाउँपालिकामा विगत दुई वर्षदेखि प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने प्रयास सफल हुन सकेको छैन। यसको प्रमुख कारण रूपमा नजिकैको वीरगञ्ज महानगरमा उपलब्ध राम्रो अवसर, विद्यार्थीहरूको कम रुचि, वैकल्पिक विकल्पहरूको उपलब्धता, दक्ष शिक्षकको अभाव तथा पर्याप्त बजेटको कमी रहेका छन्। यद्यपि, एक विद्यालयले कृषि कार्यक्रम सुरु गरेको भए पनि हाल सञ्चालनमा छैन।

यस परिस्थितिमा कक्षा ९-१२ उत्तीर्ण गरी उच्च शिक्षामा जान नसक्ने वा रुचि नभएका विद्यार्थीहरू अन्योलमा पर्ने गरेका छन्। त्यसैले यस्ता युवाहरूलाई लक्षित गरी गाउँपालिकाले रोजगारीमूलक तथा सीपमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले यस योजनामा समावेश गरिएको छ।"

३.४.२. उद्देश्य

१. यस स्थानीय तहका सबै नागरीकका लागि प्रविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमाका अवसर शुनिश्चित गर्नु।
२. प्रविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिमको क्षेत्रमा उत्पादन हुने जन शक्तिको लागि स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा स्व-रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध गराउनु।
३. प्रविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा सिप विकास का अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी तथा गुणस्तरीय बनाउनु।
४. प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरीरहेका जम्मा विद्यार्थीहरू मध्ये १००% विद्यार्थी उर्तिर्ण गराउनेर सो मध्य ५०% रोजगार वा स्व-रोजगार शुनिश्चता गर्नु।

३.४.३ रणनीति

१. स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सिर्जना गर्ने।
२. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद सानोठिमी भक्तपुरसँग समन्वय गरेर ,गाउँपालिकामा एउटा बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने।
३. थप विद्यालयमा समेत प्रविधिक धार संचालन गर्ने।
४. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने।
५. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको लागि सरोकारबालहरू संग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने।
६. आय आर्जन खालका क्रियाकलापको लागि संघ, प्रदेश, गाउँपालिका निजि क्षेत्र संग आवश्यक सहयोग तथा सहकार्य गर्दै जाने।

७. अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रिय सक्षमता प्रारूप (Non formal Education National qualification framework) को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

अपेक्षित उपलब्धि

१. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरू मध्ये शैक्षिक सत्र २०८३ मा सत प्रतिशत उर्तिर्ण भएका हुने छन ।
२. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्ययन गरेका मध्ये कम्तिमा ५०% विद्यार्थीहरू स्थानीय तह, निजी तथा सरकारी क्षेत्रमा रोजगार वा स्व-रोजगार हुने छन।
३. अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रिय सक्षमता प्रारूप (Non formal Education National qualification framework) को प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८२)	२०८३/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रावधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम प्रदान गर्ने विधालय सङ्ख्या	१	१		१		
२	प्रावधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिममा भर्ना भएका विधार्थी सङ्ख्या	१२०	१२०	१९२	१९२	१९२	३८४

३	प्रावधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक गरीरहेका जम्मा विद्यार्थीहरु मध्ये रोजगार वा स्व- रोजगार भएका विद्यार्थीहरु प्रतिशत	०	०	१५	२०	१०	५
४	अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रिय सक्षमता प्रारूप कार्यन्वयन वाट लभान्ति जनसंख्या	०	०	१०	२५	३५	३५
५	वहु प्रविधिक शिक्षालय संख्या	०	०	०	१	०	०

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकला प	एका ई	भौतिक लक्ष्य बर्ष ५	भौति क लक्ष्य	कैफिय त
---------	--------------------------	----------	---------------------	---------------------	------------

								१० वर्ष	
			२०८३/८ ४	२०८४/८ ५	२०८५/८ ६	२०८६/८ ७	२०८७/८ ७		
1	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिममा भर्ना हुन चाहने बिधार्थीको तथ्याँक संकलन तथा खण्डीकृत डाटाबेस तयार	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
2	प्रावधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम सञ्चालन	विद्याल य	१	०	१	१	०	३	
3	कक्षा ९-१२ विद्यार्थी	संख्या	९	९	१२	१५	१५	१८०	

	लागि छात्रवृत्ति								
4	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्त र	
५	आय आर्जन खालका क्रियाकलाप को लागि संघ, प्रदेश, गाउँपालिका निजि क्षेत्र संग समन्वय बैठक	पटक	१	१	१	१	१	१०	
६	रोजगार मेला	पटक	१	१	१	१	१	१०	

३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई

परिचय

सिकाइलाई जीवनपर्यन्त चलि रहने प्रकृत्याका रुपमा लिने गरीन्छ । मानिसहरु औपचारिक , अनौपचारिक र अतिरिक्त पद्धतिको माध्यम बाट जीवन जगत र वातावरण मा अन्तरक्रिया गर्दै अनुभवहरु हासिल गर्दै छन् र केहि न केहि नया कुराहरुको सिकाई पनि भै नै रहेको हुन्छ तर हाम्रो समाजमा निश्चित उमेर समय र स्थानमा संचालन गरिने औपचारिक शिक्षा लाई शिक्षालाई मात्रै सिकाइ मान्ने चलन रहेको छ र त्यस्तो औपचारिक शिक्षाबाट विभिन्न कारणले बन्चित भएका मानिसहरु उमेरमा पढनपाएनन् भन्दै पश्चात गरेको पनि सुन्न पाइन्छ त्यस्ता मानिसहरुमा इच्छा र जाँगर भए जीवनभर सिकाइमा सकृयतापूर्वक संलग्न रहन पाइन्छ भन्ने भावनाको विकास गर्न सकिनेमा समृद्ध र सभ्य समाजको निर्माणमा सहयोग पुग्न सक्दछ । यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै परवानीपुर गाउँपालिकाले निर्माण गरेको शिक्षा योजनामा अनौपचारिक र जीवनपर्यन्त शिक्षालाई

जीवनपर्यन्त शिक्षाको महत्व मानिसहरुलाई बुझाउनका लागि साक्षरताका सीपहरुलाई दैनिक जीवनका क्रियाकलापहरूसँग सम्बन्धित गराएर त्यसबाट कसरी जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सकिन्छ भन्ने कुरामा सम्बन्धित व्यक्तिलाई राम्रोसँग सुसूचित गराउनु आवश्यक हुन्छ । पढाई, लेखी र सामान्य गणितीय शिपको सहयोगले कृषि, घरेलु उधम व्यापार, पशुपालन लगायत धेरै प्रकारका पेशा, व्यवसाय संचालनमा ठुलो सहयोग हुनसक्ने र यसबाट आयआर्जन मा बृद्धि गरि जीवन स्तरमा सुधार ल्याउन सकिने कुरा प्रति मनिसहरु लाई बिस्वस्त गरौनाकलागी स्थानीय स्तरकै उदाहरण सहितका सामग्रीहरुको निर्माण गरी सिकारुका अनुभवहरुलाई उपयोग गर्ने रणनीति अपनाउने हो भने जीवन पर्यन्त सिकाइलाई सफलतापूर्वक संचालन गर्न सकिन्छ ।

३.५.१ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा विधालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको शिक्षाको अधिकारको सुनिश्चिताकोलागि विगतको बर्ष देखि अनौपचारिक प्रौढ शिक्षा बालशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आएपनि विधालय भन्दा बाहिर रहेको बालबालिकहरुहरु अझै निमुल भएको छैन । यस गाउँपालिकामा ५ देखि ९ बर्षका विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका ११.६ प्रतिशत, १० देखि १२ बर्ष सम्मका विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका १२.७ प्रतिशत,

१३ देखि १४ बर्ष सम्मका विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका ८.९ प्रतिशत, १५ देखि १७ बर्ष सम्मका विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका २७.० प्रतिशत तथा ५ देखि १७ बर्ष सम्मका विधालय भन्दा बाहिर रहेका कुल बालबालिका १५.३ प्रतिशत यस पलिकामा विधालय भन्दा बाहिर रहेका छन् । सामुदायि सिकाई केन्द्रको संख्या ४ वाट भए पनि १ वटा केन्द्र मात्र संचालनमा रहेको छ त्यसै गरी विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त गरेको शिक्षालाई समकक्षता दिने प्रणालीको विकास गाउँपालिका स्तरमा भएको छैन । गाउँपालिकाको साक्षरता अवस्था विश्लेषणा गर्दा ५ बर्ष भन्दा माथिको साक्षरता दर ६१.९ प्रतिशत, १५ बर्ष भन्दा माथि ५२.६ प्रतिशत, १५ देखि २५ बर्ष भित्र उमेर समुहका साक्षरता प्रतिशत ८२ मात्र रहेको छ । तथ्यांकले के देखाउँछ कि गाउँपालिकामा निरक्षरता प्रतिशत १८ रहेको छ जस्लाई सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ । विभिन्न कारणले विधालय भन्दा बाहिर रहेका मानिसहरुलाई रोजगार मुलक तथा सीप मुलक शिक्षाको शुरुवात गाउँपालिकाले गरे तापनि अप्रयाप्त देखिन्छ । गाउँपालिकाले बल क्लब, युवा क्लब र बिद्यार्थीहरुको परिचालन गरि साक्षरता कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि गाउँपालिकाले वडाहरुमा परिचालन गरेको । बिद्यालय भन्दा बाहिर रहेका बिद्यार्थी र प्रौढ उमेर समुहका मनिसाहरुलाई जीवन उपयोगी सिकेका लागि कक्षाहरु संचालन रहेको ।

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका चुनौतीहरु देहाय बमोजिम पहिचान गरिएको छः

१. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड बनाउनु।
२. ५ देखि १७ बर्ष उमेर समुहका १८४९ बालबालिकाहरु अझ विधालय भन्दा बाहिर रहेको ।
३. विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त गरेको शिक्षालाई समकक्षता दिने प्रणालीको विकास गाउँपालिका स्तरमा भएको छैन ।
४. गाउँपालिकाको साक्षरता अवस्था विश्लेषणा गर्दा ५ भन्दा माथिको साक्षरता दर ६१.९ प्रतिशत, १५ बर्ष भन्दा माथि ५२.६ प्रतिशत, १५ देखि २५ बर्ष भित्र उमेर समुहका साक्षरता प्रतिशत ८२ मात्र रहेको छ ।
५. विभिन्न कारणले शिक्षाबाट बंचित मानिसहरुलाई रोजगार तथा सीपमुलक शिक्षाको शुरुवात गाउँपालिकाले गरे तापनि अप्रयाप्त देखिन्छ ।
६. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड बनाउनु।
७. अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाईमा अपनतामैत्री सिकाई नरहेको।

३.५.२. उद्देश्य

१. विधालय भन्दा बाहिर रहेको उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरूलाई विधालय भर्ना गराउने तथा शिक्षाको वैकल्पिक व्यवस्था गर्ने ।
२. रोजगार तथा सीपमुलक शिक्षाको विकास गरी आयआर्जनलाई बढावा दिने ।
३. गाउँ गाउँपालिका भित्रका सबै प्रौढहरूलाई(१५-६० उमेर समुह) आगामी १ वर्ष भित्र साक्षर बनाउने ।
४. गाउँपालिका स्तरमा समकक्षता प्रणालीको स्थापना गर्ने ।

३.५.३ रणनीतिहरू

१. विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरू एवमः निरक्षरहरूको विवरण संकलन गर्ने ।
२. विधालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरूको लागि अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाई केन्द्रहरूको स्थापना तथा संचालन गर्ने ।
३. विधालय भर्ना तथा वैकल्पिक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
४. वडाअन्तर्गत आवश्यक स्थानमा समुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना गर्ने
५. आयआर्जन बृद्धिकालागि उधोग तथा रोजगार शाखासंग सम्बन्ध गर्ने ।
६. सामुदायिक सिकाई केन्द्र मार्फत विभिन्न सीप विकास र आयअर्जन तथा सीप मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने
७. अनौपारिक माध्यमबाट प्रप्त गरेका ज्ञान तथा सीपहरूको परीक्षण र प्रमाणिकरण गरी राष्ट्रिय योग्यता प्रारूपले गरेको व्यवस्था बमोजिम प्रामाण पत्रको व्यवस्था मिलाउने ।
८. नातिजामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीमा संस्थागत गर्ने ।
९. समुदाय परिचालनको लागि टोल शिक्षा निगरानि समुह गठन तथा परिचालन गर्ने ।
१०. अभिभावक सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।

३.५.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धि:

१. विधालय भन्दा बाहिर रहेको उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरूलाई विधालय भर्ना गराई शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित भएको हुनेछ।

२. १५-६० उमेर समुहका सबै नागरीकहरु साक्षर भएका हुनेछन् ।

३. रोजगार तथा सीपमुलक शिक्षाको माध्यम बाट आयआर्जनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८
१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र बर्षभन्दा माथि) (%)	५२.६	५२.६	७२.०	८०.५	९०.०	१००
२	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र बर्ष भन्दा माथिको महिला) (%)	३७.८	३७.८	४५.५	६५.५	७०.०	७५.०
३	आधारभूत सुविधा सम्पन्न सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सङ्ख्या	०	१	१	१	१	१
४	सामुदायिक पुस्तकालयको सङ्ख्या	१	१	१	१	१	१
५	अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाई केन्द्रहरुबाट	०	०	१०			

	लभान्वित बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरुको संख्या						
६	अनौपारिक माध्यमबाट प्राप्त गरेका ज्ञान तथा सीपहरुको परीक्षण र प्रमाणिकरण अनरूप राष्ट्रिय योग्यता प्रारूपले गरेको ब्यवस्था बमोजिम प्रामाण पत्र प्राप्त गर्ने ब्यक्तिहरुको संख्या	१०	१०	१२	१४	१५	१५

३.५.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर सरकारी र- अन्य सङ्घ-संस्थाहरु	निर्देशि का	१	१	१	१	१	१	१

	सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने								
२	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर सरकारी र-अन्य सङ्घ-संस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन	संख्या	२५	०	०	०	०	०	२५
३	स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर गाउँपालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	केन्द्र	५	०	०	०	०	०	५

४	स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	संख्या	०	१	१	१	१	१	५
६	समुदायिक केन्द्र सवलीकरण तथा व्यवस्थापन अनुदान	संख्या	०	१	१	१	१	१	५
७	CLC परिचालकहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिमका/ लागि बजेट अनुदान	संख्या	०	१	१	१	१	१	५

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू

परिचय

परिच्छेद तीनमा शिक्षा क्षेत्रका अन्तर्गतका मुख्य उपक्षेत्रहरू प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, प्रावधिक शिक्षा, उच्च शिक्षा तथा अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लगायतसँग सम्बन्धित वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी यस योजनाका लागि उद्देश्य, रणनीतिहरू तथा प्रमुख नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरूसहितको योजनाको खाका प्रस्तुत गरिएको छ। परिच्छेद तीनका विभिन्न खण्डहरूमा ती खण्डहरूसँग सम्बन्धित विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषयहरू जस्तै: समता तथा समावेशीकरण, स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा; विद्यालय भौतिक विकास, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार लगायतका कतिपय पक्षहरू समावेश गरीएका भए पनि यी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई समग्रमा विश्लेषण गरी योजनामा प्राथमिकता प्रदान गर्न र विभिन्न उपक्षेत्रसँग सम्बन्धित गराउन सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।

यस परिच्छेदमा शिक्षामा समता तथा समावेशीकरणको अभिवृद्धि, विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा र छात्रवृत्तिजस्ता आवश्यकीय सेवाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाका लागि तयारी, विद्यालय भौतिक विकास, र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरू समावेश गरिएको छ। यसमा उल्लिखित प्रत्येक विषयको अवधारणा तथा विद्यालय शिक्षामा यसको आवश्यकता, विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ भने यस योजनामा यस विषयका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा तथा योजना अवधिमा सञ्चालन गरीने मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू उल्लेख गरिएको छ।

४.१ पाठ्यक्रम तथा मुल्याङ्कन

परिचय

मानव जीवनका लागि आइपर्ने विभिन्न समस्याहरू समाधान गर्नका लागि चाहिने ज्ञान, सीप र क्षमता आर्जनका लागि एउटा मार्गनिर्देश नै पाठ्यक्रम हो। मानव जीवनका व्यावहारिक समस्या समाधान हुनु भनेको राष्ट्र र समाजका समस्या समाधान हुनु हो। वास्तवमा पाठ्यक्रमले शैक्षिक तथा सामाजिक जीवनदर्शन, समकालीन समाजका

वास्तविकताहरु, सिकाइ प्रक्रिया एवं विषयवस्तु तथा ज्ञानको प्रकृति समेतलाई विचार गरी बालकका सिकाइ सम्बन्धी आवश्यकताको निदान गरेर विस्तृत योजना प्रस्तुत गरेको हुन्छ । पाठ्यक्रम विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया भएकोले समाज, राष्ट्र र व्यक्तिको आवश्यकता र चाहाना अनुरूप परिवर्तन भईरहन्छ। निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरु प्राप्तिका लागि विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न अनुभवहरु हासिल गराउन निश्चित दिशा दिने कार्यक्रम नै पाठ्यक्रम हो ।

पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्राविधिक कार्य हो। यसमा विभिन्न व्यक्ति, समूहसँगको सहकार्य आवश्यक हुन्छ। पाठ्यक्रम निश्चित रूपमा सान्दर्भिक हुनुपर्छ। समयसापेक्ष हुनुपर्छ । जनचाहाना पूरा गर्न सक्नुपर्दछ। कक्षाकोठा वातावरण अनुकूल हुनुपर्छ। व्यवहार योग्य, प्रयोग योग्य, पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सर्वत्र अपेक्षित विषयका रूपमा पर्छ । पाठ्यक्रम समावेशी हुनुपर्छ। यसले सबैको चाहाना प्रतिबिम्बन गर्न सक्नुपर्छ। स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानीय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरी मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरीनुलाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रूपमा लिइन्छ ।

पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन कुन विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा केकस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात् किन पढाउने, के कस्ता क्रियाकलापका माध्यबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न केकसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो ।

४.१.१. वर्तमान अवस्था

परवानीपुर गाउँपालिकाले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गर्दै आएको सर्वविदितै छ । यसै शैक्षिक सत्र देखि यस गाउँपालिकाले आधारभूत तह कक्षा १-३ को स्थानीय विषयको भोजपुरीमा पाठ्यक्रम निर्माण गरि परिक्षणको तयारीमा रहेको छ । स्थानीय विषयले यस गाउँपालिकाको समग्रता झल्काउन मद्दत पुऱ्याई बालबालिकाहरुलाई आफ्नो परिवेश अनुकूलको विषयवस्तुमा सहज तरिकाले परिचित हुन सहयोग पुऱ्याउछ । स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तर सम्बन्धित विषय बस्तुलाई एकिकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरु समावेश हुने गरी सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा

गर्ने रणनीति लिइएको, आधारभूत तहमा स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरूपअनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशतसम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य वा सामुदायिक कार्यलगायतका व्यावहारिक अभ्यास गराउनु पर्ने व्यवस्था छ । त्यसै गरी यसले सिकाइमा प्रयोग गरीने माध्यम भाषाले सिकाइमा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकताअनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा वा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवनोपयोगी तथा व्यवहार कुशल सीपका रूपमा एकीकृत गर्नुका साथै सिकाइको माध्यमका रूपमा प्रयोगलाई विस्तार गर्ने र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने गरी प्रयोग गर्ने नीति लिएको छ ।

आधारभूत तह कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमार्फत उदार कक्षोन्नति नीति अपनाइएको छ । आधारभूत तह कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन अपनाइएको छ । त्यस्तै, आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा ६० प्रतिशत निर्णयात्मक र ४० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन लागू गरिएको छ। आधारभूत तहको कक्षा ७ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अपनाइएको छ भने कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा गाउँपालिका स्तरमा सञ्चालन हुने गर्दछ। कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशनअनुसार सञ्चालन हुने गरेको छ ।

पठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनमा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरू:

१. स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विकासका लागि क्षमता विकास ।
२. प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा, बहुभाषा प्रयोग ।
३. स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा अद्यावधिक कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाउने ।
४. सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग ।
५. स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनमा स्थानीय तह अर्थपूर्ण सहभागिता ।
६. अपाङ्गता मैत्री पाठ्यपुस्तक तथा कार्य पुस्तिकाको प्रयोग ।

७. स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन ।

८. स्थानीय तहले पाठ्यक्रम निर्माणको क्रममा वातावरण दिगोपनको लागि वृक्षारोपण, बातावरण सरक्षणको रैथाने ज्ञान र शिप लाई समावेश गर्ने हरित बिद्यालय हरित वडा र हरित समुदायको अवधरना समावेश नरहेको।

८. विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्नको लागि आवश्यक पर्ने बित्तिये साक्षरता, उधमिशिलता, संचार, शिप, संवेग व्यवस्थापन जस्ता जीवन उपयोगी शिपलाई पाठ्यक्रम तथा अन्य माध्यम बाट प्रबर्धनको अवस्था नरहेको।

९. बिपत महामारी तथा संकटको अवस्थामा बैकल्पिक बिधि बाट शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संचालन सुनिश्चिता नरहेको।

४.१.२ उद्देश्य

यस योजनाले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

१. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।
२. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत समृद्ध परवानीपुर निर्माणका लागि सक्षम, सिर्जनशील तथा प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न सहयोग गर्नु ।
३. सिकारूका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु ।

४.१.३ रणनीतिहरू

उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ :

१. स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई समृद्ध परवानीपुर निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्याङ्कनमा आधारित बनाइने छ ।
२. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउन स्थानीय परिवेशमा आधारित पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी परीक्षणका रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ र प्रभावकारिता आधारमा निरन्तरता प्रदान गरीने छ ।

३. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन विषयवस्तु समावेश गरी विपत, महामारी तथा सङ्कट व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न प्रारम्भिक कक्षा देखिनै बालबालिकालाई सक्षम बनाउँदै लगिने छ ।
४. विपत, महामारी तथा सङ्कटको समयमा सिकाइलाई निरन्तरता दिन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम उपयोगमा जोड दिइने छ ।
५. प्रारम्भिक कक्षाहरूमा सिकाइ सहजीकरणका निम्ति आवश्यकता अनुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषा लाई प्राथमिकता दिइने छ ।
६. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ अवसर वृद्धि गर्न सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपिमा तयार गर्ने र श्रव्यदृश्यमा आधारित साङ्केतिक भाषाका शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
७. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन गरीनेछ ।
८. आधारभूत तहको कक्षा ५ र ८ को वार्षिक परीक्षालाई गाउँपालिका स्तरीय बनाइ सुधार गरीनेछ ।

४.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क (अपेक्षित उपलब्धि

१. स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ प्रारम्भिक बाल विकास देखि कक्षा ८ सम्म विकास तथा कार्यान्वयन हुने ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तह कक्षा १५ मा आवश्यकतानुसार मातृभाषा र- स्थानीय भाषा प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण हुने ।
३. शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गको रूपमा मूल्याङ्कन हुने ।
४. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप बाल मैत्री, अपाङ्ग मैत्री तथा स्थानीय सन्दर्भ सापेक्ष प्रभावकारी हुने ।
५. स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा सुधार अनुसन्धानमा आधारित हुने ।
६. प्रत्येक विद्यालयमा प्रत्येक विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि अनिवार्य कार्य सञ्चयिका फायल खडा भएको हुने ।

खनतिजा (

परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/०८४)	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९
१	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेको विधालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
२	परिक्षामा स्तारिकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विधालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
३	स्थानीय भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय	९	९	९	९	९	९
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विधालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९

४.१.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)	
---------	----------------------	------	--------------------------	--

			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन (तहगत पाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरूको विकास गर्ने)	विधालय	९	९	९	९	९	९	९
२	पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मूल्यांकन, सुधार र विधालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)	विधालय	०	०	०	१	१	२	४
३	Digital सामाग्रीहरूको कार्यन्वयन (विद्युतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरूको विकास र तिनलाई	विधालय	१	१	१	१	१	५	९

	Online/Offline माध्यमबाट बिद्यार्थी अपाङ्गता भएका) र (बिद्यार्थी समेत शिक्षकको पहुँचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरीएका सबै सामग्रीहरूलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकास गरी सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने								
४	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने बिज्ञहरूको) परिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयनका लागि प्रावधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने(	विधाल य	०	१	०	०	१	०	२

५	आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	विधाल य	९	९	९	९	९	९	९
६	आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यान्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने (जसमा -: नमूना सामाग्रीहरू आधारित मुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै बिद्यार्थी प्रगतीको प्रतिवेदन र सुझाव सङ्कलन(	विधाल य	९	९	९	९	९	९	९
७	प्रावधिक धारका विषय हरुको पाठ्यक्रम र सिकाई सामग्रीहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने (जसमा-:	विधाल य	०	०	१	०		१	१

	प्रावधिक धारका विषय गत समस्या तथा सवालहरू पत्ता लागउने, तिनलाई पाठ्यक्रममा समायोजन गर्ने र सोका आधारमा पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्रीहरूको विकास, मुल्यांकन पद्धतिको विकास र तिनको प्रबोधिकरण, वितरण, प्रयोग विषय हरु समावेश गर्ने(								
८	बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्वयन गर्ने (जसमा -: बहू पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्वयन गर्ने, गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरूको मुल्यांकन र छनौट, बहूबर्षिय पाठ्यपुस्तकहरूको परीक्षण गर्ने र अपाङ्गता	विधाल य	१	१	१	१	१		

	भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने(								
९	विधालय शिक्षा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य विषय क्षेत्रका निर्देशिका, बिधि र प्रक्रियाहरूको विकास र परिमार्जन गर्ने र तिनलाई एकीकृत गर्ने(			१			१		

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

परिचय

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रूपमा शिक्षक रहन्छन् । सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रकृतिमा सिकाइको गुणस्तर निर्भर रहने गर्दछ । शिक्षक सदैव आफूले अध्यापन गराउनु पर्ने विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ । शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरी विद्यार्थी, अभिभावक तथा शिक्षकहरूबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ । वर्तमान समयका शिक्षकहरूमा आवश्यकीय सक्षमताहरू सुनिश्चित हुनु पर्दछ । शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण, सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण, प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्न सहज तरिकाले सम्पादन गर्न सक्नुपर्दछ ।

गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेशाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान, शिक्षण सिकाइ

क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । नेपालमा विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समता, सान्दर्भिकता, सुशासन प्रवर्धनका लागि विगतमा सञ्चालित विभिन्न योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको पाइन्छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्ने, शिक्षक तयारी गर्ने, कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइलाई गुणस्तरयुक्त बनाउने, शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने, शिक्षक पेशागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने, विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र औचित्यपूर्ण शिक्षक आपूर्ति र वितरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइने छ । यसमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा पहिचान गरीएका चुनौतीहरूको सामना गरी शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने सन्दर्भमा यस परवानीपुर गाउँपालिकाले कार्यक्रमका उद्देश्य, उद्देश्य पूरा गर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्य मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

४.२.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नका लागि नेपालको पन्ध्रौँ योजना (२०७६-०७७/ र सोह्रौँ योजना (०८१/२०८०-२०८३/०८५ ले- यस पेशामा अब्बल प्रतिभाहरूलाई आकर्षित गर्न विश्वविद्यालयमा उत्कृष्ट अङ्क हासिल गरेका व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ । शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ अनुसार शिक्षक हुनका लागि शिक्षण अध्यापन अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु पर्ने, स्थायी शिक्षक हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उत्तीर्ण भएको हुनुपर्ने, बढुवाका लागि निश्चित मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने र पेशाको सुरक्षा लगायतका कारणले शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिइने अवस्था सुधार हुँदै गएको छ। नियमित रूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनीले शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको

अवस्था छ । शिक्षक सेवा आयोगद्वारा सञ्चालित परीक्षामा सम्मिलित हुने युवाहरूको उल्लेख्य उपस्थितिले यस सेवाप्रति शिक्षित युवाहरूको आकर्षण बढ्दै गएको पुष्टि हुन्छ । शिक्षक सेवा आयोगबाट नियुक्तिका लागि सिफारिस भएका शिक्षकहरूलाई स्थानीय तहले विद्यालयमा नियुक्ति तथा पदस्थापन गर्ने कार्यको थालनी भएको छ । शिक्षक व्यवस्थापन र बिकासमा लैंगिक मैत्री र समता मुलक शिक्षण विधिको प्रयोग भएको साथै बिध्यलायका बिभिन्न क्रियाकलापहरु तथा जिम्मेवारी अनुरूप शिक्षकको भूमिका र क्षमता बिकास भएको ।

शिक्षक तयारी

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रुपमा शिक्षक रहन्छन् । सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रकृतिमा सिकाइको गुणस्तर निर्भर रहने गर्दछ । शिक्षक सदैव आफूले अध्यापन गराउनु पर्ने विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ । शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरी विद्यार्थी, अभिभावक तथा शिक्षकहरूबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ । वर्तमान समयका शिक्षकहरूमा आवश्यकीय सक्षमताहरु सुनिश्चित हुनु पर्दछ । शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण, सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण, प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्न सहज तरिकाले सम्पादन गर्न सक्नुपर्दछ ।

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ बि एड वा एम. एड गरेपछि अध्यापन अनुमति पत्र का लागी योग्य मानिन्छ अध्यपन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र शिक्षकका लागि योग्य हुन्छ शिक्षा एन २०२८ संसोधन सहित तथा शिक्षा नियमावली २०५९ र शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ मा भएको व्यवस्था अनुसार नेपालमा प्राथमिक र निम्नमाध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्रमा प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण वा कक्षा १२ वा अन्यबाट प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी १० महिने शिक्षक तालिम लिई अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेका र माध्यमिक तहका लागि शिक्षा शास्त्रबाट स्नातक तह उत्तीर्ण वा अन्यबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरी एक वर्षे बि.एड.गरि अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका ब्यक्ति मात्र शिक्षक हुन् योग्य मानिन्छ यसै गरि माध्यमिक तह कक्षा ११-१२ मा अध्यापन गर्नका लागि स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्ने प्रावधान छ । शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन भने शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ ।

शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप

कुनै पनि विषयवस्तु विद्यार्थी समक्ष पुऱ्याउँदा जे जस्ता विधि वा माध्यम अपनाइन्छ, तिनले अपेक्षित उद्देश्य परिपूर्तिमा सघाउनु पर्दछ । कुनै पनि शिक्षण विधि शिक्षकले प्रयोग गर्ने तौरतरिका वा विषयवस्तुको स्वरूपमा भर पर्दछ । शिक्षण विधि छनौट गर्दा सकेसम्म विद्यार्थी केन्द्रित खालको अर्थात बालकेन्द्रित विधि अपनाउनुपर्छ, जसमा बढी भन्दा बढी विद्यार्थीको सहभागिता रहोस। शिक्षण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको प्रकृति र स्वरूप आदिका आधारमा छनौट गर्नु पर्छ ।

बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि मूलतः कक्षाकोठामा सञ्चालन गरीने शिक्षणसिकाइ क्रियाकलापमा भर पर्छ। विद्यालय तहको पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले पनि शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित, प्रविधिमैत्री, परियोजनामा आधारित, समूहकार्यमा आधारित, सामुदायिक क्रियाकलापमा आधारित बनाउन जोड दिएको छ । नेपालमा विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्न जोड दिएका छन् । यसको फलस्वरूप विद्यालयको शिक्षणसिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने, प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने, बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन् ।

शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति

नेपालमा सर्वप्रथम बि.स.१९९८ सालमा chief इन्स्पेक्टर स्कूलको स्थापना संगै शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धतिको सुरुवात भएको देखिन्छ । राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति योजना २०२८ ले विद्यालय सुपरिवेक्षणबाट शिक्षक सहायता उपलब्ध गराउन प्राथमिक विद्यालय निरीक्षक, माध्यमिक विद्यालय निरीक्षकहरूको व्यवस्था गरिएको थियो । ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना तथा आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना देखि नै नेपालमा शिक्षक पेशागत सहयोगका लागी स्रोत केन्द्रहरू स्थापना भएर क्रमसः तिनको संख्या विस्तार गरि १०९१ स्रोत केन्द्रहरू तोकेकोमा १०५३ स्रोत केन्द्रहरू मार्फत शिक्षक पेशागत सहयोग प्रदान हुदै आएको थियो । प्राथमिक शिक्षा परियोजना (०४७-२०४२), विज्ञान शिक्षा विकास परियोजना (१९९१-१९८४), आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना(०५४-२०४९), आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना(०६१-२०५६) दोस्रो-, प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना सन्)

-१९९२१९९९(, माध्यमिक शिक्षा विकास परियोजना-सन् १९९३) २०००(, शिक्षक शिक्षा परियोजना -सन् २००२) २००९(, विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम हुँदै हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय (०७३/२०७२-०६८/२०६७) ले समेत शिक्षकको पेशागत सहयोगलाई महत्त्व दिई (०७८/२०७७-०७४/२०७३) क्षेत्र विकास कार्यक्रम विभिन्न तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएका देखिन्छ ।

ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना तथा आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजनादेखि नै नेपालमा तिनको सङ्ख्या बिस्तार :शिक्षक पेशागत सहयोगका लागि स्रोत केन्द्रहरू स्थापना भएर क्रमशगरी १०९१ स्रोत केन्द्रहरू तोकेकोमा १०५३ स्रोत केन्द्रहरू मार्फत शिक्षक पेशागत सहयोग प्रदान हुँदै आइरहेको थियो ।

शिक्षक पेशागत सहयोग स्रोतकेन्द्र १०५३, अगुवा स्रोत केन्द्र ४६ र ”ख”, शैक्षिक तालिम केन्द्रहरू ९ ”क” शैक्षिक तालिम केन्द्रहरू २० र उपकेन्द्र ५ बाट विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षकको कार्यको अनुगमन, तालिमको फलोअप, कक्षा अवलोकन र पृष्ठपोषण प्रदान, नियमित प्रधानाध्यापक बैठक, शिक्षक अन्तर्क्रिया कार्यशाला, छोटो अवधिको मागमा आधारित आदि तालिम सञ्चालन हुँदै आएका थिए ।

शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम

एकाइसौं शताब्दीको शिक्षक आफ्नो विषयमा निपूण हुनुपर्छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सम्बन्धी कलाकौशलबाट भरपूर्ण हुनुपर्छ । स्थानीय सरकारले प्रदेश सरकार तथा केन्द्र सरकारसँग समन्वय गरी शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि निम्नानुसारका क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ प्रमाणीकरण , स्थानीय आवश्यकतामा आधारित मोड्युलर तालिम , अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम , पुनर्ताजगी तालिम , तालिम स्वप्रयत्नमा आधारित सिकाइ आदि । पेशागत रूपमा सक्षम, दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौरतरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, कन्फरेन्स, क्रियात्मक अनुसन्धान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ आदि अवसरहरूबाट शिक्षकको पेशागत विकास सम्भव हुन्छ । नेपालमा शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ध्येयले नेपालमा विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरी कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले वि२०५० मा .सं. शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको स्थापना भएको थियो ।

शिक्षक उत्तरदायित्व

शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियामा शिक्षकको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ। शिक्षक बालबालिकाको भाग्य निर्माता, अभिभावकको भरोसा तथा आशाको केन्द्र, परिवर्तनको संवाहक र समाजको प्रतिष्ठित व्यक्ति हो। असल शिक्षकको सहायताबाट शिक्षाका उद्देश्यहरू पूरा हुन सक्छन्। शिक्षकका आचरण समाजका अन्य वर्गका लागि अनुकरणीय बन्न सक्नुपर्छ। शिक्षकमा समाजको मार्गदर्शक, उपदेशक एवम् उदाहरणीय व्यक्तित्वको भूमिका सजिलैसँग निर्वाह गर्न सक्ने आदर्श गुणहरू हुनुपर्छ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध हुनुपर्छ।

शिक्षक विद्यार्थी, अभिभावक, समुदाय तथा विद्यालय प्रशासक र प्रधानाध्यापकप्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ। शिक्षक विद्यार्थीप्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफूले पढाउने विद्यार्थीहरूको सिकाइ तथा कार्यसम्पादनप्रति जवाफदेही हुनु, पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धिमा भएको प्रगति र विकासबारे जवाफ दिनु तथा विद्यार्थीको गुणस्तरीय जीवनका विषयमा जिम्मेवार हुनु हो। विद्यालयको आचारसंहिता पालना गर्दै दैनिक कार्यतालिकाअनुसार अध्यापन गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्ने र त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई पेस गर्ने जस्ता कार्यहरू शिक्षकले गर्नुपर्ने हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापकप्रति पनि उत्तरदायी हुनुपर्छ।

शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ९२ अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको विवरण अनुसूची १२ मा व्यवस्था गरिएको छ। पूर्वप्राथमिक विद्यालयमा १ जना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जनासम्म विद्यार्थी भएमा कम्तीमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा ३ जना, कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा ४ जना र माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि कम्तीमा ८ जना शिक्षक रहने व्यवस्था उक्त नियमावलीमा गरिएको छ।

विधालय प्रकार अनुसार तहगत शिक्षक विवरण (Number of Teachers by Levels and Types);

विधालय तह	ECED	Lower Basic (G1-5)	Upper Basic (G 6-8)	Secondary (G 9-10)	Secondary (G 11-12)
सबै प्रकारका सामुदायिक विधालयमा तहगत जम्मा शिक्षक सङ्ख्या	१४	४३	१५	१३	५

सबै प्रकारका सामुदायिक विधालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत तहगत जम्मा शिक्षक सङ्ख्या	१४	३५	१४	१३	५
गाउँपालिका द्वारा सामुदायिक विधालयहरूमा नियुक्त गरीएका तहगत कार्यरत शिक्षक सङ्ख्या	१	१२	७	६	०
सामुदायिक विधालयमा कार्यरत शिक्षकमध्ये पूर्ण तालिम प्राप्त (शिक्षा विषय र TPD सहितका शिक्षक) सङ्ख्या	१४	४३	१५	१३	५

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका विद्यमान चुनौतीहरू निम्न बमोजिम छन् -

१. शिक्षण पेशालाई सबैको रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नु ।
२. शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षण विधि र क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु ।
३. शिक्षक पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु ।
४. विषयगत आधारमा आवश्यक शिक्षक दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु ।
५. शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर र विस्तार गर्न ।
६. तहगत रूपमा परीक्षा सञ्चालन गरी अग्रिम रूपमा स्वयम्सेवक सूची प्रकाशन गर्नु ।
७. शिक्षक तयारी, क्षमता विकास तथा पेशागत सहयोग संयन्त्रको आवश्यकता पहिचान गरी व्यवस्थापन गर्नु।
८. स्थानीय तहले शिक्षक व्यवस्थापनमा गरेका असल अभ्यासहरूको पहिचान, अभिलेखीकरण तथा प्रसार गर्नु।
९. शिक्षकको नियमित उपस्थिति सुनिश्चित गर्ने तथा कार्यसम्पादन सुधारसँग सम्बन्धित विषयहरूमा आवश्यक पहल गर्नु।

१०. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको वृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग आबद्ध गर्दै नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु।

११. शिक्षकहरूलाई २१औँ शताब्दीको मागअनुसार विकास तथा परिचालन गर्दै सूचना, विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित क्षेत्रमा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु।

१२. अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला तथा सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेशामा आकर्षित तथा सहभागी गराउन क्षमता अभिवृद्धि अभियान सञ्चालन गर्नु।

१३. शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ समूह (Teacher Learning Group), स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ तथा मेन्टरिङ पद्धतिको विकास तथा कार्यान्वयन

४.२.२.उद्देश्य

यस गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका देहायबमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरीएका छन् -

१. शिक्षकको छनौट, नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु ।
२. शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली स्थापना गर्नु ।
३. सबै तहमा योग्यदक्ष तथा क्षमतावान् शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु , ।
४. गाउँपालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक वक शिक्षकको छनोट गर्नु ।

४.२.३ रणनीतिहरू

१. शिक्षक तालिमलाई विषयवस्तुको ज्ञान र शिक्षण सीपमा केन्द्रित बनाइने छ ।
२. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान परिमार्जन गरीनेछ ।
३. शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकासका लागि शिक्षण सीप विकाससम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरीने छ ।

४. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग उपलब्ध गराइने छ। यसका लागि अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङको पद्धति विकास गरीनेछ ।
५. शिक्षक सरुवा हुँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरीनेछ ।
६. गाउँपालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको करार सूची प्रकाशन गरीनेछ ।
७. ५ वर्षे सेवा निरन्तरता संझौता गरी क्षमतावान् तथा मेधावी शिक्षकलाई एम् वा विद्यावारिधिका लागि .फिल. छात्रवृत्ति सहित अनुसन्धानको अवसर दिइने छ ।

४.२.४. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क (अपेक्षित उपलब्धि

१. गाउँपालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको लागि प्रतिस्पर्धा गराई २ वर्षे करार सूची प्रकाशन गरीनेछ ।
२. शिक्षण पेशा प्रतिसपर्धी र सम्मानित हुनेछ ।
३. स्थानीय तहबाट शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेशागत सहयोग प्राप्त हुने ।
४. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान परिमार्जन तथा आपूर्ति हुने ।
५. क्षमतावान् तथा मेधावी शिक्षकले एम्वा विद्यावारिधिका अवसर पाएका हुनेछन् । .फिल्.

ख. नतिजा

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८
१	प्रारम्भिक बालबिकास र शिक्षामा कार्यरत	१४	१४	१४	१४	१४	१४

	तोकिएको योग्यता शिक्षक तथा सहजकर्ताको संख्या						
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक	५८	६८	७८	८८	९८	१००
३	माध्यमिक तहमा (१-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक	१८	२०	२५	२८	३१	३१
४	सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी न्यूनतम सक्षमता भएका शिक्षक%	३०	३०	४०	५५	६५	७५
५	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली लागु भएको बिध्यालय%	२	५	२	०	०	९

४.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	शिक्षक योग्यता र वितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन पुनर)वितरण र समायोजन(	पटक	१		१		१		
२	नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरूलाई सेवा प्रवेश तालिम	शिक्षक	३	३	३	३	३	१५	३०
३	१५ %देखि ३५ % माध्यमिक शिक्षकहरूलाई गणित, विज्ञान र अंग्रेजी विषय को विषय बस्तुहपाठ अध्ययन सामग्री विकास सम्बन्धी तालिम दिने	शिक्षक	३	३	३	३	३	१५	३०

४	शिक्षकहरुलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धी तालिम	शिक्षक	१०	२०	३०	४०	५०	५०	१००
५	सबै प्रकारका शिक्षक तालिमहरु सन्चालनका लागि प्रशि १० दिने प्रशिक्षण तालिम)TOT)	शिक्षक	१०	२०	३०	४०	५०	५०	१००
६	प्रारम्भिक कक्षा सिकाई)EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षण तालिम	शिक्षक	१०	२०	३०	४०	५०	५०	१००
७	ECED सँग सम्बन्धित विभिन्न तालिमहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमा तालिमहरुको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक प्रशिक्षण सन्चालन गर्ने	शिक्षक	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४

८	सबै विधालयका प्र हरुलाई जिम्मेवार.अ. बनाईTeacher's Time-on-ta सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरीने	प्रअ	९	९	९	९	९	९	९
९	विधालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्रहरुका.अ. लागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	विधालय	९	९	९	९	९	९	९
१०	शिक्षक अनुगमन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिवृद्धी गर्ने	विधालय	९	९	९	९	९	९	९
११	तालिम परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिक तहका शिक्षकहरुलाई ४५ दिने	शिक्षक	१०	२०	३०	४०	५०	५०	१००

	TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने जस्मा १५ दिने) तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम विधालयमा आधारित अभ्यासात्मक रूपमा देने(								
१२	माध्यमिक, आधारभूत तहका शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने	शिक्षक	१०	२०	३०	४०	५०	५०	१००

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

परिचय

परवानीपुर गाउँपालिका नेपालको सबैभन्दा सानो क्षेत्रफल (१५.४८ वर्ग कि.मि.) भएको गाउँपालिका हो, जुन मधेश प्रदेशको बारा जिल्लामा अवस्थित छ। २०७८ को जनगणना अनुसार यहाँ २४,७४५ जनसंख्या र ३,९७२ घरधुरी रहेका छन्। ५ वटा वडामा विभाजित यस गाउँपालिका सांस्कृतिक र सामुदायिक विविधतायुक्त छ।

यो क्षेत्र कृषि प्रधान भए पनि पर्सा-बारा औद्योगिक क्षेत्रसँग जोडिएकाले औद्योगिक दृष्टिले पनि महत्त्वपूर्ण छ। यहाँका मुख्य आर्थिक गतिविधिहरूमा कृषि, पशुपालन, साना व्यवसाय, वैदेशिक रोजगारी तथा उद्योगमा रोजगार समावेश छन्। धान, गहुँ, मकै, दलहन, तेलहन र तरकारी यहाँका प्रमुख कृषि उत्पादन हुन्।

४.३.१ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक अनुपात १०८.०० (पुरुष प्रति १०० महिला) प्रतिशत रहेको छ । गाउँ कार्यपालि ,वडा समिति ,गाउँ शिक्षा समिति विद्यालय व्यवस्थापन ,समिति सामाजिक परीक्षण ,शिक्षक अभिभावक संघ ,समिति आदि तथा विभिन्न सङ्घ संस्थामा महिला र दलितको सहभागितात्मक उपस्थिति उल्लेख्य रहेको छ शिक्षामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तर्गत खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा वृद्धि गरी शैक्षिक भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ। शिक्षक नियुक्ति तथा व्यवस्थापनमा समावेशिता सिद्धान्तलाई अवलम्बन गरिएको छ। साथै, विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद तथा दुर्व्यवहार नहुने सुनिश्चितता गरी बालबालिकाहरूको नियमित उपस्थिति, सक्रिय सहभागिता र सिकाइ सहज हुने वातावरणको विकास गरिएको छ। विद्यालयमा सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धि सेवा तथा शिक्षाको प्रबन्ध तथा किशोरी लक्षित महिनवारी सुरक्षता सम्बन्धि सेवा तथा शिक्षा प्रदान गर्नु, आधारभूत तहमा मात्रै भाषा, स्थानीय भाषा वा बहु भाषा प्रयोग गरि सिकेको अवसर प्रदान गरेको,

शैक्षिक समता र समावेशीकरण सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ -

१. लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गर्नु ।
२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्ने ।
३. लक्षित समूहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुऱ्याउने ।
४. विद्यालयमा विभेदरहित बालमैत्री बनाउने ।
५. बालबालिकाको जातजाति, लैङ्गिक तथा भाषिक अवस्थालाई झल्काउने विवरण (डाटा) तयार गर्नु।

६. विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूको अवस्था पहिचान तथा सहयोग प्रणालीको स्थापना भएको छैन। त्यसैगरी, आर्थिक रूपमा विपन्न बालबालिकाहरूका लागि प्रदान गरिने विशेष छात्रवृत्तिमा सबैको पहुँच सुनिश्चित हुन सकेको छैन।

७. सबै बालबालिकाहरूले आधारभूत तहसम्मको शिक्षा पूर्ण रूपमा हासिल गर्न सकेका छैनन्।

८. बालमैत्री विद्यालय प्रारूपको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा समस्या रहेको छ।

४.३.२ उद्देश्यहरू

१. शिक्षाको मूल धारबाट वञ्चित रहेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याई गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने ।

२. शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने ।

३. विद्यालयलाई लैङ्गिकमैत्रीअपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री बनाउने , ।

४.३.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरी सोअनुसार प्रबन्ध मिलाइने छ ।

२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरीने छ ।

३. आवासीय विद्यालय मार्फत आवश्यकतानुसार पोशाक, स्टेसनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने छ ।

४. विभेदरहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना गरीने छ ।

५. आधारभूत तहमा मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान गरीनेछ ।

६. लैङ्गिकमैत्रीअपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माण गर्ने , ।

७. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरीने छ ।

८. विशेष परिस्थितिका बालबालिकाहरूलाई विशेष किसिमको छात्र वृत्ति को व्यवस्था गर्नु

९. हरेक कार्यालय तथा विद्यालयमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति व्यवस्था गर्ने ।

१०. अपांगताको प्रारम्भिक लेखाजोखा DISABILITY SCREENING गर्दै अपांगता को किसिम तथा स्वरूप पहिचान गरि बिशेष कार्यक्रमको माध्यम बाट उपयुक्त समावेशी शिक्षाको व्यवस्था साथै आवश्यकता अनुसार बिशेष विद्यालयको प्रबन्ध गर्नु

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क. अपेक्षित उपलब्धि

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरी सबै बालबालिकाहरुलाई शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार हुने ।
३. विद्यालयमा भेदभाव रहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।
४. विद्यालयहरुमा अपाङ्गतामैत्री र लैङ्गिकमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।
५. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरीने ।
६. मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान गरीने ।

ख. नतिजा

क्र.स.	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष (२०८३/८२)	२०८३/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत तहमा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	७४३	७४३	७३४	७३१	७१८	७००

२	आधारभूत तहमा लैङ्गिक समता सूचक%	१.०९	१.०९	१.०९	१.०९	१.०९	१.०९
३	माध्यमिक तहमा लैङ्गिक समता सूचक%	१.१२	१.१२	१.१२	१.१२	१.१३	१.१३

४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	स्थानीय तहका स्वास्थ्य शाखा केन्द्रहरू सँग/समन्वय गरी शैक्षिक आधारभूत तहसम्मका विद्यार्थीहरूको अपाङ्गतासम्बन्धी स्वास्थ्य जाँच र परीक्षण गरी निदान गर्न बजेट अनुदान		१२३३०	१४२०३	१७३२६	२१२५०	२६०१५		

२	बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष शिक्षा प्रदान गर्न विशेष विधालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान		२	२	२	४	४		
३	श्रवणबहिरा/, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाकालाई विशेष शिक्षा प्रदान गर्नका लागि साथै आवास सुबिधा सहित भएका विधालयहरुलाई बजेट अनुदान		४१	४१	४१	४१	४१		
४	विशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित विशेष विधालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री वितरण बापतको बजेट अनुदान		४१	४१	४१	४१	४१		
५	विशेष शिक्षा अन्तर्गतका स्रोत कक्षाहरु सन्चालन र		०	०	०	०	०		

	व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान								
६	श्रवण बहिरा र बौद्धिक/अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु वितरणका लागि बजेट अनुदान		१	१	१	१	१		
७	गाउँपालिकाहरुकालाई बिशेष शिक्षा र अन्तरगतका छात्रबास सुबिधा, छात्रवृत्ति र तथ्याँक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान		१	१	१	१	१		

४.४ विधालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

परिचय

नेपालमा सन् १९७४ देखि छानिएका जिल्लाका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ मा सामुदायिक बिधालयमा पुर्व प्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवा खाजाको व्यवस्था गरिएको छ । नेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ मा यो लगानी करिब ८ अर्ब पुगेको छ । नेपालको हाल कार्यान्वयनमा रहेको पन्ध्रौं तथा सोह्रौं योजनालगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई स्वास्थ्य, प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्न दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ ।

विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण

विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले उनीहरूको संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धि, गुणस्तरीय जीवन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था राम्रो बनाइनु पर्दछ । वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि फोलिक acid तथा iron चक्की वितरण कार्यक्रम स्वास्थ्य क्षेत्र बाट संचालन हुने गर्दछन ।

सरसफाइ तथा स्वच्छता

विद्यालयमा हुने सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास तथा शिक्षाले बालबालिकाको स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने स्पष्ट छ । यसले बालबालिकाको भावी जीवनका लागि सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यासमा सहयोग गर्नका साथै परिवार तथा समुदायमा पनि यसले सकारात्मक घर कोठाको प्रबन्ध नै छैन भने भएकाहरूमध्ये कतिपयको सरसफाइ र स्वच्छतामा सुधार आवश्यक छ । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका केही कार्य भए पनि यसमा विपद,जोखिम तथा महामारी समावेश गरी थप सुधार गर्नु आवश्यक छ ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

नेपाल सरकारबाट विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम लागू हुनु पूर्व स्थानीय तहको संरचना बने पश्चात यस गाउँपालिकाले विद्यालयहरूमा संचालन रहेका प्रारम्भिक बालविकास १४ वटा कक्षाहरूमा “परवानीपुर गाउँपालिकाले खाजा खुवाऔ, अभिभावकले नानीबाबुलाई विद्यालय पठाऔ कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्छ । जसले गर्दा बालविकास शिक्षामा बालबालिकाको उल्लेखनिय सहभागिता हुनुका साथै समुदायको पनि सक्रिय सहभागिता रहनेछ । आ.व. २०७६/०७७ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम सुरु गरे पश्चात यस गाउँपालिकाका दिवाखाजा सम्बन्धि व्यवस्थापन गर्न प्रयाश गरिएको छ । कार्यक्रम संचालन गरेको भएता पनि विद्यालय व्यवस्थापन समिति वा आमा समुह गठन हुनु नसकी चाहिएको जति पूर्णरूपमा बिगतका वर्षमा प्रतेक विद्यालयहरूमा खाजा संचालन कार्यक्रम गर्न सकिएको छैन ।

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरू ९ ओटा र महिला शिक्षक शौचालय ९ ओटा छन् । खानेपानीको आफ्नै श्रोत ट्यूबेल भएका सम्पूर्ण विद्यालयहरू रहेका छन् । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रारम्भिक कक्षा देखि नै विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मका विद्यार्थीहरूका लागि गाउँपालिकाले दैनिक खाजा तालिकाअनुसार दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ तथा स्थानीय उत्पादनमा आधारित खाद्य वस्तुलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। स्थानीय तहले स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी असल अभ्यासहरू अपनाएको छ। विद्यालयहरूमा विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सरसफाइ सामग्रीसहित छात्र र छात्राका लागि छुट्टाछुट्टै शौचालयको व्यवस्था गरिएको छ। साथै, विद्यालयमा प्राथमिक उपचार किट, जुकाको औषधि, भिटामिन तथा आइरन-फोलिक एसिडको व्यवस्था रहेको छ। किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनअन्तर्गत स्यानिटरी प्याडको उचित प्रबन्ध गरिएको छ।

दिवा खाजा लगायत स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भइरहेको अवस्था रहेको छ। साथै, सबै बालबालिकाहरूलाई खोप सुनिश्चित गरिएको छ।

दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ -

१. दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।

२. सबै विद्यालयमा स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने ।
३. विद्यालय खाजाका लागि उपयुक्त स्वरूप निर्धारण गरी पौष्टिक तथा स्वस्थकर विद्यालय खाजा सुनिश्चित गर्ने
४. सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
५. विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानीय कृषि तथा व्यापारसँग जोड्ने ।
६. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
७. अभिभावकको सलागतामा माध्यमिक तहसम्म बिद्यार्थीका लागि खाजाको अवस्था नरहेको
८. छात्राको लागी sanitary pad फेरबदल गर्न कोठा/फोहोर फाल्ने ठाउँ व्यवस्थित नहुनु ।

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु ।
२. विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका सेवामा सुधार गर्नु ।
३. सरोकारवालाहरूको समन्वय तथा सहभागितामा सुदृढ गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु ।

४.४.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ -

१. शिक्षा, स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रलाई समेत समेटेने गरि विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनीति तयार गरीने ।
२. बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयार गरी समूहमा हात धुने बानी विस्तार गरीनेछ ।
३. सबै विद्यालयमा user manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्रथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिएको हुने ।
४. अभिभावक आमा समूह मार्फत सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क. अपेक्षित उपलब्धि

१. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार भएको हुने ।
२. साथै स्वच्छ पिउने पानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने ।
३. सबै माध्यमिक विद्यालयमा एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी परिचालन हुने ।
४. सबै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभूत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिएको हुने ।
५. स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा सम्बन्धी विषय समावेश हुने ।
६. सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास भएको हुने ।
७. स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा सुनिश्चितता हुने ।

ख प्रमुख नतिजाहरू

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८२/८३)	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०७५/८८
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्ष	ECD-५	ECD-५	ECD-५	ECD-५	ECD-५	ECD-५

४	वार्षिकरूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने विद्यालयको सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
५	खाने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य से वाको पहुच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
६	नर्सिङ् से वा तथा सुबिधा पुगेको विद्यालय सङ्ख्या	०	०	१	१	०	०

४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३/८	२०८४	२०८५/	२०८६	२०८७/	
			४	१/८५	८६	१/८७	८८	
१	विद्यालय दिवा खाजा कार्यविधि निर्माण र परिमार्जन	पटक	०	१	०	०	०	२
२	माध्यमिक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मि	संख्या	०	०	२	०	२	६
३	सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार बाकस वितरण	पटक	१	०	१	१	१	२
४	स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	पटक	०	०	१	०	०	१
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	संख्या	०	२	२	२	२	९

६	स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	निरन्तर	९	९	९	९	९	९
७	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण	निरन्तर	०	०	२	२	२	९
८	अभिभावक आमा समूह बैठक	पटक	१	१	१	१	१	१

४.५ विधालय सुरक्षा विपद् न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता

परिचय

विपदको अवस्थामा परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरीन्छ। यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द्व तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो। यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकाल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यठाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ।

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरीएपछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो। अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय घोषणा तथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न विभिन्न राष्ट्रहरूले आआफ्नो नीति-, कानून तथा योजनाहरूमा परिस्थितिजन्य शिक्षा आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षालाई समावेश गर्ने गरेका छन्। विशेषत लामो द्वन्द्वको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव २०७२ को विनाशकारी भूकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड १९ लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको

अवरोधबाट पाठ शिकी यस शिक्षा क्षेत्रको योजनामा यस गाउँपालिकाले अगामि १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमिक प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ ।

यस खण्डमा मुलत तीन प्रकारका आपतकालिन अवस्थाहरु समावेश गरिएको छ -

- क) प्राकृतिक प्रकोपभूकम्प :, बाढीपहिरो, हावाहुरी, हिमपहिरो, आगोलागी, चट्याङ, खडेरी, दुर्घटना, आदि ।
- ख) महामारीझाडा :पखाला, कालाज्वर, हैजा, भाइरल ज्वरो, डेङ्गुटाइफाइड ,, हेपाटाइटिस, बर्डफ्लू, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ठेउला, स्वाइन फ्लूकोभिड आदि सरूवा रोगहरु , ।
- ग) युद्ध, द्वन्द्व, विस्थापनआन्तरिक तथा बाह्य युद्ध एवम् द्वन्द्व तथा साम्प्रदायिक :, धार्मिक, राजनीतिक आदि द्वन्द्व, युद्ध, शोषण, दुराचार तथा अन्य कारणले नागरीकहरुको विस्थापन, आन्तरिक तथा बाह्य स्थानान्तरणका कारण बालबालिकाले शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुरक्षित राख्ने ।

४.५.१ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान २०७२ ले अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा निशुल्क मध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरुका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितताका साथै बालबालिका माथि हुने विभेद, सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क ऐन २०७५ र अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा नियमावली ले छात्रवृत्ति दिवाखाजा, सुविधा विहिनहरुका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षासहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले घर,विद्यालय वा जुनसुकै स्थानमा शारीरिक वा मानसिक दण्ड दिने वा अमर्यादित व्यवहार गर्ने कार्यलाई बालबालिकाविरुद्धको हिंसा भनी उल्लेख गरेको छ यस्तो कसुर गर्नेलाई ५० हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना र एक वर्षसम्म कैद हुन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । शिक्षा नियमावलीले पनि विद्यार्थीलाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन नपाइने भनेको छ भने विद्यालय शान्ति क्षेत्र राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वय निर्देशिका - २०६८ ले विद्यालयलाई सशस्त्र गतिविधि र अन्य हिंसाबाट मुक्त राख्ने, विद्यालयलाई दलगत राजनीति तथा अन्य हस्तक्षेपबाट मुक्त राख्ने र विद्यालयलाई भेदभाव, दुर्व्यवहार, बेवास्ता र शोषणबाट मुक्त राखी सिकाइको निरन्तरताको प्रवर्द्धन गर्ने विधि तथा प्रक्रिया समावेश गरेको छ । त्यसै गरी बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप -२०६७ ले विद्यालयको प्रभावकारिता, समावेशीकरण, शिक्षामा लैङ्गिक पक्ष, बालबालिका, परिवार र समुदायको सहभागिता, स्वास्थ्य, सुरक्षा र बचावट, विद्यालयको भौतिक अवस्था, शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया,

मातृभाषामा शिक्षणसिकाइ र विद्यालय व्यवस्थापन जस्ता नौ विशेष क्षेत्रका न्यूनतम र अपेक्षित मापदण्ड सहितको कार्यढाँचा विकास गरेको छ । बृहत् विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेजले सुरक्षित विद्यालय न्यूनतम मापदण्डले विशेषतः ३ ओटा पिलरहरु (१) सिकाइ पूर्वाधार, विद्यालय जोखिम व्यवस्थन को सुदृढीकरण र (२) विपद जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशीलताको शिक्षा का न्यूनतम मापदण्ड तयार गरी विद्यालयमा आधारित कार्यान्वयनको परिकल्पना गरेको छ

यस पालिकमा पनि विभिन्न समयमा विपद तथा संकट आइपर्दछन् यस्तो अवस्थामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन तथा विपद तथा संकटको घडिमा पनि विचलित नभई सो को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न योजनाबद्ध रुपमा शिक्षा प्रदान गरीदै आएको छ जस्तै कोभिडका को समयमा विभिन्न वैकल्पिक विधि अपनाएर बालबालिकाको सिकाइलाई निरन्तरता दिने प्रयास गरिएको सर्वविविध छ । आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा तथा सिकाइ निरन्तरताका लागि गाउँपालिकाले विभिन्न वैकल्पिक व्यवस्था तथा प्रयासहरू गरेको छ, जस्तै टोल सिकाइ, घर-भेट कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुका साथै सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी स्थानीय रेडियोमार्फत सिकाइ सहयोग कक्षा सञ्चालन गरिएको छ।

स्थानीय तहले गाउँपालिका तथा विद्यालय स्तरमा विपद् व्यवस्थापन संयन्त्र गठन गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। साथै, शिक्षा समूह गठन गरी परिचालन गरिएको छ। विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले समय-समयमा विद्यालयहरूको क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ।

विपद् तथा प्रकोप, शान्ति-सुरक्षा तथा अधिकारका क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्दै कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। परवानीपुर गाउँपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा विद्यालय स्तरमा शिक्षा समूह गठन भई आंशिक रूपमा कार्यान्वयनमा रहेका छन्।

परिस्थितिजन्य शिक्षाका चुनौतीहरू -

१. आपतकालीन अवस्थाको शिक्षालाई छुट्टै विधाको रूपमा सम्बोधन गर्ने ।
२. प्रकोप र सोको जोखिमको विषयमा सावधानी अपनाउनु ।
३. संकटको क्षेत्र पहिचान गर्नु ।

४. क्षेत्र पहिचान गरी योजना निर्माण गर्नु ।
५. योजना निर्माणको प्रक्रिया र सहभागिता ।
६. विद्यालय स्तरीय बृहत विद्यालय सुरक्षा योजना तयारी तथा कार्यान्वयन कार्यान्वयन नभएको ।
७. विद्यालय भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी २०८० मापदण्ड अनुसार प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन नरहेको

४.५.२ उद्देश्यहरू

१. सङ्कटको सम्भावित जोखिम पहिचान गरी शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्ने ।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्ने ।
३. विद्यालयलाई शान्ति क्षेत्र र हिसामुक्तको रूपमा स्थापित गरी, बालबालिकाहरूको शैक्षिक निरन्तरता गरी र भयरहित वातावरणमा सिक्ने अवसरको वातावरण सिर्जना गर्नु ।
४. विद्यालयमा विपद व्यवस्थापनको संयन्त्र मार्फत विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा सिकाई निरन्तरता कायम राख्नु

४.५.३ रणनीतिहरू

१. स्थानीय सरकारले संकटको पहिचान मूल्याङ्कन का आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आआफ्ना विद्यालयको योजना तयार गर्ने छन्- ।
२. विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापन गरीने छ ।
३. विद्यार्थी, शिक्षक ,अभिभावकलाई प्रकोप रोकथाम र पुनर्स्थापनाका लागि क्षमता विकास ,गरीनेछ ।
४. विपद्मा सेवा प्रवाहको संयन्त्र विकास गरीनेछ ।
५. बालबालिकाहरूका सिकाई निरन्तरताका लागि गृह विद्यालय, घरमा पढाई कुनामा निमाण गर्नको लागि सहजीकरण गरीनेछ ।
६. स्थानीय स्तरमा शिक्षा समूह (Education Cluster) निर्माण तथा परिचालन गरीनेछ ।
७. विपद व्यवस्थापनका लागि विद्यालय स्तरीय संयन्त्र स्थापना गरी स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास गरीनेछ ।

८. वैकल्पिक शिक्षण विधिसम्बन्धमा शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरी विपदको समयमा पनि सिकाइ निरन्तरताका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गरीनेछ ।
९. कोभिड १९ बाट क्षति भएको सिकाई उपलब्धि ReAL Plan कार्यान्वयन मार्फत सिकाई क्षति आपुरण गरीनेछ ।
१०. विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम गरी यसप्रति सरोकारवाला लाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।
११. हरित विद्यालय अभियान जलवायु परिवर्तन शिक्षा तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गरिनेछ ।
१२. विद्यालयहरुमा नियमित कृतिम अभ्यास गरिनेछ ।

४.५.४ उपलब्धि नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ,

क (अपेक्षित उपलब्धि

१. विद्यालयमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारीको योजना तथा क्षमता विकास हुने ।
२. स्रोतको व्यवस्थापनसहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली सक्रिय हुने ।
३. महामारीको समयमा स्वास्थ्य मापदण्ड तथा उपचारसहित सिकाइ निरन्तरता हुने ।

ख . नतिजा

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९
१	बालबालिकालाई आधारभू त जीवन- सिपसहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी अभिमखीकरण	१	१	१	०	०	०

	कार्यक्रम म सञ्चालन गर्ने माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या						
२	हरित विद्यालय सङ्ख्या	०	२	२	२	२	९
३	जलवायुपरिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम म कार्यान्व यन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	०	२	२	२	२	९
४	नेपाल सरकारले जारी गरेको सिकाइ क्षति आपुरण तथा द्रुत सिकाइ योजना कार्यान्वयन गर्ने विद्यालयको संख्या	९	९	९	९	९	९
५	विपद तथा आपातकालीन समयमा पनि	९	९	९	९	९	९

	सिकाइ निरन्तरता दिने विद्यालयको संख्या						
--	--	--	--	--	--	--	--

४.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३/ ८४	२०८४ ४/८५	२०८५ १/८६	२०८६ ६/८७	२०८८ १/८९	
१	स्थानीय तह स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको विपद् पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाउने	आवस्य कतानुसार	०	१	०	०	०	२
२	स्वास्थ्य सुरक्षा सामग्री वितरण	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
३	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार	निरन्तर	९	९	९	९	९	९
४	समुदायमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार	प्रतिशत	०	३	३	३	९	९
५	विद्यालय स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन तथा क्षमता अभिवृद्धि	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
६	वैकल्पिक शिक्षण सिकाइ विधि सम्बन्धी शिक्षक तालिम	विद्यालय	९	९	९	९	९	९

७	विपदको तथा आपतकालीन समयमा वैकल्पिक विधि प्रयोग गरी शिक्षण सिकाईलाई निरन्तर राख्ने	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
८	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास	संख्या	९	९	९	९	९	९
९	विपदको समयमा प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिका लक्षित गृह विद्यालयको लागि विद्यालयलाई अनुदान	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
१०	प्राथमिक उपचार बाक्स वितरण	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
११	विद्यालय परिवार, अभिभावक र समुदायबीच बृहत विद्यालय सुरक्षा सम्बन्धी अन्तरक्रिया	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
१२	स्थानीय शिक्षा समुहको नियमित बैठक	पटक	१	१	२	३	३	३
१३	विपदको समयमा बालबालिकाहरूलाई मनोसमाजिक परामर्श सेवा दिने	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
१४	विपदको लेखाजोखाको आधारमा Simulation / Drill गर्ने	विद्यालय	९	९	९	९	९	९

१५	ReAL Plan कार्यान्वयन गरी सिकाई क्षति आपुरण गर्ने	विद्यालय	९	९	९	९	९	९
१६	हरित विद्यालय अभियान, बृहत विद्यालय सुरक्षा, बालमैत्री विद्यालयको अवधारणा सम्बन्धी अभिमुखीकरण	विद्यालय	९	९	९	९	९	९

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ० ७५ वर्ग मिटर र उच्च. ००.आधारभूत तह तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ । बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

४.६.१ वर्तमान अवस्था

उपलब्ध तथ्यांक अनुसार गाउँपालिकामा कुल ३२ वटा विद्यालय भवन र १३६ वटा कक्षाकोठा रहेका छन्, जसले भौतिक पूर्वाधारको आधार मध्यम स्तरमा रहेको देखाउँछ। तर २९ वटा मात्र शौचालय उपलब्ध छन्, जसमा बालिकाका लागि १४ वटा मात्र हुनु पर्याप्त नदेखिएकाले लैङ्गिकमैत्री वातावरण सुदृढ गर्न थप सुधार आवश्यक छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सीमित देखिन्छ, जहाँ ९ विद्यालयमा मात्र इन्टरनेट, ११ मा स्मार्ट बोर्ड, ३ मा CCTV/क्यामेरा र ९ मा टेलिफोन सुविधा उपलब्ध छन्। यसले ICT पूर्वाधार विस्तारको आवश्यकता स्पष्ट गर्छ। संस्थागत योजना तथा व्यवस्थापनतर्फ केवल १ विद्यालयमा वार्षिक योजना र ९ विद्यालयमा विद्यालय सुधार योजना (SIP) रहेको पाइन्छ, जसले योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन पक्ष कमजोर रहेको संकेत गर्दछ। EMIS प्रणालीको प्रयोग पनि सबै कार्यमा प्रभावकारी रूपमा नभएको देखिन्छ। पाठ्यक्रम र प्राविधिक शिक्षाको अवस्था झन् कमजोर छ, जहाँ १ विद्यालयमा मात्र स्थानीय पाठ्यक्रम/CBSE र १ विद्यालयमा कृषि सम्बन्धी प्राविधिक शिक्षा सञ्चालनमा रहेको छ।

समग्रमा, भौतिक संरचना केही हदसम्म उपलब्ध भए पनि ICT, योजना व्यवस्थापन, लैङ्गिकमैत्री सुविधा तथा प्राविधिक र सीपमूलक शिक्षाको क्षेत्रमा थप लगानी र सुधार अत्यावश्यक देखिन्छ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छन् -

१. भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा स्थानीय तहको भूमिका।
२. पूर्वाधार विकास कार्यलाई गुणस्तरीय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउनु।
३. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्नु।
४. आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु।
५. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्रीअपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु,।
६. निर्माण तथा पूर्णिमाण कक्षा कोठा बनाउन।

४.६.२ उद्देश्य

१. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको आवश्यक मापदण्ड विकास र कार्यान्वयन गर्नु।

२. पूर्वाधारहरूलाई पारदर्शी एवं जवाफदेहीताका आधारमा बालमैत्रीअपङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाउने , ।

४.६.३ रणनीतिहरू

१. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरीनेछ ।
२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरीनेछ ।
३. विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय , भान्सा वा खाजा घरलगायत सबैको योजना समावेश गरी डिजाइन गरीनेछ ।
४. प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरुन्त वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्तरोन्नती गरीनेछ ।
५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरीने छ ।
६. पूर्वाधार विकासकालागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरीनेछ ।
७. आसिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार गरीनेछ ।

४.६.४ उपलब्धिनतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य ,

क (अपेक्षित उपलब्धि

१. माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने ।
२. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरीनेछ ।
३. पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्याससहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने ।
४. गाउँपालिकाका सबै विद्यालयहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।
५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने ।
६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्रीबालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने , ।
७. सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेराबारा र प्रवेश गेट निर्माण भएको हुने ।
८. सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।

खनतिजा (

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	९	९	९	९	९	९
२	नयाँनिर्माण गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	७०	७०	१०	१०	५	५
३	सबलीकरण गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	३५	३५	१०	५	५	५
४	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने शौचालय सङ्ख्या	१५	१५	१०	१०	५	५

४.६.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३/ ८४	२०८ ४/८ ५	२०८५ /८६	२०८ ६/८७	२०८७ /८८	
१	विद्यालय भवन निर्माण	सङ्ख्या	१	२	२	२	२	९
२	विद्यालयहरूको सबलीकरण	%	१०	१५	२०	२०	३५	१००
३	विद्यालयहरूमा बनेका संरचनाको सम्बर्धन तथा मर्मत सम्भार र फर्निचर व्यवस्थापनसमेत	विद्यालय सङ्ख्या	२	४	९	०	०	९

५	प्रारम्भिक बालविकासका लागि पानी तथा सरसफाइका साथै अलग्गै शौचालय	विद्यालय सङ्ख्या	३	११	०	०	०	१४
६	अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण	विद्यालय सङ्ख्या	०	१	१	१	१	८
७	विद्यालय भौतिक निर्माणमा वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी रूजुसूची भर्ने	विद्यालय सङ्ख्या	०	०	९	०	०	९

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिचय

सूचना प्रविधि भन्नाले ध्वनी, तस्विर, अक्षर तथ्यांकको रूपमा सूचनाहरूलाई विद्युतीय यन्त्रहरू कम्प्युटर तथा दुरसञ्चारको प्रविधिको प्रयोग गरी भण्डारण, सम्पादन, सम्प्रेषण संग्रह र प्रवाहलाई चिनिन्छ । २१ औं शताब्दीको युग सूचना र प्रविधिको युगमा परिभाषित भईसकेको छ । अबको शिक्षा विश्वव्यापीकरण, प्रतिस्पर्धात्मक तथा आधुनिकताले भरिपूर्ण हुन जरूरी छ । विश्वका शक्तिशाली राष्ट्रहरू विश्व बजारमा आफ्नो मानव संसाधनलाई कसरी सुरक्षित राख्ने र आफ्नो प्रविधिलाई कसरी विश्व बजारसामू अग्रपंक्तिमा पुर्याउने भन्ने होडमा रहेका छन् ।

हालको कोभिड १९ को विषम परिस्थितिमा सूचना प्रविधिको महत्व अझ बढेको छ नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयले मिति २०७७/०२/१८ मा जारी गरेको बैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाई सहजीकरण निर्देशिका , २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड- १९ वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्न कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन, अफलाइन, परियोजना पाठहरू, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षालगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन अध्यापन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ। यस निर्देशिकाले पनि सूचना प्रविधिलाई विशेष जोड दिएको छ । वैकल्पिक प्रणालीबाट सिकाइ गर्न सूचना प्रविधिको अहम भूमिका रहेको होला ।

शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ को ४८ मा सूचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षा प्रणालीको अंगको रूपमा एकीकृत गर्दै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थामा प्रविधिको पूर्वाधार विकास गर्ने र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने नीति ल्याइएको छ ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने, सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिनु पर्दछ ।

४.७.१ वर्तमान अवस्था

उपलब्ध विवरण अनुसार ICT पूर्वाधार सीमित र असमान रूपमा वितरण भएको देखिन्छ। कुल विद्यालयहरूको तुलनामा ९ विद्यालयमा मात्र इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध हुनु डिजिटल सिकाइको पहुँच कमजोर रहेको संकेत हो। त्यसैगरी ११ विद्यालयमा स्मार्ट बोर्ड रहेको भए पनि सबै कक्षाकोठामा यसको उपयोग हुने अवस्था देखिँदैन, जसले प्रविधिको पूर्ण उपयोग हुन नसकेको बुझिन्छ।

CCTV/क्यामेरा केवल ३ विद्यालयमा मात्र हुनु विद्यालय सुरक्षातर्फ ICT को प्रयोग न्यून रहेको देखाउँछ भने ९ विद्यालयमा टेलिफोन सुविधा उपलब्ध हुनु आधारभूत सञ्चार प्रणाली पनि सबै विद्यालयमा विस्तार हुन नसकेको संकेत हो।

समग्रमा, ICT उपकरणहरू केही विद्यालयमा उपलब्ध भए पनि यसको पहुँच, समान वितरण र प्रभावकारी प्रयोगमा कमी देखिन्छ। यसले डिजिटल शिक्षा, अनलाइन सामग्री प्रयोग, तथा प्रविधिमैत्री शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियामा अवरोध सिर्जना गर्ने सम्भावना छ। त्यसैले ICT पूर्वाधार विस्तार, शिक्षक क्षमता विकास, तथा उपकरणको प्रभावकारी उपयोगमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ -

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार गर्न ।

२. विस्तार गरीएका पुस्तकालयलाई ई पुस्तकालयको रूपमा कार्यान्वयन गर्न र थप पुस्तकालयको व्यवस्थापन प्रत्येक विधालयमा गर्न ।
३. शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि एकीकृत प्रणालीको विकास गर्न ।
४. प्रविधिसम्बन्धी उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्न ।
५. सबै विद्यालयलाई सहज हुने गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्न ।
६. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न ।
७. स्थानीय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन गर्न सरोकारवालको सक्रियता बढाउने ।
८. कम्प्यूटर लाइब्रेरी तथा ई पुस्तकालय दृष्टिविहीन तथा सुनावाइ क्षमता कमजोर भएका बालबालिकाहरूको लागि दृश्य तथा श्रव्य सामग्रीको उचित प्रबन्ध मिलाउने

४.७.२ उद्देश्यहरू

१. विद्यालय शिक्षालाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्ने ।
२. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
३. विद्यालयको व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने ।

४.७.३ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार गरी उपकरणको प्रबन्ध गरीने ।
२. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरी स्वयम् सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य गरीनेछ ।
३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री विकास गरीनेछ ।
४. सबै विद्यालयहरूमा सि सि चमेरा विधुतीय हाजिरी जडान गरिने छ ।
५. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गरीनेछ ।

६. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सवैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
७. विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने ।
८. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई मासिक रुपमा अद्यावधिक गरीनेछ ।
९. विद्युतीय पुस्तकालय लाई वार्षिक रुपमा अद्यावधिक गरीनेछ ।
१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गरीनेछ ।

४.७.४ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क (अपेक्षित उपलब्धि

१. शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि अगुवा विद्यालय विकास गरी एक पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन डिजिटल ल्याव स्थापना र ,सञ्चालन हुने ।
२. विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भई सबैको पहुँच पुग्ने ।
३. स्थानीय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन का लागि प्रत्येक विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभ हुने ।
४. विद्यालयको तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस हुने ।
५. प्रत्येक वडामा एक फ्रि वाईफई चौतारी निर्माण गर्ने- ।
६. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरी स्वयम्सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य गरीनेछ ।
७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने ।
८. सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने ।

खनतिजा (

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९

१	Internet connectivity भएका विद्यालयको संख्या	९	९	९	९	सबै	सबै
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय संख्या	२	७	०	०	सबै	सबै
३	मुख्य विषयहरूमा डिजिटल पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	२	७	०	०	सबै	सबै
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	९	९	९	९	सबै	सबै

	गर्ने विद्यालय सङ्ख्या						
५	विद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालय संख्या	९	९	९	९	सबै	सबै
६	पूर्णकालीन शिक्षक व्यवस्थापन, डिजिटल ल्याव स्थापना	०	१	१	१	१	९
७	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
८	IEMIS व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

४.७.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रसं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य १०) (वर्ष
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८९	

१	प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार	संख्या	५	२	२	९	९	९
२	पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन , डिजिटल ल्याव स्थापना	संख्या	१	२	२	४	९	९
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	संख्या	१	२	२	५	९	९
४	ईपुस्तकालय- आद्यावधिक र विस्तार	संख्या	०	१	१	१	१	९
५	विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभको पहुच	प्रतिश त	२०	३०	५०	७०	१००	१००
६	तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस	संख्या	०	१	१	१	१	९

७	फ्रि वाई फाई- चौतारी	संख्या	९	९	९	९	९	९
८	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधको प्रयोग	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१०	सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

परिच्छेद ५: योजनाको नतिजा खाका (अन्य उपक्षेत्र)

परिचय

परवानीपुर गाउँपालिकाले निर्माण गरेको शिक्षा क्षेत्रको योजनाले लिएको दूरदृष्टि, दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरूका आधारमा योजनाको प्रभाव वा गन्तव्य पहिचान गरेको छ । यस योजनामा गन्तव्यमा पुग्नका लागि आवश्यक उपलब्धि तथा यसका सूचकहरू निर्धारण गरी पहिलो पाँच वर्षका लागि प्रत्येक वर्षको नतिजा आकलन गरिएको छ भने दश वर्षमा हुने नतिजाको पनि प्रक्षेपण गरिएको छ। नतिजा खाकामा उपलब्धि, उपलब्धि सूचकहरू तथा तिनको सङ्ख्यात्मक मान, सूचना प्राप्त हुने स्रोत तथा जिम्मेवारी समेत उल्लेख गरिएको छ ।

नतिजा खाका आवधिक योजनाको उपलब्धि मापन गर्ने सङ्ख्यात्मक साधन हो । जसबाट योजनाका समग्र तथा उपक्षेत्रगत उपलब्धि मापन गर्न सकिन्छ । यसले वार्षिक योजना निर्माणका लागि आधार सिर्जना गर्नका साथै अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्धारण गर्न सहयोग गर्दछ । यसबाट योजनाका अपेक्षित उपलब्धिका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त भई नतिजा प्राप्तिलाई सहयोग पुग्दछ । नतिजा खाकाले विद्यालय तथा समस्त विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई नतिजाप्रति जवाफदेही बनाउन सहयोग गर्दछ ।

यस परिच्छेदमा योजनाको समग्र खाकाअन्तर्गत अपेक्षित प्रभावको आँकलन, उपलब्धिहरू तथा उपलब्धिका सूचकहरू समावेश गरिएको छ । त्यसै गरी यसमा मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू तथा कार्यक्रम नतिजा ढाँचा पनि प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ योजनाको समग्र नतिजा खाका

यस शिक्षा क्षेत्रको योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजा खाका अन्तर्गत देशको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यसको प्रभाव वा गन्तव्य उल्लेख गरिएको छ । त्यसै गरी योजनाको तत्कालीन, दीर्घकालीन तथा उपलब्धिहरू उल्लेख गरिएको छ भने उपलब्धिका नतिजाका सूचकहरू तथा नतिजा सत्यापनका स्रोत तथा तरिकाहरू पनि उल्लेख गरिएको छ । त्यसै गरी योजनाको तत्कालिन, ध्यानकालिन र दीर्घकालिन तथा उपलब्धिहरू उल्लेख गरिएको छ भने उपलब्धिका नतिजाका सूचकहरू तथा सत्यपंका स्रोत तथा तरिकाहरू पनि उल्लेख गरिएको छ यस पछिका दुई तालिकामा नतिजाका प्रमुख सूचकहरूका मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू र कार्यक्रम नतिजा सूचकहरू समावेश गरिएको छ

तत्कालीन उपलब्धि

योजनाको समग्र नतिजा, नतिजा खाका अपेक्षित प्रभाव तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	निशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको पूर्ण कार्यान्वयन	● प्रमुख कार्य सम्पादन सूचकहरू, ● कार्यक्रम नतिजा सूचकहरू	● एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली, ● वार्षिक स्थिति, अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन, ● वार्षिक परीक्षाको नतिजा विप्लेषण
२	पोषणयुक्त दिवा खाजा		
३	धुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन		
४	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन		
५	निरक्षरहरूको विवरण संकलन		
६	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास		
७	विद्यालयको मर्मत सम्भार		
७	ईपुस्तकालय- अद्यावधिक र विस्तार		

मध्यकालीन उपलब्धि

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	स्नातक तहको अध्ययन	● प्रमुख कार्य सम्पादन सूचकहरू,	● एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली,
२	प्राविधिक धारको स्तर उन्नती		
३	स्वयम् सेवक शिक्षक तयारी		
४	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास		
५	वर्गीय आधारमा छात्रवृत्ति वितरण		
६	आवासीय विद्यालय मार्फत छात्रवृत्ति		

७	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाक्स	● कार्यक्रम नतिजा सूचकहरु	● वार्षिक स्थिति, अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन, ● वार्षिक परीक्षको नतिजा विप्लेषण
८	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास		

दीर्घकालीन उपलब्धि

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गरीने।	● प्रमुख कार्य सम्पादन सूचकहरु	● एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली ● वार्षिक स्थिति प्रतिवेदन
२	अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा प्रविधियुक्त पहुँच , सहभागिता र गुणस्तर अभिवृद्धि हुने।		
३	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने।		
४	सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार सहितको उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर हुने।	● कार्यक्रम नतिजा सूचकहरु	● वार्षिक अनुगमन प्रतिवेदन ● विभिन्न तहमा वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
५	विद्यालय तहमा रहेको आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान ,सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर		

	सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरीक तयार गर्न सहयोग हुने।		
६	प्रविधिमैत्रीक्षमतावान् र सक्षम , शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने।		
७	सबै नागरीकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त हुने।		
८	विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा निश्चित हुने।		
९	विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रति सचेत हुने।		
१०	आर्थिक अभावका कारणले कुनैपनि बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित नहुने।		
११	हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरीने।		
१२	सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने।		
१३	समुदाय तथा विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री वातावरण निर्माण भई विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार ल्याइ सुशासन प्रवर्धन हुने।		
१४	शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास हुने।		

१५	प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरु सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने।		
----	---	--	--

परिच्छेद ६: सुशासन तथा व्यवस्थापन

परिचय

शिक्षा पद्धतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्धलाई जनाउँदछ । शासकीय प्रबन्धमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन्। विद्यालय क्षेत्रको यो योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रबन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले तथा कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरी बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूले सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय गर्नु तथा निर्णय कार्यान्वयन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही भई पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ। शिक्षामा स्थानीय सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिका अनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना सहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप, संवैधानिक प्रावधान अनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्यमान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूची सहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । यस सन्दर्भमा संविधानमा संघीय एकाइहरूका लागि एकल र साझा अधिकार तथा दायित्वको रूपमा विषयहरू प्रस्तुत भएका सन्दर्भमा एकल अधिकार मूल रूपमा प्रभावी भई साझा अधिकार परिपूरक वा सम्पूरक भएर आउँछ भन्ने विषयलाई ध्यान दिनका साथै शिक्षामा विशिष्टीकृत प्रकृतिका कार्यको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विशेष प्रबन्धको आवश्यकतालाई पनि विचार गर्नु पर्दछ । त्यसै गरी योजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजाप्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व जस्ता पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ । यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा क्षेत्रमा यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि

आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजनाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

परिचय

बदलिदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरीएमा शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय सरकारका स्थानीय सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत बिचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार; प्रकोप तथा महामारीको अवस्थामा सिकाइ र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धन सहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्ने प्रयास गरिएको छ भने त्यसका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति तथा क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । यस खण्डमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी यस विद्यालय क्षेत्रको योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । पहिचान गरीएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको लागि तयार गरिएको छ ।

६.१.१. वर्तमान अवस्था

शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि हाल संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय तहमा विभागीय रूपमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग क्रियाशील रहेका छन् । यसैगरी प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय मार्फत शिक्षा, शिक्षा विकास निर्देशनालय र प्रत्येक प्रदेशमा शिक्षा तालिम केन्द्र रहेका छन् भने स्थानीय तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, प्रत्येक गाउँपालिकामा शिक्षा शाखाको व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिका स्तरमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनले तोकिए बमोजिमको २३ ओटा कार्यहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् । वार्षिक बजेट निर्माण तथा स्वीकृति गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। लेखा प्रणालीको उचित व्यवस्थापन तथा परिपालन गरिएको छ। नियमित रूपमा सामुदायिक विद्यालयहरूको लेखापरीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण सम्पन्न भएको छ। साथै, केही विद्यालयहरूमा गुणासो सुनुवाइ संयन्त्र निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूलाई समय-समयमा क्षमता विकाससम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिएको छ। विद्यालय व्यवस्थापन समिति नभएका विद्यालयहरूमा समिति गठनका लागि सक्रिय भूमिका निर्वाह गरिएको छ।

विद्यालय स्व-मूल्याङ्कन तथा जोखिम नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय सुधार योजना (SIP) तयार गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। साथै, EIMIS प्रणालीको सबलीकरण तथा नियमित प्रयोग भइरहेको छ।

चुनौतीहरू

६.१.२ उद्देश्य

यस योजनामा सुशासन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संरचना र क्षमता विकाससम्बन्धी उद्देश्यहरू निम्नअनुसार रहेका छन्:

१. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको न्यून नतिजा सम्बोधनको लागि स्थानीय तहमा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न संरचना र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।

२. विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका शैक्षिक गतिविधिहरूको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि संयन्त्र र संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।
३. समता तथा समावेशितालाई प्रोत्साहन गरी शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्ने ।
४. विद्यालयमा जनशक्ति, संरचना र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

६.१.३ रणनीतिहरू

१. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको न्यून नतिजा सम्बोधनको लागि स्थानीय तहमा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न भौतिक तथा सांगठानिक संरचनाको सुधार गर्ने र पर्याप्त र तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्थापनमा जोड दिने
२. विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका शैक्षिक गतिविधिहरूको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि नीतिगत र प्रणालीगत संयन्त्रको विकास र कार्यान्वयन गर्ने र संस्थागत व्यवस्थाका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति, वित्त व्यवस्थापन र नीति नियम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
३. समता तथा समावेशितालाई प्रोत्साहन गर्नका लागि आवश्यक पर्ने नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्नका लागि पारदर्शिता, जवाफदेहिता, नियमको पालना, कुशल नेतृत्व तथा सूचना सम्प्रेषणका लागि पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयन गर्न जोड दिने ।
४. विद्यालयका दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि पेशागत योग्यता र तालिमको व्यवस्था गर्नुका साथै भौतिक तथा सांगठानिक संरचनाको निर्माण गर्ने र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्नमा जोड दिने ।

६.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क.अपेक्षित उपलब्धि

१. स्थानीय तहको शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि संयन्त्र, संरचना र जनशक्ति तयार हुने ।
२. स्थानीय सरकार, शिक्षाको शासकीय स्वरूप र विद्यालयको जिम्मेवारी, भूमिका, कर्तव्य, दायित्व र अधिकार सुनिश्चित हुने ।
३. शैक्षिक निकाय र जनशक्तिको दक्षता प्रवर्धन गर्ने संयन्त्र निर्माण हुने र उक्त संयन्त्रले क्षमता सुधार गर्ने ।
४. शिक्षा सेवा प्रवाह सहभागितामूलक, कार्यसम्पादनमुखी, शिक्षार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतमूलक तथा समावेशिताको सिद्धान्तमा कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक र प्रभावकारी हुने ।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८३/८४)	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९
१	माध्यमिक विद्यालयमा नेतृत्व तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम प्राप्त प्रधानाध्यापक सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
२	आधारभूत तहको विद्यालयमा नेतृत्वविकास तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम प्राप्त प्रधानाध्यापक सङ्ख्या	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै
३	लेखा परीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति भएका विद्यालय सङ्ख्या	९	९	९	९	९	९
५	प्रचलित कानुनमा व्यवस्था भएबमोजिम	९	९	९	९	९	९

	प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्य नियुक्त गर्ने माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या						
--	--	--	--	--	--	--	--

६.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	
१	आवश्यक कानूनी प्रवन्ध र मापदण्ड विकास	संख्या	२	२	२	३	९	९
२	शिक्षा तालिम केन्द्रको स्थापना	संख्या	१	१	१	१	१	१
३	सूचना प्रणाली सुधार तथा सुदृढीकरण	पद्धति	१	१	१	१	१	१
४	प्र. अ. लाई जिम्मेवार बनाउने	संख्या	१	१	१	१	१	१
५	शिक्षक तथा विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने	पद्धति	१	१	१	१	१	१

६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी संयन्त्र विकास	संयन्त्र वडा संख्या	०	१	१	१	१	८
७	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपत तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वय संयन्त्रको विकास	संयन्त्र	१	१	१	१	१	१
८	शिक्षासम्बन्धी कार्यको लागि स्थानीय तहको जनशक्ति तथा संरचनाको क्षमता विकास गर्ने	संरचना	१	१	१	१	१	१

६.२ स्थानीय शिक्षा योजाना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

परिचय

कुनै पनि योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निमित्त व्यवस्थित, नीतिगत, प्रणालीगत र वैज्ञानिक प्रबन्धको खाँचो पर्दछ। योजना निर्माण, संगठन, नियन्त्रण, निर्देशन, नेतृत्व प्रदान जस्ता तत्वहरूले योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन्। यसै गरी शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयन गर्न पनि उल्लेखित तत्वहरूले प्रभाव पार्दछन्। शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध प्रभावकारी भएमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ।

अपेक्षित नतिजा तथा उपलब्धि हासिल गर्न कार्यान्वयनको उपयुक्त व्यवस्था हुनु आवश्यक छ। योजना कार्यान्वयन प्रबन्धमा सङ्गठन, निर्देशन, नियन्त्रण, संयन्त्र, जनशक्ति, नीति नियम, कानून तथा मापदण्ड सहितको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व रहन्छन्।

नेपालमा संघीय व्यवस्था अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई स्थानीय तहमा केही कानूनी प्रबन्ध सहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ। त्यसैले कार्यान्वयन प्रबन्ध र सम्पादनका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास हुनु जरुरत छ। कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा दीगोपन, कार्यकुशलता, प्रभावकारितामा ध्यान दिनु पर्दछ। कार्यान्वयन प्रबन्धको समग्र पक्षलाई समावेश गरी स्थानीय तह र विद्यालय अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धको प्रक्रिया इङ्गित गरिएको छ।

६.२.१ वर्तमान अवस्था

मुलुक संघीय संरचनाको ढाँचामा रूपान्तरण भएसँगै नयाँ चिराबाट योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था छ। शिक्षा क्षेत्रमा पनि यसै अनुसार संरचनात्मक रूपान्तरण गर्नुपर्ने हुन्छ। संघमा रहेको शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना तर्जुमा, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य विषयगत मन्त्रालय, विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दछ। स्थानीय तहमा शिक्षा शाखा रहेको छ। विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनुका साथै शिक्षक मध्ये एक जनालाई प्रधानाध्यापक नियुक्त गरी विद्यालय सञ्चालनको जिम्मेवारी दिइएको छ।

स्थानीय तहमा कार्यसम्पादन गर्नका लागि परिवर्तन गरिएको उल्लिखित सङ्गठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन विद्यालय शिक्षामा सुशासन कामय गरी कुशल व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त नदेखिएको सन्दर्भलाई विचार गर्दा यस

योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि वर्तमान प्रबन्धमा परिमार्जन तथा सुधार आवश्यक देखिएको छ । स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि परवानीपुर गाउँपालिकाले ऐन, नियम तथा कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। साथै, वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा तथा स्रोत-साधनको व्यवस्थापन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्य सञ्चालन गरिरहेको छ। कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संयन्त्र तथा समितिहरूको व्यवस्था गरिएको छ।

केही विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक-अभिभावक संघ गठन गरी परिचालन गरिएको छ। परवानीपुर गाउँपालिकाले अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुका साथै निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूका लागि क्षमता विकाससम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरेको छ।

हालको संरचनामा देखिएका केही समस्या तथा चुनौतीहरू निम्न अनुसार छन् -

१. स्थानीय शिक्षक सहायता पद्धति विकास गर्नु ।
२. शिक्षक तालिमको क्षमता विस्तार गर्नु ।
३. स्थानीय तहमा जनशक्ति अभावले विद्यालयका लागि सहयोग तथा अनुगमन प्रणाली व्यवस्थित गर्न र सङ्गठन तथा दरवन्दी पुनरावलोकन गर्नु ।
४. विद्यालय शिक्षाका सन्दर्भमा स्थानीय तहको भूमिका तथा कार्य विवरण स्पष्ट गर्नु पर्ने ।
५. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको बजेटलाई एकीकृत गरी स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्नु ।
६. संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूबीच समन्वय र सहकार्य सुदृढ गर्ने ।

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

योजनाको कार्यान्वयनको मुख्य थलो विद्यालय भएकाले विद्यालयमा कार्यान्वयनको उपयुक्त प्रवन्धका साथै स्थानीय तहले विद्यालयको क्रियाकलापहरूमा नियमित अनुगमन तथा कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुसार सहयोग, समन्वय र सहकारी गर्नु पर्दछ। स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको समग्र योजना कार्यान्वयन प्रक्रियाका लागि निम्न लिखित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ ।

स्थानीय तह

१. परवानीपुर गाउँपालिकाले संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।
२. परवानीपुर गाउँपालिकाको शिक्षा शाखाको क्षमता विकास गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार समितिहरू निर्माण गर्ने ।
३. परवानीपुर गाउँपालिकाले कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने छन् ।
४. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार परवानीपुर गाउँपालिकाले कानून, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने ।
५. परवानीपुर गाउँपालिकाले एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने, योजना निर्माणको आधारका रूपमा प्रयोग गर्ने र संघीय तथा प्रदेशमा समेत आवश्यक विवरण सहजै प्राप्त हुने सुनिश्चितता गर्ने ।
६. परवानीपुर गाउँपालिकाले शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा आदान प्रदानका लागि गाउँपालिका स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चाल गर्ने ।

विद्यालय

१. विद्यालयले विद्यालय सुधार योजना तयार गरी सालवसाली अद्यावधिक गर्ने ।
२. संघ, प्रदेश, स्थानीय तह र विद्यालयको आफ्नै आम्दानीबाट प्राप्त बजेट समावेश गरी निर्धारित वार्षिक कार्यक्रमलाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कार्यान्वयन गर्ने ।
३. व्यवस्थापन तथा निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाइने ।
४. विद्यालयले वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, अभिलेखीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चितता सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागू गर्ने ।

५. विद्यालयले अभिभावक र सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।
६. स्थानीय सरकारका सम्बन्धित इकाइहरू, समुदाय र गैरसरकारी संस्थाको सहकार्यमा बालबालिकाका लागि पौष्टिक आहार, सरसफाइ र विपत्तिको व्यवस्थापन सम्बन्धी सीप प्रदान गर्न क्रियाशील संरचना तयार गर्ने ।
७. विद्यालयले विद्यार्थीलाई विषयगत सिकाइ, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामुदायिक कार्यमा सहभागिताका लागि आवश्यक जिम्मेवारी तथा कार्ययोजना तयार गर्ने ।

समुदायिक सिकाइ केन्द्र

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने ।
२. वित्तीय व्यवस्थापनका आधारमा व्यवस्थापन समितिले वार्षिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने ।
३. साले विषयगत स्थानीय तहका इकाइहरू .के.सि., समुदाय, गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक संस्थासँग आवश्यकता अनुसार सहकार्य गरी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समुहका सिकरहरूका लागि साक्षरता/साक्षारोत्तर निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र शिप बिकाशका कार्यक्रम संचालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रको रूपमा मिलाउने ।

६.२.२ उद्देश्य

योजना प्रभावकारी कार्यान्वयन का लागि परवानीपुर गाउँपालिकाले निम्न उद्देश्य लिएको छ :

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नु

६.२.३ रणनीति

माथीका उद्देश्य हासिल गर्न स्थानीय तहले निम्न रणनीतिहरू लिनेछन ।

१. संघीय तथा प्रदेश तहवाट वित्तिय हस्तान्तरण मार्फत ससर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै श्रोत को बजेट समेत संकलन गरी वार्षिक शिक्षाको बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।

२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागी आवश्यकता अनुसार कानून , कार्यविधि तथा निर्देशिका तयार गर्ने ।
३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चिताका साथै समस्या समाधानका लागी आवश्यक निति, निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ।
४. एकिकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन मार्फत नियमित रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वय तथा त्यसका लागी नतिजाको विवरण तयार गर्ने , त्यसको समिक्षा गरी थप सुधार तथा प्रयोग गर्ने ।
५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने ।
६. विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अध्यावधिक गर्ने ।
७. विद्यालय व्यावस्थापनलाई सशक्तिकृत गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागी प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदारी बनाउने ।
८. वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रकृया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षक कक्षा कोठामा समय तथा कार्य सुनिश्चितता सम्बन्धि आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने
९. अभिभावक तथा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला, तथा बैठक आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।
१०. सामुदायिक सिकाई केन्द्र मार्फत सबै उमेर समुहका सिकारुका लागी साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, वैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन सिप विकासका कार्यक्रम संचालन गर्दै आजिवन सिकाई केन्द्रका रुपमा समेत कार्य गर्ने ।

६.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य उपलब्धिहरु

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चिताता भएको हुनेछ

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य नतिजा यस प्रकार छ :

- शिक्षाका सबैनिकाय तथा विद्यालयमा सशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ।

६.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य १०) (वर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण		१	१	१	१	१	१०
२	विद्यालय सधुर योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक		१	१	१	१	१	१०
३	एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सदृढीकरण		१	१	१	१	१	१०

परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि शिक्षाको भूमिका अहम हुन्छ। सभ्य समाज र समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि व्यक्ति, समुदाय र सरकारले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ। दक्ष, सीपयुक्त र गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्न नै शिक्षामा लगानी गरिएको हो। शिक्षामा गरीने लगानीले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ।

राष्ट्रिय आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकार र समुदायबाट विगत केही दशकदेखि शिक्षा क्षेत्रमा लगानीलाई विस्तार गरिएको छ। शिक्षामा गरीने लगानीले समाजको आकांक्षा, आवश्यकता, मान्यता र दीगो विकासको लक्ष्यका लागि कार्य गर्नु पर्दछ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालनको मूल जिम्मेवारी स्थानीय तहको भए तापनि शिक्षा साझा सूचीको विषय रहेकोले शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साथै समुदाय र निजीक्षेत्रको समेत साझेदारी आवश्यकता पर्दछ।

शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकीकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्धका लागि ध्यान दिनु पर्ने महत्वपूर्ण पक्ष हुन्। शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत जुटाउने, स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग गर्ने भन्ने विषयमा ध्यान पुग्दछ।

यस सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना कार्यान्वयनका लागि लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरिएको छ। पहिचान गरीएका चुनौतीहरूको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रस्तुत गरी स्रोतको आकलन तथा लगानीका क्षेत्र र लागत अनुमान गरिएको छ।

७.१ वर्तमान अवस्था

परवानीपुर गाउँपालिकाको आ.व. २०८०/८१ को कुल बजेट मध्ये रु. १३३७०५ (.... प्रतिशत) शिक्षा क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा परियोजना अन्तरगतको बजेट विनियोजन गरेको छ। शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रूपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरूमा सहमति देखिन्छ। सबैको धारणा लगानी

बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने प्रयासको महत्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ । नेपालका सबैजसो राजनीतिक दलको राष्ट्रिय तहको चुनावी घोषणापत्रमा कुल राष्ट्रिय बजेटको कम्तीमा २० प्रतिशत शिक्षामा लगानी गरीने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस परवानीपुर गाउँपालिकाले बिगत ५ वर्षमा न्यून लगानी गरेको छ ।

शिक्षामा राज्यको लगानीको अवस्था

नेपालमा वि. सं. २०४९/५० मा शिक्षामा राज्यको लगानी कुल राष्ट्रिय बजेटको करिब ८.५ प्रतिशत मात्र रहेकोमा सबैको लागि शिक्षा अभियान (सन् १९९० को दशक) सँगै आ.व. २०६७/६८ मा आइपुग्दा यो प्रतिशत १७.१ पुगेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग शिक्षा क्षेत्रको बजेट तुलना गर्दा वि सं. २०५५ देखि २०७५ सम्मको अवधिमा नेपाल सरकारको शिक्षामा लगानी कुल गार्हस्थ उत्पादनको औसत ३.७ प्रतिशत रहेको थियो । विगत एक दशक अवधिमा सरकारबाट कुल राष्ट्रिय बजेटको औसत १३.२ प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी भएको पाइन्छ । नेपालमा शिक्षाको लगानीमा वैदेशिक सहायताको पनि महत्त्वपूर्ण अंश रहेको छ । विगत ५ वर्षमा शिक्षा क्षेत्रको बजेट तथा उक्त बजेटमा वैदेशिक सहायताको अवस्था हेर्दा कुल शिक्षा बजेटको औसत १०.६८ प्रतिशत वैदेशिक सहायताको रहेको छ। विगत ५ वर्षको शिक्षा क्षेत्रको बजेट देहाय अनुसार रहेको छ ।

शिक्षामा निजी लगानी

नेपालमा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित संस्थागत विद्यालमा पढ्ने विद्यार्थी सङ्ख्या कुल विद्यार्थी सङ्ख्याको २५ प्रतिशतभन्दा बढी रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा ५० प्रतिशत भन्दा बढी बालबालिका निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित विद्यालयमा रहेका छन् । निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित शिक्षण संस्थामा सरकारी लगानी प्रत्यक्ष रूपमा नभए पनि प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय कार्यमा सहयोग तथा सहजीकरण र नियमनका पक्षमा सरकारको भूमिका रहेको छ ।

नेपालमा प्रति विद्यार्थी लगानीको तुलनात्मक अवस्था

शिक्षाको तह	प्रति विद्यार्थी लगानी रु.		कैफियत
	सार्वजनिक	निजी	
बालविकास शिक्षा	३६०२	१७,३३६	
प्राथमिक तह (१-५)	११,५३६	२०,२५४	
आधारभूत तह (६-८)	११,२५१	१९,९८४	
माध्यमिक तह (९-१०)	१०,६८१	३१,६९६	
माध्यमिक तह (११-१२)	१६,५५६	३५,७५२	

स्रोत: NCE NEPAL (CITED FROM UNESCO/ILEP AND MOE, 2018)

उल्लिखित जानकारी तथा विश्लेषणको आधारमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ -

१. शिक्षासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश, स्थापित मूल्य र मान्यता, संवैधानिक प्रत्याभूति, राज्यले अख्तियार गरेका नीतिलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्न विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि र दीगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।
२. संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह विचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र वित्तीय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीको लागि जिम्मेवार बनाउने ।
३. संवैधानिक मार्गदर्शन तथा नीति अनुरूप निजी क्षेत्रबाट शिक्षामा गरीने लगानीको व्यवस्थापन र स्वरूप निर्धारण गरी सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायक रूपमा विकास गर्ने ।
४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विद्यार्थी अनुपात बनाउने सरकारको प्रतिवद्धता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान र परिचालन पद्धति सुनिश्चित गर्ने ।
५. वैदेशिक सहायता प्राप्ति, परिचालन, घट्टदै गएको वैदेशिक सहायतालाई बढाउन र त्यसको दीगोपना सुनिश्चित गर्ने ।
६. आधुनिक प्रविधि विशेष गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।

७. शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रहरू: प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सरकारी लगानीको संरचना (प्राथमिकता र प्रतिशत) निर्धारण गर्ने ।
८. विद्यार्थीको सिकाइ तथा कुशलतामा केन्द्रित भई गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने गरी लगानी गर्न स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।
९. शिक्षामा समता तथा समावेशिता सुधार गरी आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधा विहीन, विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न पर्याप्त लगानी प्राप्त गर्ने ।
१०. गैरसरकारी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण र प्रोत्साहन गर्ने ।
११. वित्तीय व्यवस्थापनक कार्यकुशल बउनाउन व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको क्षमता विकास गर्ने ।
१२. वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सरलीकृत गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्न ।
१३. यस परवानीपुर गाउँपालिकामा संघ संस्थाबाट शिक्षा क्षेत्रमा न्यून लगानी रहेको ।

७.२ उद्देश्य

योजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका प्रमुख उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् -

१. योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।
२. विद्यालय शिक्षासम्बन्धी पहिचान गरीएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु ।
३. उपलब्ध सम्भावित स्रोतका आधारमा पहिचान गरीएका कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु ।
४. खर्चको प्रक्रिया, तीनै तहका सरकारको भूमिका र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

५. लगानीको उपयोगको अवस्था जानकारी लिने विधि र प्रक्रिया उपयुक्त (प्रतिवेदन पद्धति) प्रस्तुत गर्नु र जवाफदेहिता स्पष्ट गर्नु ।

७.३ रणनीतिहरू

योजनाको वित्तीय व्यवस्थासम्बन्धी रणनीतिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् -

१. विद्यालय शिक्षाको लागि कानूनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरू बिचको लागत साझेदारीमा हुनेछ । यसका लागि कम्तीमा संघीय सरकारको शिक्षा क्षेत्रको लगानीको अनुपातमा प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले आआफ्नो स्रोतबाट थप लगानी हुने अपेक्षा गरीने ।
२. शिक्षामा सरकारी अनुदान खर्चको जिम्मेवारी स्थानीय तहको भएकोले आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थानीय तहलाई जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने ।
३. सरकारबाट प्रदान गरीने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख एकाइ विद्यालय भएकाले लक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने जवाफदेहिता विद्यालयको हुनेछ ।
४. शिक्षामा सार्वजनिक लगानी वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ उत्पादनको ७ प्रतिशत र तिनै तहका सरकारबाट कुल बजेटको वार्षिक रूपमा २० प्रतिशत पुऱ्याइने छ ।
५. नेपालको वैदेशिक सहायता नीतिअनुरूप शिक्षाको बजेटमा हुने न्यूनता पूरा गर्नका लागि निश्चित लक्ष्य हासिल गर्न बाह्य स्रोतको परिचालन गरीनेछ ।
६. उपागम को अवधारणा अनुसार कार्यक्रम खर्च तथा नतिजामा आधारित खर्च गरीनेछ ।
७. सार्वजनिक सेवा ,सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा विकास गरीनेछ ।
८. मापदण्डका आधारमा शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गरीने छ भने निजी क्षेत्रले सार्वजनिक सेवा ,सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा रहने गरी विद्यालय शिक्षा सञ्चालन गर्न व्यवस्था गरीनेछ ।

९. अवस्था र आवश्यकताका आधारमा समानीकरण, समपूरक, सशर्त र विशेष अनुदानको अवलम्बन र उपयोग गरीनेछ ।

१०. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरीनेछ ।

११. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार गरी ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सबल बनाइनेछ ।

७.४ प्रमुख उपलब्धि

१. शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भईको हुने ।
२. वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ भएको हुने छ ।

७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) सङ्घीय\प्रदेश सरकारबाट विधालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकालापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/विषय	आर्थिक वर्ष					पाँच वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८६	२०८७/०८८		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	११६०८	१२७६८	१२७६८	१४०४४	१५४४८	६६६३६	१३३२७४
२	आधारभूत शिक्षा	८३०१२	९१३१३	९२९६३	९४७७८	९६७७५	४५८८४१	९१७६८२
३	माध्यमिक शिक्षा	२३६०५	२५९६५	२८५६१	३१४१७	३४५५८	१४४१०६	२८८२१२

४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०	२४४२०
---	--	------	------	------	------	------	-------	-------

(ख) स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापका लागि प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र/विषय	आर्थिक वर्ष					पाँच वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८६	२०८७/०८८		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	२१५१	२३६६	२६०२	२८६२	३१४८	१३१२९	२६२५८
२	आधारभूत शिक्षा	१६५०९	१८१५९	१९९७४	२१९७१	२४१६८	१००७८२	२०१५६३
३	माध्यमिक शिक्षा	४६९४	५१६३	५६७९	६२४६	६८७०	२८६५४	५७३०८
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	३९८	४३७	४८७	५३७	५९७	२४५५	४९०९

७.६ योजनाको वषिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया (हजारमा)

क्र. सं.	उपक्षेत्र	२०८३/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	५ वर्षको जम्मा
१	बाल विकास र शिक्षा	१४४९७	२५६४३	२८१२३	३०९०४	३४०८२	१३३२४८
२	आधारभूत शिक्षा	४६०३३	५५०००	६५९८६	७९७४६	९६२०२	३४२९६६
३	माध्यमिक शिक्षा	१३३२१२	१६२७२६	२२४८३७	२७६३८४	३३८३८७	११३५५४६
४	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	५५८८१	६३९०७	६०४०७	३९३३०	२७८३०	२४७३५४
५	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	३४५९२	३४५४१	३४६७७	३४६२४	३४७२४	१७३१५८
६	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	१३०२६	१६८७६	३७०२६	२६८७६	१७०२६	११०८३०
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	१३३२३५	१३३२६३	१३३३१०	२३३३६९	२३३४४०	८६६६१७
८	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास	१६९६०	१७२००	२०४७०	२३९८०	१९१८६	९७७९६
९	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२१८५२	२४६३२	४८४६२	४८८१२	४८४६२	१९२२२०
जम्मा रु.		४६९२८७	५३३७८७	६५३२९७	७९४०२६	८४९३३८	३२९९७३५

अनुमान पहिलो पाँच वर्षका लागि जम्मा ३२९९७३५ हजार नेपाली रुपैया आवश्यक देखिन्छ ।

७.७ योजना कार्यान्वयनका लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा

कार्यान्वयन

यस परवानीपुर गाउँपालिकाले योजना कार्यान्वयन गर्न वार्षिक रूपमा तय भएका योजना तथा कार्यक्रमलाई वार्षिकरूपमा सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा वार्षिकरूपमा स्रोत सुनिश्चितताका आधारमा वार्षिक रणनीति तथा कार्यान्वयन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरीदै लानेछ । त्यसका लागि योजना, रणनीति तथा कार्यक्रमलाई अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन हुने तथा स्रोत सुनिश्चित भएका सो आर्थिक वर्षमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रमलाई समावेश गरीदै लगिनेछ । योजना निर्माणका लागि पाचौँ वर्षे बजेट सहितको वार्षिक योजनामा उल्लिखित क्रियाकलापलाई केन्द्रित भई वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन तथा रणनीति तयार गरीने छ । वार्षिक रणनीति योजना निर्माण गर्दा योजनाको ढाँचालाई आधार मानी तयार गरीने छ ।

परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

परिचय

शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोत साधनको विनियोजन, वितरण, लगानीको प्रवाह, कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया, शैक्षिक क्रियाकलापहरू कार्य तालिका अनुसार कार्यान्वयन, लक्षित प्रतिफल प्राप्ति जस्ता विषयका बारेमा नियमित वा आवधिक रूपमा निगरानी, निरीक्षण, पुनर्निरीक्षण, पर्यवेक्षण एवम् जाँचबुझ गर्ने गराउने कार्य अनुगमन हो । यसले कार्यक्रमको प्रगति र वर्तमान स्थितिको बारेमा जानकारी गराउँदछ ।

शैक्षिक कार्यक्रमहरूको औचित्यता, सान्दर्भिकता, उपयुक्तता, दक्षता र प्रभावकारिताको सन्दर्भमा व्यवस्थित र उद्देश्यपूर्ण ढङ्गले जाँचबुझ तथा लेखाजोखा गरी मूल्य प्रदान गर्नु मूल्याङ्कन हो। मूल्याङ्कन प्रतिफल र प्रभावसँग बढी केन्द्रित हुन्छ । अनुगमन सामान्यतः कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा मात्र गरीन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालनका चरणका साथै कार्यक्रम सम्पन्न भए पश्चात् पनि गरीन्छ । अनुगमन र मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई पारदर्शी, नतिजामुखी, जवाफदेही र उत्तरदायीपूर्ण बनाउन सहयोग गर्दछन् ।

८.१ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य संघीय तहमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र लगायतका निकायहरूबाट, प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालयबाट, जिल्ला स्तरमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइबाट र स्थानीय स्तरमा स्थानीय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ । दीगो विकासको शिक्षासम्बन्धी लक्ष्य नं ४ कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको कार्य ढाँचा, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति, कार्यक्रम तथा बजेटका लक्ष्य मापनका लागि विकास गरीएका सूचक, परवानीपुर गाउँपालिकाका शिक्षा सम्बन्धि नीति, योजना तथा कार्यक्रमका आधारमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरीने गरिएको छा। वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयद्वारा तयार गरिएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा वार्षिक कार्यक्रमको अनुगमनसम्बन्धी प्रबन्ध गरिएको छ । विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक,

कक्षाकोठा तथा पूर्वाधार सम्बन्धी मुख्य सूचना प्राप्तिको आधारको रूपमा शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली लाई लिइएको छ । विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक तथा भाषिक पृष्ठभूमि लगायतको विषयमा पनि तथ्याङ्क सङ्कलनको कार्य शुरू गरिएको छ ।

विद्यालय र गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा शैक्षिक योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा समीक्षाको लागि शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको उपयोग गरिएको छ । यसका लागि हाल प्रयोगमा रहेको शैक्षिक सूचना प्रणालीमा सुधार गरी एकीकृत सूचना प्रणालीका माध्यमबाट स्थानीय सरकारले आवश्यक सूचना प्राप्त गर्न सक्ने बनाउनु आवश्यक छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका नतिजाका आधारमा कार्यक्रममा सुधार गर्ने परिपाटीलाई व्यवस्थित गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ । अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा कर्मनावनको अवस्था रहेको उल्लिखित विश्लेषणका आधारमा प्रमुख यस योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

१. शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि स्थानीय मापदण्डको विकास गरी मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण र निर्माण गर्ने दक्ष जनशक्ति तथा अनुगमन कर्ताको विकास गर्नु ।
२. अनुगमनलाई योजनाबद्ध, नियमित र एकरूपता कायम गरी पर्याप्त साधन स्रोतको प्रबन्ध गर्नु ।
३. अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको उपयोग गर्ने पद्धति विकास र अनुगमनको प्रतिवेदन व्यवस्थित गर्नु ।
४. शासकीय संरचना फेरिएसँगै विद्यालय निरीक्षण र सुपरीवेक्षणको काम संगठित गर्नु ।
५. तीनै तहका सरकारबिच अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहकार्य र समन्वय गरी एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्नु ।
६. सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुनिश्चितता गर्दै यसमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोगमा व्यापकता दिनु ।
७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निष्पक्ष, भरपर्दो र विश्वासनीय बनाउनु ।
८. नतिजामा आधारित अनुगमन मूल्यांकन तथा प्रोत्साहन प्रणालीको व्यवस्थापनहुनु ,
९. विद्यार्थी उपलब्धि परिक्षण तथा विश्लेषणको अवस्था कमजोर हुनु ,

१०. विद्यालय कार्यसम्पादन परिक्षणको अवस्था कमजोर हुनु ,
११. कार्यक्रम कार्यान्वयनको आवधिक चौमासिक, अर्धवार्षिक तथा वार्षिक समिक्षा गर्नु

८.२ उद्देश्य

१. प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली विकास गर्नु ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामुखी बनाउनु ।
३. योजना कार्यान्वयनका क्रममा देखिएका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु ।
४. योजनाको प्रारम्भदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गर्न सहयोग गर्नु ।

८.३ रणनीति

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको संयन्त्र निर्माण गरी उपयोग गर्ने ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग र सञ्जालीकरण गर्ने ।
३. शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरी आवश्यक सूचकसहित स्वचालित बनाउने ।
४. स्थानीय सूचकहरूलाई राष्ट्रिय सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।
५. शिक्षाका सबै कार्यक्रम, योजना, परियोजनाहरूको अनुगमन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वेभसाइटमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने ।
६. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण र विद्यालय कार्य सम्पादन परीक्षणलाई व्यवस्थित र नियमित गरीने ।
७. सहभागितामूलक र नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गरीने ।
८. शैक्षिक योजना तथा कार्यान्वयनहरूको नियमित, आवधिक, मध्यावाधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली कायम गर्ने ।
९. सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउन कार्य स्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण र प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा उपलब्धि

उपलब्धि

१. अनगुमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास भएको हुनेछ
२. नतिजामा आधारित अनगुमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयन हुनेछ
३. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल भएको हुनेछ

प्रमुख नतिजा

१. अनगुमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास भएको हुनेछ ।
२. नतिजामा आधारित अनगुमन प्रणाली स्थापित भई योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

८.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८३\०८४	२०८४\०८५	२०८५\०८६	२०८६\०८७	२०८७\०८८	जम्मा	
१	स्थानीय तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अनुगमन निर्देशिका, सूचकहरू र साधनहरूको विकास र अध्यावधीकरण गर्ने	विधालय	९	९	९	९	९	९	९

२	शैक्षिक तथ्याँक व्यवस्थापन, प्रतिवेदन तयारी र प्रबोधिकरण गर्ने साथै वार्षिक कार्यक्रमहरूको स्थिति प्रतिवेदन तयार गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
३	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक, आर्थिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरूको सम्पादनसम्बन्धी सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने	विधाल य	९	९	९	९	९	९	९
४	विद्यालयको कार्यसम्पादन लेखापरीक्षण र सोको सुझावहरूको आधारमा स्थानीय तहको शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजनाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	१	१
५	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरू बापत प्राप्त आय र सोको खर्च	विधाल य	९	९	९	९	९	९	९

	तथा व्ययसम्बन्धी आर्थिक लेखापरीक्षण गर्ने								
६	स्थानीय तहका शैक्षिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गरी गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा राख्न स्थानीय तहका र वाहिय बिशेषज्ञहरूको संयुक्त सहभागितामा विभिन्न Issues मा आधारित अनुसन्धान कार्यहरू)वार्षिक कम्तिमा १ समस्यामा(	पटक	१	१	१	१	१	१	१
७	स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनाको वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम मूल्यांकन गर्ने	पटक			१		१		
८	स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (जसमा २ महिने/१ -:	पटक	१	१	१	१	१	१	१